

- luka35

GODINA ROĐENJA: 1943.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvat

U trenutku zločina nalazio sam se u selu Raljaš. Zločin su počinili arkanovci, šešeljevci, susjedi Srbi iz Rasavaca i Oštre Luke te 6. krajiška.

Putem izbora pobjedio je HDZ, a SDS je preuzeo vlast silom. Stanovništvo nije pružalo nikakav otpor, ipak odvedeni su silom u logore, a i ja među njima. Neposredne žrtve zločina su Hrvati i Muslimani. Muslimani i Hrvati su živjeli u slozi. Pojedini lokalni Srbi učestvovali u zločinima četnika, pljačkali, ubijali i palili kuće. Zapaljene su kuće i crkva u Ljubiji.

Dana 25.05.1992. počelo je sa granatiranjem Hambarina, muslimanskog sela u općini Prijedor. Stanovništvo sela ubijeno je ili odvedeno u logore, kuće porušene ili opljačkane.

Dana 25.07.1992. bilo je granatiranje susjednog sela Briševa. Nakon granatiranja, uslijedile su pljačka, silovanja, paljenje kuća i odvođenja mještana u konc logore. Bio sam očevidac ubojstva mještana Briševa J. A. prilikom odvođenja u logor. Nakon čega su i mene uhvatili. U logoru u Sanskom Mostu ubijeno je mnogo ljudi hrvatske i muslimanske nacionalnosti, imena se ne sjećam, jer nas je bilo preko 700, a nisam sve ni poznavao. Tukli su nas i maltretirali, a Srbi iz susjednih sela su nas zastrašivali, prijetili i pljačkali sve što im se sviđalo. Govorili su nam da je sve njihova teritorija i ako ne odemo da ćemo završiti kao i selo Briševo koje su uništili, a stanovništvo mahom poubijali ili otjerali iz sela.

Nakon neprestanih prijetnji i zastrašivanja 23.12.1992. bili smo prisiljeni napustiti selo jer su nam susjedni Srbi iz Rasovaca i Oštre Luke govorili da će nas sviju poubijati jer živimo na njihovom teritoriju i da se pod hitno odselimo ako nećemo da nam urade isto što su uradili i sa selom Briševo.

U Zagrebu, 19. ožujka 1993.

- luka36

GODINA ROĐENJA: 1962.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Hrvat

(...) Na teritoriju Mjesne zajednice (MZ) Ljubija većinsko (stanovništvo) je hrvatsko, oko 70%. Za vrijeme okupacije su konstantno vršene razne prijetnje i prestrašivanje kompletnog nesrpskog stanovništva MZ i općine. U MZ Ljubija nisu vođene borbe prilikom okupiranja mjesta tj. preuzimanja vlasti agresora. Stalne prijetnje vojnika okupacijske vojske, četnika prema nesrpskom stanovništvu. Odvođenje muškog civilnog stanovništva, redovne premetačine kuća, stalna pucnjava po kućama, itd. Neposredne žrtve zločina, masakra i napada bili su civili ili pojedinci sa odgovarajućih funkcija (mjesni funkcioneri). Svo nesrpsko stanovništvo. Bilo je nasilnog odvođenja lokalnog stanovništva u koncentracione logore.

Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je uglavnom isti, nasilan. Odnos između Muslimana i Hrvata bio je dobar. Mali postotak srpskog stanovništva je protiv toga, ali zbog malobrojnih istog nemoćan da išta poduzme. Nisam bio očevidac nijednog zločina već sam sela i objekte vidio poslije tih zločina.

Mjesto stalnog boravka napustio sam 12.01.1993. zbog devetomjesečne okupacije općine i sela, otpuštanja sa posla i nikakvih mogućnosti zarađivanja i same prehrane, kako porodice tako i samog sebe, zbog prijetnji mobilizacijom i provođenja mobilizacije svog vojno sposobnog muškog stanovništva, stalnih pretresa kuća, sela, zbog stalnih pljački i paljenja kuća, kako u okolnim selima tako i u selu stanovanja. Nikakve sigurnosti za goli život svih žitelja nesrpske nacionalnosti itd.

U Zagrebu, 19. ožujka 1993.

- luka37

GODINA ROĐENJA: 1936.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvatica

Nacionalna struktura stanovništva u mjestu je bila hrvatska. U trenutku zločina bila sam kod kuće. Otpor nije nitko pružio. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, a odnos Muslimana i Hrvata u mjestu gdje sam ja bila, bio je dobar. Lokalno srpsko stanovništvo doživjelo je učinjene četničke zločine ravnodušno,

jer i oni imaju korist od toga. Uništavano je sve što je hrvatsko, a nema vojnog značenja. Stalno su me maltretirali. Muž mi je odveden u logor iz kojeg se još nije vratio, a ne zna mu se ni sudbina.

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka38

GODINA ROĐENJA: 1969.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvat

Nacionalna struktura na području zločina je bila hrvatska. U trenutku zločina nalazili smo se u selu Raljaš. Zločin su napravili pripadnici 6. krajiške brigade sa lokalnim Srbima iz Rasavaca, Oštre Luke, Podvidače, Zecova, Koprivne, Batkovaca, Miske Glave, Ljubije, Marina, Usoraca. Otpora nije bilo. Vladajuća stranka bio je HDZ, koji je legalno izabran na višestranačkim izborima. Odnos agresora bio je isti prema Muslimanima i Hrvatima, a odnos Muslimana i Hrvata bio je dobar. Lokalno srpsko stanovništvo opravdava četničke zločine.

Dana, 24.07.1992. ubijeni su: L.M., I., J. I., M., S., P. ...

Mjesto stalnog boravka napustio sam sredinom prosinca, zbog etničkog čišćenja i prijetnji mobilizacijom.

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka39

GODINA ROĐENJA: 1960.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvat

U selima Raljaš i Briševo stanovništvo je bilo hrvatske nacionalnosti. Kada se dogodio zločin bio sam kod kuće pa sam sa porodicom pobjegao u šumu. Zločin je počinila 6. krajiška, a uz njih i srpski stanovnici okolnih sela Rasavaca, Oštra Luka. Otpora nije bilo. Poslije agresije bilo je popaljeno selo Briševo i dio Raljaša te masakrirano oko 78 osoba, osobe se nisu birale. Ubijali su ljude, žene, nevnu djecu... Prije zločina su kupili muškarce iz sela i vodili u logore.

Zločin prema Hrvatima i Muslimanima bio je isti, a odnos Hrvata i Muslimana bio je dobar. Poslije zločina srpski civili su pošli selom i pokupili sve što je ostalo upotrebljivog. Uništali su sve što su mogli hrvatsko. Zastrășivanja i krađa je bila svaki dan. Najveći pokolj se dogodio od 24.07.1992. do 26.07.1992. Poslije pokolja, kad su četnici otišli prošao sam selom i vidio masakrirane osobe koje smo brat i ja sahranjivali. Vidio sam opljačkane kuće i zapaljeno selo.

Dana, 28.07.1992. morao sam napustiti svoju kuću sa porodicom jer su nam prijetili da će nas poklat'. Otišli smo u Ljubiju, pošto su nam i tamo prijetili, a bili smo bez hrane i prihoda, pa smo morali odselit kod rodbine u Sloveniju.

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka40

GODINA ROĐENJA: 1921.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvatica

Na mjestu zločina u mom selu nacionalna struktura je hrvatska. U trenutku zločina nalazila sam se u svom podrumu. Zločine u selu Raljaš su počinili djelovi 6. krajiške brigade i djelovi 5. kozarske brigade i lokalno srpsko stanovništvo iz susjednih sela. Uoči zločina Srbi iz susjednih sela su izlazili u pljačku, vršili zastrašivanje seljaka, a pojedine ljude su i pretukli, osobno i mene su tukli.

U našem selu stranka na vlasti je bila HDZ, a na vlast je došla višestranačkim izborima. Otpor nitko nije pružio pošto je oružje bilo oduzeto i svi smo bili u kućama, jer su rekli da nam niko ništa neće. Posljedice agresije su: etničko čišćenje, pljačke zastrašivanja, prijetnje smrću. Neposredne žrtve u mom selu većinom su nedužni civili. Planski su uništavali osobne civilne kuće, a također planski je uništena i katolička crkva. Odnos agresora prema Hrvatima i Muslimanima je isti. Odnos Muslimana i Hrvata je bio dobar, spašavali smo izbjeglice. U vezi sa zlostavljanjem, mogu samo napisati da su mene samu 25.07.1992. maskirana dva vojnika tukli i tražili novac.

Mjesto stalnog boravka sam napustila 15.12.1992., a okolnosti pod kojima sam napustila mjesto stalnog boravka su: etničko čišćenje, stalno zastrašivanje, pljačke, glad...

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka41

GODINA ROĐENJA: 1935.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvatica

Selo Briševo je čisto Hrvatsko. U trenutku zločina bili smo zatvoreni u podrumu, a onda su izvodili muškarce i ubijali ih, ne pitajući za starost ili zdravstveno stanje. Sve moje rođake ubili su susjedi Srbi koji su nas poznavali godinama. Iz nama susjednih sela sa pravoslavnim življem došli su četnici i poklali oko 80 civila u dva dana. Srpska sela zovu se: Rasavci, Oštra Luka. (...) U redovima četnika bilo je martićevaca, arkanovaca i svih drugih luđaka. Ubijali su većinom nožem i štapom. Izvršeno je tipično etničko čišćenje. (...) Selo je imalo 100 kuća... Obećali su narodu da ih niko neće dirati jer nisu ništa krivi, svi su bili kod svojih kuća, a onda su došli i pobili nenaoružane civile. U općinu Prijedor još nitko nije uspio ući i vidjeti pravo stanje, a tu je najveće stradanje u BiH...

Napali su selo artiljerijom, prije pokolja ljudi su pobjegli u podrume, a tu su ih nalazili i ubijali. Ubijali su po spisku jer su o selu sve znali, selo je nenaoružano, ali izdajnici u selu javljali su Srbima 'ko je pravi Hrvat i to je bilo dovoljno za smrt. Ljudi su sahranjivani kod svojih kuća, a neki su spaljeni zajedno sa kućom. Tko je preživio tražio je spas u gradu Ljubiji. Izvršeno je pravo etničko čišćenje. U logor su odveli članove HDZ-a. A u samom pokolju ubijali su muškarce i poneku ženu, bilo je silovanja, ubijeni su bili civili. U logor Omarska odveli su sedam ljudi i trojicu ubili, među njima i mog muža, a ostali su isprebijani, ali preživjeli.

Agresor je uništio sva muslimanska sela ..., a moje selo hrvatsko najviše je stradalo. Odnos Hrvata i Muslimana je bio dobar, ali nenaoružani nisu si mogli pomoći. (...) U selu su srušili crkvu i spalili kuće lokalnog stanovništva, uništili sve.

U Zagrebu, 17. ožujka 1993.

- luka42

GODINA ROĐENJA: 1966.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U trenutku zločina nalazio sam se u svom selu Briševu. (...) Prije zločina nisu vođene nikakve borbe, niti je pružen otpor. Posljedice agresije su 70 mrtvih, a ostali protjerani sa svojih ognjišta... Neposredne žrtve su civili i vođe HDZ-a. Među stradalnicima su mi poznati: I., M., B., B., itd. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je podjednak. Odnos Muslimana i Hrvata za vrijeme mog boravka bio je pozitivan. Lokalno stanovništvo bilo je na strani četničkih koljača.

Vrijeme zločina u selu Briševu je 26.07.1992. godine. Porodice stradalnika su: M., M., B., I., J.

Mjesto stalnog boravka sam morao napustiti zbog protjerivanja, etničkog čišćenja od strane srbočetničkog agresora. Vrijeme napuštanja mjesta stalnog boravka je 21.11.1992. godine, zbog stalne prijetnje, zbog nedostatka lijekova, hrane i oblačenja u njihovu vojsku.

U Rijeci, 14. ožujka 1993.

- luka43

GODINA ROĐENJA: 1924.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U selu Briševu, koliko ja znam, Srbin je bio samo učitelj P. M. i još dvije Srпкиnje udane za Hrvate. Ostalo sve su bili Hrvati. U trenutku zločina nalazio sam se u zbjegu po šumama, u zaseoku Redak te često također u zbjegu u Ljubiji. Od vojnih postrojbi na Briševu su u tzv čišćenju učestvovali: 6. krajiška iz Sanskog Mosta, i 5. kozarska iz Prijedora.

U Briševu je na izborima pobedio HDZ, a malo njih je glasovalo i za Markovića. Prije pokolja nije bilo nikakvih borbi jer smo morali predati sve oružje srpskoj vojsci. Jedan dan je moj sin morao odvesti sve oružje na motokultivatoru u Oštru Luku. Nije se dugo vraćao pa smo mislili da su ga ubili. O posljedicama agresije ne može nitko točno sve opisati. Ostalo je jako malo cijelih kuća, puno ljudi je pobijeno, tko je

mogao pobjegao je u Hrvatsku, a malo njih je ostalo, no i oni će morati pobjeći. Ne znam na pamet tko je sve bio ubijen ali znam po pričanju onih koji su sahranjivali mrtve da je u Briševu i Moštanici ubijeno oko 80 ljudi.

Mjesto boravka napustio sam s obitelji 23.12.1992. godine. Prije toga su nam stalno prijetili. Mene i moju snaju su dva puta htjeli strijeljati i govorili su da smo svi ustaše, a da je najveći moj sin i da će njega srediti u logoru. Imao sam 20 ovaca i oni su bacali bombe među njih tako da su ih ostale samo 4 pa sam ih poklonio na Tromeđu. Prijetnje su bile svakodnevnne tako da nismo mogli više izdržati pa smo neka-ko pobjegli u Hrvatsku.

U Rijeci, 16. ožujka 1993.

- luka45

GODINA ROĐENJA: 1962.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U trenutku zločina nalazio sam se kod kuće. (...) Dva mjeseca prije agresije na Briševo, Raljaš, G. Rasavce i G. Zecove padale su granate kao opomena da se vrati oružje. Mi smo oružje vratili (5 legalnih pištolja, 2 karabina i prepoljaša). Kad smo to vratili rekli su nam da će nas doći pretresti i gdje god nađu oružje da će ga ubiti i kuću zapaliti. Mi u to baš nismo vjerovali jer smo mislili, šta će od nas kad smo čisti. Međutim, oni su drugačije mislili i došli su nakon 2 mjeseca i popalili sela, pobili narod, odnosno, napravili pravi masakr. (...) Na višestranačkim izborima na vlast je došla HDZ ali njen rad takoreći nije ni postojao.

Zločin nad nedužnim civilnim narodom dogodio se 24. i 25. srpnja 1992. godine. Došla je 6. krajiška brigada..., navodno da očisti selo od zelenih beretki i ustaških ekstremista. Prije toga, 24.06.1992. odvedeno je 6 muškaraca od 30 do 60 godina starosti (Keraterm, pa Omarska i na kraju Manjača). Nisu pripadali nikakvim vojnim formacijama. U zločinu koji je počinjen u srpnju stradalo je 70 ljudi. Od toga je 16 žena, 10 maloljetne djece, 5 invalida, a ostalo su ljudi srednjih godina kao i starci, žene. Nikakav otpor nije pružan jer se nije imao čim pružiti. Teretili su nas da hranimo zelene beretke i ustaše koje su se navodno nalazili u šumi Kurevo. Mislim da je njihov cilj bio etničko čišćenje baš zbog toga što nisu štedjeli ni djecu, žene i starce. Po završetku te zločinačke akcije odvedeno je 36 ljudi u nekakav istražni zatvor (Krings) kako su ga oni nazivali. Tu su bili 21 dan gdje su ih oni tukli maltretirali i ispitivali,

onda su ih pustili kući. Ja sam poslije toga kad su odveli tih 36 ljudi u Sanski Most u Krings pošao tražiti zeta, jer sam čuo da je ubijen na Retku, na sreću nije. Koji su bili ubijeni svoj iskaz sam dao zajedno sa I. A. američkoj komisiji za ratne zločine.

Prema Muslimanima agresor je bio još žešći tako da u njihovim selima jako teško se moglo ostati živ. Što se tiče odnosa Muslimana i Hrvata mislim da je bio zadovoljavajući. Što se tiče srpskog stanovništva oni su kasnije dolazili i pljačkali ono što nije izgorjelo i govorili su da smo ustaše i da nas sve treba pobit.

U Zagrebu, 23. ožujka 1993.

- luka46

GODINA ROĐENJA: 1937.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvatica

U trenutku zločina nalazili smo se kod kuće u podrumu. Zločine su napravili pripadnici 6. krajiške sa lokalnim Srbima iz: Rasavaca, Oštre Luke, Podvidače, Usoraca, Zecova, Koprivne, Batkovaca i Ljubije. (...) Granatiranje sela 24.07.1992. cijeli dan i cijelu noć, kad su četnici izišli, onda su vršili: pokolj, silovanja, masakr, mučenja nedužnog i golorukog naroda. Otpor nije pružan. (...) Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, a odnos Muslimana i Hrvata na području u kojem sam bila bio je dobar. (...) Krajem prosinca smo morali otići zbog etničkog čišćenja i prijetnji lokalnih Srba tj. četnika.

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka48

GODINA ROĐENJA: 1933.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U Briševu su 99% bili Hrvati. U trenutku zločina bio sam kod kuće. Počinitelji zločina bili su 6. krajiška i 5. kozarska. U 5. mjesecu su nas granatirali, a kad je oružje predano rekli su nam da se nitko ne krije jer će se živjeti bezbjedno. Vladajuća stranka u Briševu je bila HDZ, a došla je na vlast prvim višestranačkim izborima u BiH.

Prije samog zločina živjelo se takoreč' "normalno". Ljudi su, koliko je to bilo moguće, bavili su se zemljoradnjom. Nikakve oružane akcije, niti organizacije nije bilo na Briševu. Posljedica agresije su više od 70 ubijenih ljudi te 2/3 spaljenog sela i uz to silovanja. Žrtve zločina su bile razne civilne osobe jer nije bilo nikakve vojske.

U svibnju i lipnju 1992. odvedeno je šest ljudi u logore, a kasnije još 15. Isto su se odnosili prema Muslimanima i Hrvatima. Odnos Muslimana i Hrvata bio je dosta dobar. Srušena je i zapaljena crkva u Briševu.

U Zagrebu, 19. ožujka 1993.

- luka49

GODINA ROĐENJA: 1944.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U trenutku zločina nalazio sam se u logoru Krings u Sanskom Mostu. Odnos Muslimana i Hrvata bio je jedinstven.

Dana, 25.07.1992. subota, kada su prve grupe naišle, to su premetali kuće i kupili dragocjene stvari koje su im odgovarale i druga grupa kada je naišla odmah su opkolili i podrum gdje smo se sklonili. Puškama, pištoljima i noževima su nam prijetili da će nas pobit i poklat'. Bilo ih je puno nismo smjeli gledati, a kamo li nešto govorit'. Puno su nas maltretirali i onda je jedan od njih uzeo dva noža i oštrio jedan o drugi. Govorio je kako su se istupili od klanja, drugi je rekao: "Počmi klati s reda!" Tada je jedan stari rekao: "Nemoj Z.! Vidiš malu djecu!?" Odveli su jednog čovjeka, puno su ga vodali i mučili, ali se vratio jer se od granata nije moglo izići. Kad smo izišli iz podruma vidjeli smo da kuća gori, oni pjevaju i krešte. Zapalili su bratovu kuću, nama nad glavama. U to smo prešli u druge podrumne brata S. i M. da se zaštitimo od metaka i granata: ja i dvije kćeri i susjedi koji su se nalazili s nama. (...)

Prvo što je bilo otjerali su mene i dva sina u logor Krings u Sanskom Mostu. Tu smo bili najviše tučeni, imamo i dosta lomova kostiju. Kad smo se vratili iz logora nismo imali gdje da se vratimo. Naša kuća bila je izgorila, što smo imali sve je opljačkano. Tako smo se morali snalaziti po tuđim kućama, kod rođaka i susjeda. Nismo smjeli nigdje izlaziti na vidjelo srpskim neprijateljima. Teško smo preživljavali sve do 10.12.1992. dok nismo prešli u Hrvatsku.

U Zagrebu, 22. ožujka 1993.

- luka50

GODINA ROĐENJA: 1964.
PREBIVALIŠTE: Ljubija
NACIONALNOST: Hrvat

(...) U trenutku zločina nalazio sam se u Ljubiji gdje sam i stanovao. Za počinjene zločine na prijedorsko općini kriva je SDS stranka, koja je uz pomoć vojske tzv. Republika Srpske provodila etničko čišćenje, kao i uz pomoć ostalih paravojnih formacija: arkanovaca, šešeljevaca itd. Počinitelji zločina u selu Briševu i ostalim mjestima su pripadnici 6. krajiške brigade i domaći Srbi koji su u svemu tome i bili glavni.

Vladajuća stranka u našoj općini bila je SDA- stranka koja je došla na vlast demokratskim izborima. Srbi su vlast preuzeli silom, smijenili komandire policije i sve ostale koji su bili na funkciji a nisu bili Srbi. Kad je došlo do incidenta na Hambarinama, od tada je počelo ubijanje, paljenje muslimanskih sela, odvođenje u logore, pljačkanje, a kasnije se sve to svelo na etničko čišćenje.

Prije preuzimanja vlasti strane SDS u noći 30.04.1992. mir je trajao sve do 22.05.1992., a onda je nedaleko od Prijedora u selu Hambarine došlo do pucnjave između Muslimana i nekih srpskih vojnika. Od tada je sve i počelo. Prvo su tražili da se predaju A. i njegova grupa koja je učestvovala u toj pucnjavi, a pošto se oni nisu predali došlo je do sukoba. Srbi su porušili, popalili i poubijali sve koje su uhvatili u tom selu i od tada su krenuli mjesto po mjesto, rušili, palili, ubijali, odvodili u logor: Keraterm, Omarska, Trnopolje, itd.

Posljedice agresije su: uništena sela, poubijani ljudi, ostajanje bez posla, bez ikakvih prava na bilo što, iseljavanje ljudi, itd. Moralo se ćutati, kretati se na svoju odgovornost. Tako da se to svodilo na sjedenje u kući i čekanje šta će se dalje dogoditi. Etničko čišćenje je sprovedeno u potpunosti. Neposredne žrtve masakra su bili civili: žene, djeca, starci i nemoćni, stranka SDA i HDZ, te intelektualci i svi bogati ljudi koji su odvedeni u logor i tamo mučeni i ubijani.

Odnos agresora prema Muslimanima je bio takav da ih nisu mogli smisliti pa su ih ubijali gdje su stigli, dok su se prema Hrvatima ponašali malo podnošljivije. Odnos Hrvata i Muslimana je dosta dobar. Lokalno srpsko stanovništvo podržava i odobrava sve te zločine i govore da samo vraćaju dugove iz 2. svjetskog rata. Uništavane su crkve, takođe i džamije.

Dana 23.05.1992. napad na Hambarine; poslije toga napad na Kozarac pa Čarakovo; 24., 25., 26.07.1992. napad na selo Briševo koje je totalno uništeno i ubijeno oko 75 Hrvata - civila itd. Nisam bio neposredni očevidac zločina.

Dana, 11.11.1992. sam napustio mjesto stalnog boravka zbog svega ovog prije navedenog jer se živjelo u strahu i neimaštini i nismo imali nikakvih prava ni na što, a najmanje na život. Pošto sam oženjen i imam dvoje male djece morao sam sve ostaviti i otići da bih njih spasio.

U Zagrebu, 18. ožujka 1993.

- luka52

GODINA ROĐENJA: 1937.

PREBIVALIŠTE: Rasavci

NACIONALNOST: Hrvatica

Moje selo Briševo je čisto Hrvatsko. (...) Prije ubijanja u selu, napali su selo artijerijom i izručili puno granata na nenaoružane civile i njihova imanja. Etničko čišćenje su radili planski po spisku koji su dobili od Hrvata iz sela koji su bili njihovi doušnici. U selu njih je bilo 7 ili 8, a o selu su sve znali, prave Hrvate su pobili među prvima. Pobijeni ljudi su sahranjeni kod svojih kuća, selo su više popalili nego pljačkali. Selo nije bilo naoružano, goloruk narod. U trenutku zločina bila sam u svojoj kući, kad su ubijali moje susjede, mene osobno su tukli kundakom i maltretirali. Zločinaca ima puno, to su većina iz susjednih srpskih sela Rasavaca, Oštre Luke. U selu su ubili 24. i 25. srpnja 1992. oko 80 civila (...)

U općini Prijedor Srbi su naoružani do zuba, a Muslimani i Hrvati nikako. To su Srbi iskoristili (...). To su bile masovne likvidacije, mahom na kućnom pragu ili u selu i logoru Omarska. (...) Stanovništvu su rekli da nitko ne ide iz svojih kuća jer će palit kuće koje budu napuštene. U naše područje još nije ušla ničija kamera osim srpske, a kamo li UNPROFOR ili neka druga organizacija. Preživjeli su se razbježali kud koji, izvršeno je pravo etničko čišćenje. U logor su odveli i ubili odane Hrvate članove HDZ-a, a u samom pokolju ubijali su većinom muškarce i poneku ženu, a bilo je i silovanja. Svi ubijeni su civili. Odveli su sedam ljudi u logor Omarska i trojicu odmah likvidirali, a ostale isprebijali. Odnos agresora prema Muslimanima, broj ubijenih Muslimana sve govori... Hrvati su malo bolje prošli, a moje selo, hrvatsko, najgore. Odnos Hrvata i Muslimana bio je dobar, ali nisu si mogli pomoći jer su bili nenaoružani. Lokalno srpsko stanovništvo učinjene zločina doživljava kao veliki uspjeh jer su kažu pobili neprijatelje.

U selu su srušili crkvu, kuće ubijenih civila. Uništavali su praktično sve.

U Zagrebu, 17. ožujka 1993.

- luka53

GODINA ROĐENJA: 1926.
PREBIVALIŠTE: Briševo
NACIONALNOST: Hrvat

Za vrijeme zločina bio sam u svom domu, a kad sam spazio u čemu je stvar odmah sam pobjegao u šumu. (...) Tri dana prije etničkog čišćenja su blokirali selo Briševo. Etničko čišćenje je počelo 27.07.1992. kad su napravili pokolj po selu Briševo i popalili cijelo selo. UNPROFOR se nije nalazio na području Prijedor - Sanski Most u vrijeme čišćenja, a niti prije čišćenja. Došli su nakon dva mjeseca. (...) Najprije su agresori razoružali (prisilno) narod. Prije zločina nije pružan otpor. (...) Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti. Ubijali su jedne i druge. Odnos Muslimana i Hrvata bio je suradnički. Srpski dio stanovništva na toj teritoriji je bio oduševljen radom 6. krajiške brigade, čak su se prijavljivali dobrovoljački u tu vojsku. Kuću i zemlju sam napustio 27.07.1992. u 7:00 navečer kad se 6. krajiška povukla u Sanski Most nakon masakra. (...) Morao sam otići pod prisilom, a predhodno prijetnjom jer su tražili i raspitivali se za mojih osam sinova koji su zaposleni u inozemstvu. (...)

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka54

GODINA ROĐENJA: 1938.
PREBIVALIŠTE: Raljaš
NACIONALNOST: Hrvat

Živjeli smo u Raljašu u blokadi, bez mogućnosti kretanja i pod stalnim pritiskom, ne znajući koliko nam je života još preostalo. Nadamnom nije izvršen nikakav zločin kao ni nad članovima moje porodice. Bili smo pod opsadom Srpske milicije i vojske iz mjesta Ljubija i okolnih sela i gradova: Rasavci, Oštra Luka, Sanski Most, Prijedor, Miska Glava, Marin, Jelovac... Bilo ih je čak i iz Zrenjanina, kao npr. N. M. Sebe su nazivali 6. krajiška brigada. Nisam očevidac mnogih učinjenih zločina niti znam imena vođa i naredbodavaca. (...) Mnoge porodice Hrvata, Muslimana, Roma, su žrtve ovog rata, a posebno intelektualci i ugledni građani, kako Hrvati, tako i Muslimani. Bilo je puno odvođenja u logore i to svakodnevno. Cijelo to vrijeme odnos

između Hrvata i Muslimana je bio dobar. Stanovnici srpske nacionalnosti ponosili su se svojim zlodjelima. Ukoliko bi nekog osobno poznavali držali bi se rezervirano.

Dana 05.11.1992. ispod brijega Ljubijice u Ljeskarama, srpska vojska skupljala je raspadnuta tijela izginulih Muslimana razne dobi i spola koji su pobjegli u šumu Kurevo nakon što su prethodno istjerani minobacačkom vatrom, te ih je tu poubijala pješadija. Toga dana srpska vojska iz Ljeskara spalila je preostale leševe. Od toga se širio neugodan miris do nekoliko kilometara prema Ljubiji. Stražu u Ljeskarama čuvao je ... koji je prije radio u miliciji u Ljubiji i Prijedoru. Uništavanje vjerskih objekata bilo je planski.

Mnoge događaje sam gledao iz neposredne blizine, ali sam zaboravio točne datume. Tako sam vidio kad je gorilo Briševo i kad je tamo izvršen masakr. Vidio sam dosta događaja u Ljubiji. Vidio sam strijeljanja na Centralnim rudištima i drugdje. Dana 12.01.1993. morao sam krenuti s porodicom i ostaviti sve.

Kad je osvanuo prvi snijeg, sa njim je osvanula i srpska milicija. Za sve tragove u snijegu morali smo dokazati kome pripadaju jer su oni smatrali da mi hranimo "Zelene beretke". Noću su dolazili maskirani i kupili našu imovinu, stoku i drugo.

Iz Prijedora sam krenuo 12.01.1993. sa ženom i dvoje djece, preko Crvenog križa.

U Zagrebu, 18. ožujka 1993.

- luka55

GODINA ROĐENJA: 1963.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvatica

U trenutku zločina nalazili smo se u podrumu obiteljske kuće. Zločin su napravili pripadnici 6. krajiške brigade sa lokalnim Srbima iz Rasavaca, Oštre Luke, Podvidače, Usoraca, Zecova, Koprivne, Batkovaca i Ljubije. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, a odnos Muslimana i Hrvata bio je solidaran. Na dan 25. srpnja osobno sam vidjela izživljavanja nad nemoćnim M. B. Vidjela sam mnogo zločina, ali zbog šoka u kojem se nalazim nisam u stanju detaljnije opisati događaje. Mjesto stalnog boravka sam napustila u studenom 1992.

U Vrbniku (Krk), 14. ožujka 1993.

- luka57

GODINA ROĐENJA: 1949.

PREBIVALIŠTE: Pećani

NACIONALNOST: Hrvat

Načelnik stanice je bio na čelu. Tu je postojala stanica policije, unutar stanice javne sigurnosti. Ta stanica za promet kao i stanica za javni red i mir imala je nadležnost u Banja Luci. Stanica za sigurnost prometa sastojala se od stanice policije za javni red i mir, stanice za istraživanje krivičnih djela i suzbijanje. Ta stanica je radila tu ali u manjem broju. Tu je bila i kriminalistička služba ... (...) Ta krim. služba bavila se općim i privrednim kriminalom. Ti kriminali su imali svoje inspektore. Centar veza je bio u uskoj vezi. Sa stanicom policije bili su u vezi preko naše stanice. (...)

Kasnije (1992.) je došao Ž. iz Banja Luke koji je bio načelnik centra službe sigurnosti. V. K. je rekao preko radija: "Meni je dosta Ante, Mate i Ive u državi. Tko se ne bude borio za srpsku stvar ne treba nam." Kasnije su oni skinuli Š. bez obzira što je on radio na njihovoj strani. To je bilo kad su preuzeli Prijedor, poslije 01.05.1992. Nakon mjesec dana V. je rekao: "Tko se ne bude borio sa puškom u ruci za srpsku stvar, ne treba ništa očekivati od države." Nakon 01.06.1992. svi su imali takvo stanje, jer je dosta Hrvata ostalo u radnim organizacijama. (...)

U Prijedoru prije 30.04.1992. bila su policijska stanična odjeljenja, a komandir je imao svoje zamjenike i pomoćnike. (...) Rekli su mi da nigdje ne idem, ali sam morao jer je došla vojska po mene. On mi kaže da ne ide to tako. Tada su došli U. i mali M. kriminalac koji me udario i rekao: "Koliko si ti zaklao Srba?" Rekao sam: "Nisam ni jednog." To je bio kriminalac. Pobio je najviše ljudi u Prijedoru. Pobio je sve Muslimane koji su čekali za Travnik... (...) Taj B. je bio toliki lopov. Tako je prije rata jednom šepavom čovjeku, koji mu je napravio bačvu, rekao da će platiti. Kad ga je ovaj pitao: "Imaš li novca? B. mu je rekao da ima i ošamario ga tako da je ovaj pao. Poslije toga B. mu je rekao: "Još jednom zatraži i ubit ću te kao zeca." Kasnije, čovjek se ustao i pošao. (...)

Dana, 29./30.04.1992., kad je bilo preuzimanje, pošao sam u Žune preko Pećana nešto raditi. Kad sam prolazio, desno iza mesnice stajao je vojnik. Pomislio sam da čuva njihove prostorije. Kad sam prolazio pored doma zdravlja takođe je bio jedan, kod robne kuće, kod SDK... Nigdje nikog od civila nije bilo pa sam pomislio da imaju pojačane sigurnosne mjere. Nisam odmah znao da su samo Srbi bili naoružani. To sam shvatio tek kad sam ušao u autobus, jer je gore kod crkve na izlazu iz Prijedora stajala vojna policija. Jedna medicinska sestra, Muslimanka, što je radila u Ljubiji kaže: "Za-

ustavite vi da ja iziđem.” Onda joj jedna Srpkinja kaže: “Ne bojte se ništa, vojska je to, sve je pod kontrolom.” Pošli smo dalje u Tukove, kad opet vojska, nitko nije izlazio. Kad sam izišao na Hambarinama vidio sam mještane. Pošto sam ih dosta poznavo pitali su: “Gdje ću?” Rekao sam - nazad u Prijedor. Oni su mi rekli da se ne može jer je sve blokirano. Tada je naišao F. - taksista i pitao me: “I., može li se u Prijedor?” Rekao sam: “Kako da ne može.” Meni je bio cilj samo da se vratim. Sjeo sam u taxi. F. je vozio svoju ženu na posao. Kad smo došli do Tukova zaustavila nas je patrola. Tražili su mu dokumente. Jedan stražar, Srbin je provirio i rekao: “O, pa ja poznajem ovog čovjeka. Hajde prolazi!” Taj je radio u Zagrebu, a došao je u Prijedor pred rat. Kad smo došli na most opet nas je zaustavila patrola ali su se nešto dogovarali i pustili nas. Kad smo došli do crkve takođe je bila jedna patrola. Izišao sam kod gimnazije i pošao kući. Nitko od njih nije znao tko sam ni što sam tako da me nitko nije zaustavljao. (...)

Kad je Kozarac srušen preko radija su Srbi rekli: “Žao nam je I. D. – zvanog B. koji se nije mogao otrgnuti od fundamelista pa je i on poginuo.” B. je bio malo imućniji. Vodio ih je na te neke njihove zakuske tako da je mogao raditi šta je htio. Kasnije je dobio auto pa se samo vozikao. (...)

Oko 9:00 sati ujutro po mene su došli... To je bilo 09.06.1992. kad sam priveden u policijsku stanicu u Prijedor. U toj stanici sam prenoćio. Dogovor nadležnih sam čekao do tri sata ujutro. Kasnije je vođa smjene rekao: “Izgleda da ćemo te morati zatvorit. Č. govori da moraš ići u logor, a J. nije za to.” (...) Kad se sve to razišlo dežurni me odveo u prostorije za zadržavanje. Tu je bilo još nekoliko osoba, a to su: M. vozač autotransporta i dvojica mladića iz sela Zecova. Oni su već bili pretučeni. Nakon sat vremena došla je jedna policijska patrola za brze intervencije. M. M. je bio pred vratima. Čuo sam kad su ga pitali: “Tko ima u zatvoru?” Rekao je: “Nema niko.” Policajac U. F. je rekao: “Tko ga dirne, ja ću ga odmah ubiti.” Mali M. me udario još dok sam bio u hodniku. Tada mi je rekao: “Večeras ćemo ti derati kožu.” Kad je U. naišao rekao mi je: “Šta je?” Rekao sam mu šta je bilo, onda je on rekao: “Niko ne smje da te dira, ubit ću onog tko te dirne.” Tada je rekao stražaru: “Nemoj ključeve da daješ!” Sutradan su me pozvali i rekli da sjednem u auto. Odatle su me odveli u Banja Luku gdje sam proveo dva dana, a kasnije sam vraćen u Prijedor.

U Banja Luci su bili muški i ženski zatvori. Tu je bilo pola vojske, pola policije. Taj što me dovezo predao je dežurnom nalog i dežurni me pritvorio u jednu prostoriju. Svi koji su bili u tim prostorijama su iz Banja Luke ali nismo mogli ništa pričati. Kasnije je po mene došao jedan vojnik koji me vodio na saslušanje kod nekog kapetana. Kad su vidjeli da sam iz Prijedora rekao je: “Zašto ovo niste riješili u Prijedoru, mi s njim nemamo ništa. Vрати ga nazad.” Kasnije je došao ovaj stražar i pitao: “Da li ste

gladni? Da li je itko ručao?" Pošto nitko nije ručao donio nam je po 1/4 kruha. Tko je trebao u WC mogao je, jer tu večer nitko nije ulazio k nama. Neki su izvođeni na saslušanje i davali su izjave, ali nitko nije maltretiran i udaran. Sutradan je opet došlo po mene auto i vraćen sam u Prijedor. Kad smo pošli kapetan je Prijedorčanima rekao: "Nemojte ga slati amo, jer on nije u našoj nadležnosti. On je vaš čovjek i s vašeg terena. Evo vam dokument, nije vojno lice niti je učestvovao u borbama." U stanici policije u Prijedoru sam bio do pet ili šest sati popodne tog dana.

Odatle sam odveden u logor Omarska oko 19:00, R. me opet odvezao. Čim sam iziшаo iz auta (u Omarskoj) okupili su se oko mene "četnici" i govorili: "Koga ste doveli, dajte ga ovamo?" Kad su mi htjeli prići V. J. im je rekao: "Ne prilazite!" i uzeo pištolj. On je rekao vođi smjene K.: "Ovo je naš čovjek, evo za njega uputnica, primite ga. Čovjek je pretresen nema kod sebe ništa." Na to mu je K. rekao: "Dobro, nađite jednog da ga odvede u prijemnu sobu." Taj stražar me odveo do zadnje garaže, a ostale su bile pune ko' šibica, ljudi su bili sve jedan na drugom. Kad smo došli do zadnje garaže, gurnuo me unutra tako da sam pao na ljude. Jedni su jaukali od boli, a drugi su se ljutili. Jedan me logoraš upitao: "Joj, zar si i ti ovdje?" To je pitao od A. advokata sin. Tu je bilo dosta Kozarčana koji su me znali. B., J. C. otpravnik autobusa. Bilo ih je dosta, ali uglavnom s područja Kozarca. Tu sam bio do 22:00 sata. Tada je jedan stražar upitao: "Tko je stigao novi?" Rekao sam: "Nema nitko nego ja." Na to mi je rekao da iziđem. Pitao me kako se zovem i gdje sam radio. Kad sam mu to rekao pitao je: "Imaš li maraka?" Rekao sam da nemam. Onda mi je rekao: "Bolje da si koze čuvao nego što si bio u SUP-u. Kad nemaš maraka, gubi se!" Kad sam se vratio, kod vrata je bio B. S. što je držao "Sport". Kad sam ušao pitao me: "Da li su te tukli?" Pošto sam mu rekao da me nisu tukli rekao je: "Dobro si prošao, vidjet ćeš šta se ovdje radi." Te noći nisu više dolazili. Kasnije bi došli i govorili: "Hajde, svi pjevajte!" Pjevali su neke pjesme protiv Alije. Bez obzira u koja doba bi dolazili morali bi pjevati. Sljedeće jutro došao je jedan po mene i rekao da idem na saslušanje. Rekao mi je: "Treća prostorija lijevo." Na to sam mu odgovorio: "Dobro, naći ću ja to." Kad sam prolazio hodnikom vidio sam kako tuku jednog mladog čovjeka. Njih pet ili šest su ga tukli. Od tih što su ga tukli vidio sam ... s nekom palicom. Neki su udarali čizmama, a neki kundaci-ma. Ovaj što su ga tukli nije davao nikakve znakove ili je previše dobio pa se izgubio.

Kad sam došao u tu prostoriju, tu je bio i onaj Z. koji me pozdravio sa: "Dobro jutro!" Odmah me počeo ispitivati. Pitao me kako se zovem. Kasnije sam doznao da je taj Z. bio brat od sudije B. To su mi rekli drugi logoraši koji su ga poznavali. Kasnije mi je taj Z. rekao: "Znaš li zašto si osuđen?" Kad sam rekao da ne znam nastavio je: "Pa eto, radio si u toj službi i kretao si se među ljudima. Poznaješ dosta ljudi i znaš

kako su se Hrvati i Muslimani naoružavali protiv Srba. Tko je to organizovao i tko im je nabavljao oružje? Tko je vršio rasprodaju?" Na to sam mu rekao: "Ja u tom nisam sudjelovao! Ne znam ništa o tome." On nije bio upućen toliko da mi nije mogao ni postaviti neka konkretna pitanja. Ne znam gdje je radio te istrage tako da sam mogao samo površinski odgovarati. Pitao me za svećenika S. Š. iz Ljubije. Kad me pitao da li ga znam, rekao sam: "Znam, prolazim tuda kući." On me upitao: "Šta od prilike govori na misama?" Rekao sam: "Ne znam!" Pitao je: "Ide li ti majka na misu?" - "Ide, ali ne bavi se on politikom dok govori misu." Pitao me i za V. L. Rekao sam mu: "Znam samo da je vozač u Komunalnom." Na to mi je rekao: "On je vozio oružje u Ljubiju." Rekao sam da ne znam jer ništa o tome nije pričao. Pitao me i za D. L. sina od A. i M. L. Rekao sam da ga poznajem ali da ne znam ni za kakvo oružje. Ne znam ni za to da su ga uzeli u Banja Luci i noćili u KRAŠ-u. D. je bio u logoru, kad je pušten, bio je 6 mjeseci u Banja Luci. Njegova majka je bila Hrvatica, a otac Srbin. On je otvorio kafić u Prijedoru i ostao tamo. Nakon tog razgovora Z. je rekao: "Nisam te pozvao, pa te ne mogu ni pustiti." Kad sam ga pitao: "Hoću li biti slobodan ili zadržan?" Rekao je: "Bit ćeš zadržan, jer te ne mogu pustiti." Kasnije je pozvao jednog i rekao: "Vodi ga dolje i nađi mu mjesto." Ovaj je rekao samo dobro.

Kad sam izišao iz prostorije već su se pripremili u hodniku da i mene batinaju. Ovi su bili tu ako neki logoraš što ga ispituju ne bi nešto priznao, izvodili bi ga van i batinali dok ne bi priznao. U tom hodniku su bila trojica ili četvorica koji su bili zaduženi za batinanje. Kod mene nije ništa zapelo jer je ovaj mali stražar već njima dao znak rukama. Od ovih nisam nikoga prepoznao, a po govoru mislim da su iz sela Gradine. Z. je malom stražaru rekao da me vodi u nekakvu staklaru gdje su bili ovi što su "pošteđeni", a mali me poveo u "Bijelu kuću". Kad sam ušao tu jedni su jaukali, drugi ležali, a u desnoj prostoriji su bili mrtvi. Kasnije sam upao u grupu od 700 ljudi jer sam vidio da se pripremaju da ih kupaju. Jedan stražar mi je rekao: "Dođi i ti trebaš." Na to sam mu rekao: "Pa, ja sam tek od kuće." On mi na to kaže: "Neka, skidaj se!" Ja sam se prvi skinuo i stao pod onaj mlaz. Oni su pustili vodu na najjače kroz vatrogasno crijevo. Kad smo se okupali i obukli jedan stražar je izabrao malo jače logoraše i rekao: "Vi ćete iznjeti ove mrtve jer ste malo jači i zdraviji." Tu je odredio iz Ljubije M. i sina mu, I. M. i mene. Kad me M. vidio pitao je: "Zar si i ti ovdje?" On se nije mogao ispraviti jer je večer prije bio pretučen. Oni su mislili u odnosu na ove ostale da on može još raditi. Kad smo ušli u "Bijelu kuću" iznijeli smo iz jedne prostorije oko deset leševa. Iznosili smo ih pored garaže lijevo od ulaznih vrata.

U lijevoj prostoriji su bili ranjeni, a u desnoj su bili mrtvi. Tu je bio i WC, školjka u WC-u je bila puna osobnih karata. Kad bi netko došao uzimali bi osobne karte i

bacali ih tu u WC. Kad smo nosili mrtve, M. i ovaj mladić su nosili za ruke, I. i ja za noge. Kako bi ih nosili M. je govorio ovo je F. V. od H. nogometaša brat. Ja ga nisam prepoznao jer je bio izobličen od batina. Svi leševi su bili plavi, a leđa ljubičasta kao i srčani predio i vratne žile. Tko je bio u košulji, sva mu je bila poderana od batina. Kad smo drugog iznjeli to je bio J. B. s Runjevca, a drugi je bio J. brat N. B. Sve nam je to govorio M. Ja ih nisam mogao prepoznati jer su svi bili izobličeni. Bili su 1938. i 1940. Godište, ocu im je ime S. Kasnije mi je M. rekao to je B., I. G. sin. Tu je bio i Z. M. iz Šurkovca. Kad sam pitao M.: “Kako je ovaj mladić lagan?” Rekao je: “Pa zar ne znaš, to je gostioničar.” Poslije njega smo iznijeli I. B. iz Vareša, koji je živio u Ljubiji (imao je stan kod bolnice). On je davao znakove života. Kad smo prvog iznijeli ovaj četnik nam je rekao: “Od njih napravi srpski krst, znaš li?” Rekao sam da ne znam. Kad mi je pokazao kako da napravim trebalo je od njih osam da to napravim, a I. da stavim odozgo. I. smo stavili gore iako je bio težak. On je još davao znakove života bez obzira što mu je krv curila iz ušiju i usta. Pošto su leševi padali vraćali smo ih, a ovaj nam je rekao: “Neka se zna da je ovo srpska zemlja i da ustaše ne mogu raditi što hoće.” Oni su vidjeli da daje znakove života. Dok smo mi iznosili prve mrtve, oni su I. izbacili kroz prozor. Odatle su ga vukli do stepenica i kako ga nisu mogli iznijeti digli su mu glavu i noge. Pošto su mu prebacili glavu dolje povraćao je i išla mu je krv iz ušiju i nosa. Kad smo ga stavili na vrh hrpe rekli su nam: “Sad idite tamo i vidite ima li još koga?” Kasnije su nam rekli: “Bježite sad tamo, da i vi ne bi...”

Kasnije smo se vratili na pistu u onu grupu ljudi. Morali smo ležati tu na pisti jer unutra nije bilo mjesta. Tu nas je bilo oko 700. Tu noć kad se to dogodilo šef smjene je bio K. konobar. Ti ljudi su dovedeni iz Keramike i Keraterma. Kad sam pitao M.: “Tko vas je tukao?” Rekao je: “Nismo mi ovdje tučeni mi smo tučeni u Keramici. Izubijani smo dolje na polasku.” Tu su prebačeni 09. na 10.06.1992. Došli su iz Ljubije M. i sin mu i još neki. Oni su dovedeni u drugu prostoriju. Jednom mi je u redu za ručak rekao: “Daj, imaš li nekog tko bi nas prebacio u grupu kod vas. Pobit će nas, svaku noć nas tuku. Žao mi je sina, ubit će ga.” Na to sam mu rekao: “Samo kad budemo na ručku ubaci se tu i ostani s nama.” Rekao sam mu da ga niko neće prepoznati jer oni ne znaju od koliko ljudi tko je umro, a tko nije.

Što se tiče hrane u Omarskoj je to izgledalo ovako: Oko 8:30 bi počela podjela hrane, a oko 17:30 bi završila. Cijelo vrijeme grupe su išle i to trčeći. Imali smo jednu minutu da uzmemo tu juhu i šnitru kruha. Pošto se nismo mogli zadržavati, juhu bi odmah popili, a kruh bi ponijeli u džepu za kasnije. Na ulazu i izlazu iz restorana su nas tukli. Od ulaska do izlaska iz restorana trebalo nam je minutu do minutu i pol. Najviše smo se zadržavali do dvije minute. Dok su jedni bili unutra i «jeli» sljedećih

trideset je bilo pripravno za ulaz. Kad zadnji iz prethodne grupe iziđe, prvi od ovih novih trideset bi ulazio i tako redom svi logoraši. Nismo mogli ni pomisliti da sjednemo, a kamo li da jedemo kruh.

Uvijek nas je u logoru bio isti broj, jer koliko ih danas ubiju ili odvedu sutra ih opet toliko dovedu. Jedna kondukterka iz Čele koja je gore čistila prostorije rekla je da je u upravnikovoj prostoriji pročitala da je kroz ovaj logor prošlo 12.000 muslimanskih fundamentalista i ustaških bojovnika. Žene su bile smještene u upravnoj zgradi i čistile njihove prostorije. Ona mi je to rekla, da je pročitala pred kraj, u osmom mjesecu (kolovoz 1992.). Najvjerojatnije da je bilo toliko ispitanih. Srbi su na jednu livadu dotjerali oko 50 krava i svaki put kad smo sjedili mi smo ih brojali. Ta livada je bila odmah pored "Bijele kuće". Kako smo ih brojali, svaki dan po jedna je bila manje. Računali smo, kad se te krave potroše da ćemo ići kući. To meso su kuhali za vojsku, a mi smo dobivali samo neku "čorbu". Kuhali bi vojsci rižu ili kupus. Kad bi mi našli u tanjuru korjen od kupusa znali smo da je kupus kuhan vojsci. Ako bi se zadesilo koje zrno riže znali smo da je riža kuhana. Sve kuhano što smo dobivali izgledalo je kao juha. Kad se približilo tri dana to smo znali jer su ostale tri krave. Tada je počela tolerancija prema nama zatvorenicima. Jedan dan su nas pustili da se okupamo, podšišamo i obrijemo. To je bilo pet dana prije otpuštanja. Oni su se također opustili davali su nam cigarete. Kad sam čekao u redu da se umijem jedan stražar me upitao: "Šta čekaš?" Rekao sam: "Čekam na red da se umijem." Kasnije me pitao: "Da li bi se okupao?" Rekao sam da bih jer se nisam kupao više od mjesec dana. Tada mi je rekao: "Hajde, kupaj se cijeli dan ako hoćeš." Nisam znao ni tko je ni šta je. On je samo sjedio i pjevao. Kad sam mu rekao: "Ne smijem od drugih stražara, ubit će me." Na to mi je rekao: "Kad sam ti rekao, dođi ovamo!" Tu sam se okupao i oprao hlače koje sam opet obukao. Kad sam se okupao pitao sam: "Da li biste se danas složili da se večeras obrijemo?" On mi je rekao: "Ako hoćeš možeš odmah da se obriješ, ako imaš žilet?" Rekao sam: "Naći ću kod jednog Muslimana." Kad sam našao jednog koji ima žilet i pitao ga da li me hoće obrijati, rekao je: "Hoću, ako ćeš mi dati kruh." Izišli smo van i ovaj me obrijao. Kad smo se vraćali dvojica stražara su sjedila i jedan mi kaže: "Dođi ovamo!" Pomislio sam da mi onaj stražar namjestio da se okupam i sad će me ovi pretući. Jedan od njih me pitao: "Šta, ti se tamo kupaš kao kakva dama." Ja mu kažem da mi je rekao ovaj stražar. Kad sam rekao gdje sam radio rekli su mi: "Hajde ulazi!" Taj Musliman što me brijao bio je iz Kozarca.

Izvukao sam se iz te Ljubijske grupe jer su njih uvijek tukli. (...) Logoraše koji su bili zdravi bi pozivali i izvodili (oko 1:00 sat po noći). Npr. E. i J. T. su noću izveli i kako nisam mogao spavati uskoro sam čuo u blizini rafale. To nije bilo samo tu noć nego i

večeri prije. E. i J. T. su bili autoprevoznici. Skužio sam da ih ne vode dalje od obližnjeg kopa rude jer su se rafali čuli u blizini. Nisu bili iza garaže jer su tu bacali one koje su pretukli. Tu su ostavljali i one koji su podlegli ili bili na izdahu. Taj što ih je prozvao bio je pisar. On bi dobivao u upravi logora spisak i išao po paviljonima i prozivao. Nekad je prozivao i one što su ubijeni. Tada bi više puta upitao da li je prozivani logoraš tu.

Ta dvojica (E. i J. T.) ubijena su krajem srpnja. I. je vozio te dempere i bio je mehaničar, stanovao je kod "Celuloze". Pred kraj je čistio garaže, kasnije su nas u njih uvodili. On je također bio logoraš ali su oni tražili nekoga tko zna upravljati tim demperima tako da su njega uzeli. Kasnije su ga izveli na razmjenu na koju nije ni otišao. M. T. je nestao. Njegov brat je ostao u logoru. M. je dva puta noću izvođen i oba puta pretučen. Jednom su ga u noći prozvali i rekli da ide na razmjenu. Mislim da je i on ubijen. Ako bi tko bio vođen na tu razmjenu išao bi autobusom, a autobus sam vidio tek pred kraj i otišao je s logorašima. To je bio autobus Prijedorskog transporta. To sam vidio jer sam tražio od stražara da nam otvore vrata od garaže da uđe malo zraka. Tada sam vidio da ih kupe u taj autobus. To su počeli 4 ili 5 dana pred kraj.

Srbin zvani "J." vozio je manji autobus, u logor je dovozio samo inspektore. U tim autobusima je bilo oko 30 mjesta. U krug logora nije ništa ulazilo od vozila osim dvotonca koji je odvozio mrtve. To znam jer sam ležao 10 dana na pisti. Taj dvotonac je dolazio oko 6:00 ujutro. On je dolazio iza garaža (imao je put do tamo) gdje bi utovarali mrtve. Voženi su u pravcu Gradine gdje je odlagana jalovina. Vraćao se brzo za nepunih pola sata. Sa šoferima su odlazili po dva zatvorenika i nisu se vraćali. Samo dvojica su se vratila.

Kasnije je došao ... i rekao: "Tko ne bude poštivao stražare taj će biti odmah likvidiran." Kad je pogledao mene rekao je: "Ti si zauzeo dva mjesta, tebe treba odmah smaknuti. Ovdje mogu leći dvojica." Na to smo O. K. i ja samo šutili. Kasnije sam čuo gdje su njih dvojica pričali: "Ovi iz Ljubije su čisti i civilizirani, njih ne diraj. Prljave treba sve pobit." Logoraši su dobili dizenteriju. U garaži gdje sam bio morali smo vršiti nuždu u jednu kantu koja je stajala u jednom kutu. To su bile metalne garaže. Tu je stalo oko 80 ljudi iako su prostorije bile 5 sa 4. Jedan od nas je uvijek morao sjediti na toj kanti da ne smrdi. U tu kantu smo vršili veliku i malu nuždu.

Kad smo bili na pisti i kad bi htjeli ići u WC morali smo se javljati. Na malu nuždu mogli smo ići samo ujutro i to u koloni. Sve to je zavisilo od stražara. Nekad smo mogli dobiti vodu za umivanje, a nekad ne. Kod nekih stražara smo mogli dobiti vode u plastičnoj boci, a neki bi samo govorili: "Jebem vam majku ustašku, danas nećete ni piti ni jesti." Tada nije bilo ni vode. Kupanje smo imali jednom mjesečno. Pošto nije bilo mjesta zbijali bi se u hangare kad bi padala kiša. Tako da su neki logoraši

ležali u vodi u kupaoni i kod WC. U tim kupaonama su Kozarčani spavali, kasnije bi dobivali nekakav izgled kao da su u rudniku radili. Oni su samo odatle izlazili kad je bio ručak, a kasnije bi se opet tu vraćali. Kad bi se vratili s ručka stražari bi ih zaključavali. Kad smo se kupali (pod šmrkovima od crijeva vatrogasnih kola) morali bi se skinuti do gola. Stajalo bi nas 6 ili 7 u redovima i tad bi nas stražar pod šmrkom prao. Pod tim šmrkom malo tko bi ostao, a da ne padne. Kad bi logoraša udario mlazom iz šmrka u glavu odmah bi taj logoraš pao u nesvijest.

U logoru Omarska ljudi su često umirali od gladi i iscrpljenosti. Često bi drugi logoraši pored njih prolazili i govorili: "Eno, ovaj je umro!" Kasnije smo zvali stražara i govorili: "Evo, ovaj je umro, treba ga iznijeti." On bi nam na to rekao: "Neka, neće ti mrtvac ništa. I ti ćeš, pa nikom ništa." Tako bi mrtvac tu stajao po pola dana dok ga odnesu na hrpu iza garaže. Ti što su nas polijevali vodom bili su Srbi iz Omarske. Inspektori su gore radili. Dolazili bi i dolje da vide šta logoraši rade ali bi samo dolazili i prolazili." (...) Upravnici i zamjenici su to nadgledali. Gore je nekakav spisak dobivan koji je slan upravniku, a on je slao vođama smjena. Vođe smjena su taj spisak slali do izvršitelja i tako su logoraši ubijani.

Svakim danom ih je 10 ili 12 ubijano. Svako jutro bi se našlo od 8 do 12 ubijenih. Jedan autobus s logorašima odvežen je 4. ili 5.07.1992. to su bili Rakovčani koji su naknadno doveženi. M. čovjek je radio na benzinskoj pumpi na putu prema Banja Luci, njega takođe nema, a prezivao se D. Srbi su ih odvezli u noći, a samo su tu prenoćili, to je bilo dan prije nego smo raspušteni. Taj autobus nisam vidio ali sam čuo njegov motor. Ti ljudi su odmah prozvani, a I. je prozvan da ide u drugu sobu. Ta grupa od 124 čovjeka dovedena je iz Keraterma u Omarsku. Oni su navodno trebali ići na nekakvu razmjenu i otdad njih nigdje nema. Oni su negdje likvidirani. Vidio sam kad je stariji sin H. E. izišao i pao na sredinu kruga. A drugi što je bio s njim pao je i nije se više digao, a bio je radnik u "Celulozi".

Prije je dolazio jedan liječnik koji je rekao: "Ja sam učio da bolesne ljude liječim, a vi zdrave ljude lomite. Kako onda da ih liječim?" To je rekao stražaru i nakon toga nije dolazio 20 dana. Od tada nitko nas nije pitao da li si bolestan? Poslije toga nastalo je još veće premlaćivanje logoraša. Taj liječnik je bio plav, bio je zreliji čovjek imao je oko 50 godina, bio je krupniji i visok oko 172 cm. Kasnije je dolazio jedan liječnik bez ruke koji je samo obilazio. Taj liječnik je bio iz Gomljenice, a jedno vrijeme je radio uz obalu. Pošto nas je samo obilazio nitko ga ništa nije pitao niti je on koga pitao. On je imao traku sa crvenim križom oko ruke. To je bio njihov sanitet. Kasnije bi dolazio i zadržavao se s njima. Dolazio je s njim i vozač koji ga je dovezio, a da nam je pružao kakvu pomoć nije.

Pred kraj (srpanj 1992.) su popisali ljude starije od 60 godina. Oni su se trebali javiti ako im je trebalo šta od lijekova. Kad bi se ovi skupili govorili bi da nemaju nikakvih lijekova. Tu su bili stariji: Dž., E. od M. i M. otac, O. K., i iz Kozarca je bilo dosta starijih ljudi. Oni su odvedeni prije nas u Trnopolje na "oporavak". Na taj oporavak su išli stariji i maloljetni. Otišli su prije nas na tjedan dana, a bili su popisani 15 dana prije. Uglavnom dočekali su nas u Trnopolju.

S nama u sobi, u logoru Omarska, bila je H. H.. Ona je bila jedina ženska među nama. Netko od stražara se sjetio da bi se i ona trebala okupati. Na njoj je bilo sve prljavo i pocijepano. Ona je odlazila musti one krave na livadu.

Kad je trebalo opljačkati mrtve išla su dvojica logoraša Muslimana. Svako jutro su bili u novoj odjeći. Kad smo ih pitali otkud im to, rekli su: "Pa mi smo to kupili." Oni su tu odjeću prodavali idućoj smjeni stražara za komad kruha ili koji paradajz. Vršili su krađe i od živih logoraša. Tako su V. I. iz Šurkovca skinuli sat. Kad je došla druga smjena, V. je rekao da mu je ukraden sat i tko mu je ukrao. Tada je stražar izveo tog i rekao: "Šta radiš?" On mu odgovori: "Skidam sa onih mrtvih i prodajem stražarima." Stražar ga je izudarao i rekao: "Hoću da nađeš taj sat i da ga vratiš!" On sat nije mogao vratiti jer ga je prodao jednom stražaru. Od tada nisu više krali.

Dan ili dva prije raspuštanja, u logor je dolazila TV ekipa. Slikali su nas kako ručamo. Srbi su odvojili oko 30 logoraša. Kad su ih doveli u kuhinju da jedu logoraši su odmah počeli na brzinu jesti. Tada im je stražar rekao: "Imate pola sata da pojedete samo sjedite." Tada mu jedan logoraš kaže: "Dobit ćemo batine." Na to mu stražar reče: "Ništa, samo sjedite i jedite." Tu je TV snimala, snimali su prostorije gdje je bio K., i pok. N. M. od P. sin. S. K. – K. mi je rekao: "Dođi da ti nešto kažem." Kad sam došao rekao je: "Interesovao sam se za tebe i vidio u spisku da sutra ideš kući. Tko je bio kriv, likvidiran je. Jedan dio će ići na razmjenu, a vi ćete ići u Trnopolje na oporavak i onda kućama." Sutradan je došao jedan zatvorenik i kad smo išli po vodu čučnuo je kod mene i rekao: "Sutra ideš kući, vidio sam te na spisku." On je bio iz Kozarca (zidar), a stražarima je čistio WC. Tri dana prije raspuštanja nismo vođeni na ispitivanje, a nisu dolazili ni inspektori. Tada je K. rekao: "Koji nisu odgovorni ti će ići kući. Koji su pola-pola, ti će ići na razmjenu. Uglavnom tko je preživio, preživio je." To je značilo koji su za razmjenu idu na Manjaču, a koji nisu idu u Trnopolje na oporavak. S. D. došao iz Keraterma pitao je: "Ima li mjesta kod tebe?"

B. B. je bio u jednoj manjoj prostoriji koja se nalazila kod kuhinje. S njim je bio M. D. koji ima oko 25 godina. Kad je izišao iz logora M. se obukao srpsku vojsku (njegov brat je bio kapetan u srpskoj vojsci u Banja Luci). Njih dvojicu nitko nije tukao, bili su u čistom i u čistom su ležali, imali su svoj WC. To je bila kao apoteka u

odnosu na naš smještaj. Ipak, tu gdje su oni bili nije bio logor, oni se nisu miješali s nama. U toj prostoriji bio je jedan Musliman.

M. je bio na fronti u Hrvatskoj kod Novske, ali na srpskoj strani. Kad su se vratili u Prijedor napustio je vojsku. Jedan Musliman što ih je vodio na teren je rekao: "Mi nećemo tući Lipik. Nećemo građane tući." On je bio iz Mostara, a ubijen je u stanu. Došli su u njegov stan i ubili ga. Tada je on bio u JNA. Kasnije su javili da ih je preko 300 napustilo tu bojišnicu. Kad je on to napustio došli su kod njega u stan i ubili ga. Stanovao je u onoj zgradi gdje je bio Radio - Prijedor. Pošto je M. bio tamo pitao sam ga: "Zašto su tebe pritvorili kad si bio u srpskoj vojsci?" On mi kaže: "Pa, ja sam im rekao da se ne bih povukao, ali nisam mogao ostati kad su se svi povukli. Ne znam gdje bih ostao." Mislim da je bio u toj prostoriji, iznad kuhinje, jer je bio u srpskoj vojsci. Njegov brat Ž. je bio kapetan, a sada je major. Stanuje u Banja Luci, oženio je jednu Muslimanku iz Tešnja. Bio je na svim bojišnicama u Hrvatskoj od početka rata. Pretežno je bio u Novskoj i Lipiku. Pričao je, kad je dolazio, da je komandirao pri napadu na Lipik.

Na sam dan raspuštanja logora Omarska nosili su spiskove. Jedan njihov nadležni je čitao ime i prezime. Mi smo morali govoriti datum, godinu, mjesto rođenja i prebivalište. Bilo ih je dosta koji su imali isto ime i prezime, a različito mjesto. Prvo su prozvali ove za Manjaču, a onda nas za Trnopolje. Za Trnopolje je bilo oko 6 autobusa. Autobusi za Trnopolje su bili veliki, gradski. U nekim autobusima su pretežno sjedili, a par njih je stajalo. U nekim je bila tolika gužva da su svi stajali. S. B. - S. mi je rekao da nas za Trnopolje ima oko 700. On je bio stražar. Za Manjaču je u prvoj turi otišlo oko 10 autobusa dok smo brojali. Kasnije su došli neki vozači koji su me poznavali i provocirali su me (oni su vozili u Prijedoru u transportu). Kad me D. primjetio rekao je: "Hajde malo njega zezaj." Došli su do mene dok sam stajao u redu i čekao. Došao je do mene i rekao: "Dode i ti gdje trebaš." Na to sam mu rekao: "Ne znam o čemu misliš." On samo nastavi: "Vidiš kako se osveti. Ti ubi našeg Srbina S. Vidiš kako će on sad tebi glavu skinut." Pod tim "ubio" mislio je na to da sam ga pretukao. To je bilo 1972. za njega sam samo podnio krivičnu prijavu. Našao se uvrijeđen jer su mu oduzeli municiju i oružje. U Srbiji se moglo oružje kupovati na više. Pošto je S. vozio kamion uzimao je oružje i dovozio ga u Prijedor i prodavao.

M. P. mi je skinuo službenu jaknu bez obzira što nisam imao nikakvih oznaka. On mi je rekao: "Pitao sam komandanta da skinem ovo sa tebe..." Rekao sam: "Nema veze, ti si u službi tebi će ovo trebati." Tada me pustio i nije me više dirao. Kad su me ovi vozači zezali kažem mu: "Vidiš da nas provociraju, radije nas prebite nego da nas provocirate." Onda je on rekao: "Vozači svi na svoja mjesta! Ako tko hoće neka

obuče uniformu i neka se bori, a ne ovako.” Njih dvojica su nešto promumljali i otišli. Tu smo ostali do 18:00 sati nismo stigli ući u autobuse. Oni su prvo odvozili ove na Manjaču i kasnije se vraćali po druge. (...)

Vozači nisu nikog maltretirali pred nama, ali jesu provocirali. Nije bilo toga što nam nisu govorili. B. koji je imao butik doveden je k nama u logor Omarsku zadnjih dana i bio je izubijan i krvav. On je takođe sjedio do nas i vozači su ga provocirali. Njega su pitali koliko je dao maraka i kad im je rekao da nije ništa, rekli su: “Vidjet ćeš do Manjače koliko je dao”. Kad smo ušli u autobus za Trnopolje nitko nas nije dirao. Rekli su nam tko ima cigaretu da može zapaliti. U drugim autobusima su tukli i maltretirali do Trnopolja. To je bilo u četvrtak 04.08.1992. kad je Omarska raspuštena. Uglavnom smo svi prebačeni taj dan.

Žene su u logoru Omarska radile u kuhinji: brisale, prale tanjуре, djelile hranu... J. je tamo radila. Dok je brisala tanjуре u kuhinji brojala nas je. Tu su bile R. R. i M. A. tu su radile jedno vrijeme, a kasnije su logorašice radile. Tog dana na radijatoru su sjedile: S. S., N. S., od Ć. sestra mislim da je imala oko 28 godina, kondukterka R. Bilo je još žena koje nisam poznao. Kad su nosile smeće stražari su dobacivali govoreći: «Dovedi i meni jednu.» Tu su ih zezali ovi na punktovima. Po danu su one sjedile tu, a navečer su odlazile iznad restorana gdje su spavale. Jedna od tih je imala slomljenu ruku, a jedna nogu jer su ih dvije uvijek nosile. Na drugom katu su bile prostorije gdje se provodila istraga, a one su spavale kat iznad. Tada nam je ona rekla: «Vi niste mogli sve vidjeti. Ja sam vidjela da su na Petrovdan (to je 04.07.1992.) palili vatru i tamo ubacivali ljude. Tu su sagorijevali mrtvi.» (to su bile vatre običaja). Taj dan nam je jedan stražar rekao: «Večeras će doći ovi pijani iz Omarske pa će vas pobit. Ja ću vas zaključati, nemojte da se čujete. Reći ćemo da tu nema nitko. Vi samo spavajte, a i mi ćemo malo popiti.» Tu su sjedili i pili imali su jednog koji će nas paziti, a ostali su spavali. Kod nas taj dan nisu ulazili, ali smo kasnije čuli da su izvodili neke. Te koje su izvodili tukli su ih i izivljavali se.

Dana 30.05.1992. u Prijedoru smo morali iznijeti neko bijelo platno, da smo lojalni. Iznosili smo zavjese, ručnik... Za to je bila obavijest preko radio-Prijedora. Na radiju su rekli: “Građani koji su lojalni Republici Srpskoj neka svoje kuće obilježe da vojska ne mora dolaziti pretresati.” Na srpskim kućama nisu stavljena platna. To je javio srpski krizni štab. Bilo je to prije nego sam odveden u logor. Muslimani i Hrvati su morali nositi trake. Sjećam se kad su žene išle kupovati kruh morale su nositi trake. Srbi nisu nosili te trake. Majka od E. H., kad bi pošla, govorila je: “Dajte mi traku!” Ona ja išla u Bosanski Novi putem. Uvijek je nosila traku na ruci.

U Trnopolju smo bili kao slobodnjaci. Mogli smo hodati i ići po selima, kontaktirati s ljudima. Tko je smio ići stražaru bi dao osobnu kartu i izlazio. Kad bi netko

naišao na srpsku vojsku ubili bi ga. Tako su svako jutro bila ubijena 3 ili 4 čovjeka. Govorili su: "Što nađete u blizini uzmite i donesite sebi." Iz tog logora u Trnopolju pušten sam 14.08.1992.

Prvo su puštali one za koje je neki srpski vojnik garantirao. Tko je imao nekog srpskog vojnika da garantira za njega bio je odmah pušten. Pošto se pojavio velik broj zainteresiranih Srba to su ukinuli nakon 2 ili 3 dana. Kasnije je uvjet bio tko je davao krv više od 10 puta. Takvih je takođe bilo dosta pa su i to ukinuli. Kasnije su postavili uvjet da se mora podnijeti zahtjev za napuštanje srpske krajine i da ostavljaš svu imovinu Srbima. To je moja žena tražila i otišla u MUP. Kad je to izvadila žena je donijela i oni su to razmotrili. Sutradan mi je J. Ž. rekao: "Eno, prozivaju te da ideš kući." Ja mu kažem: "Hajde ti." Čato mi kaže: "Hajde provjeri." Rekao sam: "Strah me, likvidirat će me." Kad sam došao gore Z. mi je dao nekakav papir i rekao da sam slobodan. Kad sam se probio iz tih redova počeo sam čitati. Tamo je pisalo: otpušten sa danom tim i tim. Samo je pisalo da sam se nalazio u prihvatilištu.

Upitao sam jednu Srpkinja za prijevoz. Rekla mi je da me ne može povesti jer je došla po neke svoje prijatelje. Kasnije sam pitao jednog Srbina M. da li ima mjesta u njegovom autu, rekao je: "Ima, ali da te izvuku i ubiju, a ja da te nosim na duši. Neću. Ja ti ne mogu ništa, ti znaš šta oni rade." Kasnije sam stao pri izlazu iz logora jer nisam znao gdje ću. Jedan mladić iz Galovaca sjedi u nekim luksuznim kolima i pita: "Šta ti radiš tu?" Rekao sam: "Ništa, bio sam ovdje pa idem kući." Kasnije ma pitao: "Kad ćeš kući?" Rekao sam: "Išao bih ali nemam s kim." Na to mi on kaže: "Pa hajde sa mnom." - "Koga voziš?" - "Jednog kapetana iz kasarne." - "Hoće li on dati?" - "Šta te briga hoće li dati?" Rekao sam: "Ne smijem dok ne upitam. A gdje je on?" Rekao je: "Eno, tamo stoji sa jednom djevojkom." Kad sam došao tamo pitao sam: "Oprostite kapetane, pitao sam vašeg vozača da me poveze do Prijedora." Rekao sam mu da sam bio zatvoren i da sam otpušten. Tada mi on kaže: "Kad ti je on rekao, sjedi." Na to sam rekao: "Ne znam, hoćete li se ljutiti što ja idem s vama." Opet mi je rekao - samo sjedi, i sjeo sam. Na prvom punktu nas je zaustavila patrola. Pitali su: "Koga vozite?" Ovaj vozač kaže: "Vozim ovog čovjeka u zatvor, dalje na istragu." Propustili su nas tu. Kad nas je opet zaustavila patrola ovaj je opet ponovio isto na što mu je stražar rekao: "Vozi!" Kad smo prošli i tu patrolu kapetan ga je upitao: "Kako si se sjetio toga?" Vozač mu odgovori: "Tko ih jebel! Šta oni moraju znati kud mi idemo." Kasnije me pitao: "Zna li ti žena da dolaziš?" Rekao sam da ne zna. On je rekao: "Idemo je obradovati i kavu popiti."

Kad smo došli u kuću moja žena je ostala iznenađena jer je mislila da idem dalje. Ovaj vozač joj je rekao: "Evo mlada, stigao je momak. Hajde kuvaj kavu." Ona je

samo stajala, nije ni trepnula. Rekao sam joj: "Došao sam za stalno. Nemoj se siki-rati." Kad sam ušao u kuću pitao sam: "Ima li kave i rakije?" Rekla je da ima susjeda i donjela. Susjeda J. je došla i rekla: "Ima svega, samo da si ti došao." Tu u zgradi je bila i jedna raspuštenica, s njom su se malo šalili. Kad su krenuli kapetan me izveo iz stana i rekao: "Dođi da ti nešto kažem." Rekao mi je: "Znaš šta bi ti dobro bilo? Šta si ti ovdje radio da su ljudi ovakvi prema tebi?" Rekao sam: "Ništa, mi smo uvijek tako živjeli. Nismo gledali tko je što, a ni oni nisu gledali tko sam ja." Na to mi on kaže: "Dobro bi ti bilo da odeš na jedno dvije ili tri godine odavde." Pošto sam pitao zašto, nastavio je: "Dobili smo nalog da sve logoraše likvidiramo. Ovo će proći i završiti se, a može naići kakva lualica pa te vidjeti i prijavit. Povuci se negdje i prebaci, a ovo će opet doći na svoje mjesto." Na to sam rekao: "Ići ću ja, imam u planu, otići ću negdje." On se pozdravio i rekao: "Sve sam poznavao ali tebe nisam. Vidim da si dobar čovjek." Odatle su otišli na Urije u vojarnu.

Kasnije je bilo veće zlo nego prije. Malo po malo su dolazili po ljude koji su bili u logoru. Izvodili su ih van i ubijali. Po izlasku iz logora ubijeni su: od Dž. M. brat, I. F. (ubijen je pred ugostiteljskim objektom na Pećanima. Pošto je ušao u taj kafić izve-li su ga i izboli nožem.). Srbi su išli na Hambarine i u Žune, pretresali su i pljačkali.

Pred 15.12.1992., dva dana prije nego ću poći išao sam u Ljubiju. Izišao sam kod Keramike. M. I. je išao iz Lipika i rekao: "Idemo uz onaj potok. Idu odozgo Srbi, srest će te i onda si gotov." Rekao sam: "Neću!" Tako sam otišao kući kod roditelja. Još opasnije je bilo u selu Žunama. Vratio sam se u Prijedor.

Ulazna vrata naše zgrade bila su zaključavana, a pretežno su u njoj živili Srbi. U zgradi su prije bile još dvije porodice Muslimana koje su otišle. U jedan muslimanski stan uselio se Srbin. Taj je bio komandir Vojne policije u Prijedoru. Ovi susjedi Srbi su dolazili i pitali: "Imate li šta jesti? Kako ste?" Od V. žena donosila je i davala nam novce. Kad smo pošli jedva su se ljudi odvojili od nas.

Morali smo popuniti te papire ako smo htjeli ići. U te papire su mi ubilježili da sam otišao u Njemačku, do daljnjeg. Prijavili smo se u prijedorskom Crvenom križu, izvadili 12 potvrda, poplaćali navodne dugove što smo imali. Te potvrde su bile: iz banke da nismo dužni banci, komunalnom, da nisam vojni obveznik... Kad smo sve poplaćali dobili smo jednu zajedničku potvrdu za sve. Ženu i djecu su upisali na jedan papir, a mene na drugi. Autobus smo platili 200 DM za nas četvoro.

Kad smo pošli zaustavili su nas u Gradišci na prijelazu. Tu su rekli vozaču: "Ako hoćete da pređete skupite nešto maraka pa vas neću maltretirati. Dinare što imate dajte meni jer vam i tako neće trebati." Ljudi nisu htjeli dati, a ja sam izvadio 50 DM

i dao. Vozač je rekao: "Hajde ti sakupi novce." Rekao sam: "Nemoj mene, evo ti za moje." Tako smo dali mi i ovi Č. Ovaj autobus je naknadno doveden jer nismo mogli stati u onih 6 pa su uzeli i sedmi. U ovom autobusu su sve bili Muslimani osim nas dvije porodice.

Taksista Ž. je radio u Crvenom križu i kad je došao pitao je: "Što ne ideš?" Rekao sam: "Pa ne možete me uvrstiti u spisak." Na to je on rekao: "Kako ne može?" Kasnije je moja žena ovjerila neke papire, a on je otišao u SUP i uvrstio nas. Kad smo došli i čekali autobus jedan je išao i kupio novce. Pošto je došao do mene pitao je: "I. gdje si, ima li šta?" Rekao sam: "Kad odem, pisat ću ti i bit' će nešto." On mi na to kaže: "O, ispade ti veći lopov od mene." Tako smo ušli u taj sedmi autobus. To je bilo 16.12.1992.

U Gradišci smo bili do 22:00 na stadionu. Kasnije su ipak odlučili da nas propuste. Vozač našeg autobusa skupio je oko 700 DM. Kasnije je rekao: "Imat ćete pred Okučanima jednu srpsku patrolu." Pošto je bila noć nismo ih našli na punktu, vjerojatno su negdje pili.

Š. i M. P. sina su stalno izvodili i tukli kad se vratio iz logora. U moj stan, dan prije nego ću ići, došao je ... i predstavio se kao inspektor. (...) Nakon toga se pojavio ... i pitao: "Ideš li?" rekao sam: "Idem" Pitao me: "Može li tvoj stan ostati meni?" Rekao sam: "Stan nije moj nego državni, a ima čovjek koji se javio." Tog dana sam otišao u školu po đačku knjižicu od malog. Kad je došao V. pitao je: "Šta tebi sad treba?" Rekao sam: "Da me uvrstite i da idem." Rekao je da će srediti, ali nije mogao ništa. S. K. ga nije htio saslušati bez maraka bez obzira što je Srbin. Kasnije je došao kod mene pred zgradu i rekao: "Šta ti misliš? Misliš otići, a ne dati mi stana." Rekao sam: "Ja ću izići sad iz stana, a ti hajde unutra." Rekao je: "Neću, čuo sam da je..." Na to sam mu rekao: "Šta mene briga... Vi se dogovorite." Odatle je otišao negdje u službu. Te zadnje noći došao je B. i govorio: "Otvori, otvori!" Kad sam otvorio kaže mi: "Oprosti ja sam uranio." Rekao sam: "Nismo mi ni spavali." Tu smo sjeli i pili kavu, a žena mu je došla oko 6:00 ujutro. Kad me B. pitao ključ rekao sam: "Žena i ja moramo odnijeti ključeve u SUP inače nećemo izići iz Gradiške. Č. je rekao ako direktno ne predamo ključeve da nećemo izići." B. je rekao mojoj ženi: "Hajde ti sa mnom." Otišli su dolje. Dežurni je bio, njemu je rekla: "Evo ključeve od stana, nema gore nikog." On je uzeo i dao B., a B. mu je rekao: "Reci Č. da sam ja uzeo ključeve." Kad smo pošli iz kuće, B. žena je uzela automat. Rekao sam joj: "Vi se čuvajte ako dođe." Ona mi kaže: "Ništa vi ne brinite." B. je došao šest godina prije rata u Prijedor. (...) Kad mu je žena predala ključeve rekao je: "Eto, pozdravi I. Nemojte se ljutiti nismo mi ništa krivi." Šta ćemo i u onom stanu kad nismo imali nikakvih primanja. Moju ženu su otpustili kao i ostale Hrvate i Muslimane. Zaključili su im radni staž prije nego su ih pozvali.

Ispitivači u logoru Omarska su uglavnom bili bivši inspektori u SUP-u uz ostale koji su pridodani. Pridodan je bio direktor Nacionalnog parka, pridodan je bio i profesor. U logor je dolazio jedan s bradom i neka delegacija koja nije bila u uniformi. Uniformirana je bila samo pratnja. ... (...) Gore ih je dolazilo oko desetak svako jutro. S njima su dolazile i zapisničarke. (...)

Dvojica braće iz Adžića, M., kad bi ih prozvali skrivali bi se ispod stola i nisu htjeli izići. Ovi su govorili: "Izlazite, ili ćemo vas ubiti!" Kasnije mu je ovaj rekao: "Meni je Ž. rekao da ne izlazim nigdje. Neću izići jer ćete me prebiti. Vi ste meni slomili šest rebara i neću izići, možeš me ubiti." Tek sutradan su ih izveli i odveli u tu "Bijelu kuću". Te večeri je nestalo struje, a kiša je padala; trojica su pokušala pobjeći. Jednog su tu ubili, drugog su ranili, a treći je lutao tri dana i izišao na autobusku stanicu u Omarskoj. Na toj stanici ga je uhvatila patrola i vratila u logor Omarska. Tu su ga svezali i sutradan ubili. Dvojica od tih su bila ta braća M., a A. su ubili u Prijedoru. A. im je bio treći brat. Treći što je pobjegao bio je iz Raškovca. Ovog ranjenog su takođe ubili. (...)

Od svibnja, kako je počelo privođenje, pa do zadnjeg dana, po desetak ljudi je dovođeno u logor (dnevno). Bilo je i ovih organiziranih grupa koje su vođene. Tu je dosta ljudi privedeno i likvidirano. Uglavnom svako jutro je dolazio dvotonac i odvezio mrtve.

Navodne razmjene su bile tri puta, po dva, tri autobusa. Nekad je bio po jedan ili dva. Govorili su da idu za Drvar... Vjerojatno je netko od stražara to "bubnuo". Mislim da ti ljudi koji su odvedeni nisu više na životu. To znam jer je otišlo tako 6 ili 7 autobusa. Nešto je ubijeno u krugu. Tako su i N. ubili. On se popeo na vrata i rekao: "Pa ljudi, šta su oni pametniji od nas da nas drže ovako, maltretiraju, ubijaju..." Jedan je samo zapucao po njemu i on je pao. (...)

Sve garaže su bile pune, dvije velike radione su bile pune, na tavanu, u svlačionicama, u kupaoni..., sve je bilo puno ljudi. Č. je bio u Banja Luci. Kad je padala kiša i kad su nas tjerali unutra pitao sam: "Kako si prošao?" Reкао je: "Pa eto, u Banja Luci su tražili da potpišem da sam suglasan, kao predsjednik općine, da Prijedorska općina pripadne toj srpskoj republici. Drugo nisu ništa tražili." U Omarskoj su ga tukli bio je pun modrica. Odatle su ga odveli do one "razmjene" i nije dočekao Manjače. Sa piste lijevo je poljana, a iza leđa je kop. Desno je rijeka Gomljenica koja je daleko oko 100 metara.

U Zagrebu, 19. veljače 1994.

- luka58

GODINA ROĐENJA: 1970.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvat

Nacionalna struktura na mjestu zločina (Raljaš i Briševo) bila je hrvatska. U trenutku zločina bio sam kod kuće u podrumu sa obitelji. Zločine u selima Raljaš i Briševo su počinili pripadnici 6. krajiške brigade i lokalno srpsko stanovništvo iz susjednih sela. Imena počinitelja zločina ne znam točno jer sam bio otjeran u logor. Uoči zločina su susjedi Srbi izlazili u pljačku, pojedine ljude su pretukli, prijetili su i zastrašivali seljane.

U mjestu gdje je počinjen zločin vladajuća stranka je bila HDZ, a na vlast je došla višestranačkim izborima. Otpor nismo pružili pošto nismo imali čim. Slijed radnji je: Prije zločina 24.07.1992. ujutro je počelo granatiranje i trajalo sve do 25.07.1992. do podne, a onda su ušli četnici i napravili masakr nad civilnim stanovništvom. Poslije zločina susjedno srpsko stanovništvo je pljačkalo naše hrvatske kuće i protjeralo ono malo stanovništva u pravcu mjesta Ljubija. Posljedice agresije su, masakr stanovništva, više od pola sela Briševa i površine Raljaša i Rasavaca je popaljeno, ostatak kuća je opljačkan, 36 muškaraca je otjerano u logor "Kring" u Sanskom Mostu, među njima sam bio i ja. Etničko čišćenje su izvršili definitivno tako da selo Briševo, površina Rasavaca i Raljaša više ne postoje. Neposredne žrtve su bili nedužni civili. Krajem svibnja je otjerana jedna grupa u konc. logor Omarska, onda 24.06.1992. je otjerana druga grupa isto u konc. logor Omarska, te, kako sam već rekao, 24. i 25.07.1992. je otjerano 36 ljudi u logor "Kring" u Sanskom Mostu, među kojima sam bio i ja.

Odnos agresora prema Hrvatima i Muslimanima je bio isti. Odnos Muslimana i Hrvata je bio dobar, mi smo muslimanskim izbjeglicama dali smještaj i hranili ih tjedan dana. (...) Na mjestu zločina su planski uništavane civilne kuće, a planski je uništena i katolička crkva.

Mogu napisati samo vrijeme kad je agresije počela i kad je završila, počela je ujutro 24.07.1992., a završila se pred noć 25.07.1992. Neposredno očevidci smo ubijanja dječaka od 16 godina, L. M. i dječaka Muslimana kojeg ne znamo ime, a ubijen je pred našom kućom.

Iz svoje kuće smo protjerani odmah kada je bilo čišćenje, a mjesto stalnog boravka smo napustili polovinom prosinca. Okolnosti pod kojima smo napustili selo su: etničko čišćenje, stalno zastrašivanje, pljačka, prijetnja smrću, glad.

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka60

GODINA ROĐENJA: 1937.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

Granatiranje sela 27. svibnja 1992., oduzimanje naoružanja, a potom pljačke sela kako bi izazvali hrvatski narod. U drugom navratu, u srpnju počela su opet granatiranja i pokolj stanovništva. Borbi nije bilo pošto je naoružanje vraćeno, niti je tko pružao otpor. Neposredne žrtve zločina bili su civili: 50 muškaraca, 16 žena i 2 djece.

Lokalno stanovništvo odvedeno je u koncentracione logore dva puta - prva grupa je odvedena u Omarsku i Manjaču, od kojih je šest naših momaka danas u Batkovicima, a druga grupa je odvedena u Sanski Most, gdje sam i sam bio sa sinom. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, a odnosi Muslimana i Hrvata bili su dobri. Lokalno srpsko stanovništvo za sve imaju opravdanje, pa i za zločin koji su počinili. Uništeno je kompletno selo, a najviše su bijesa iskalili na crkvi.

Bio sam kod kuće odakle su me odveli u logor. Mjesto stalnog boravka napustio sam pod prisilom, konvojem iz Prijedora za Novsku.

U Zagrebu, 22. ožujka 1993.

- luka61

GODINA ROĐENJA: 1934.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U selu Briševu bilo je 99% hrvatsko stanovništvo. U trenutku zločina nalazio sam se kod kuće, u neposrednoj blizini gdje su četnici ubili moga brata P. D. Ta zlodjela su učinili pripednici 6. krajiške brigade i 5. kozarske, sa susjedima iz Rasovaca, Oštre Luke i drugih srpskih sela koja nas okružuju. (...) U općini Prijedor SDS je došao na vlast silom oko 26.04.1992. (...) Nije bilo borbi u Briševu i nije pružan otpor. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, govore - sve ustaše i zelene beretke. Odnos Muslimana i Hrvata bio je dobar. Lokalni Srbi su učestvovali u masakrima. Spaljena je crkva.

U Zagrebu, 17. ožujka 1993.

- luka62

GODINA ROĐENJA: 1934.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U selu Briševu je većinsko hrvatsko pučanstvo. Dana, 25., 26. i 27.07.1992. izvršen je napad na moje selo. Prvo je granatirano, a zatim je išla pješadija. Nije pružan nikakav otpor agresoru. Ja sam se sa porodicom nalazio kod kuće jer je bilo takvo naređenje. Mojoj kući je došlo sedam vojnika koji su imali oznake srpske vojske i crvene trake oko ruku. Pretresli su kuću i sve pomoćne objekte tražeći oružje, a nas su provocirali i prijetili da će nas pobit'. Nikoga od njih osobno nisam poznao, tih dana pobijeno je dosta ljudi i spaljeno dosta kuća. Kod kuće sam proveo još par dana i onda smo pobjegli u Ljubiju. Cijelo vrijeme sa mnom su bila moja dva sina sa svojim obiteljima. Kuća mi je opljačkana i demolirana od nepoznatih osoba.

Posjedovao sam lovačko oružje i to pušku sačmaricu, lovački karabin i pištolj. Oružje mi je oduzeto 31.05.1992., o čemu imam i dokumentaciju.

U Hrvatsku sam stigao 17.12.1992. posredstvom Crvenog križa.

U Novom Čiču (općina Velika Gorica), 17. ožujka 1993.

- luka64

GODINA ROĐENJA: 1924.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

U trenutku zločina nalazio sam se kod kuće dana, 24.07.1992. godine. Vojne jedinice koje su učestvovala po mom znanju su: 6. krajiška i jedinice SDS iz Ljubije i Prijedora. Prije zločina stalno su prijetili da će Briševa nestati i to se obistinilo. Javno su govorili da moraju izvršiti etničko čišćenje. Na izborima pobjedile su reformske snage, uoči rata vlast je preuzeo SDS, silom.

U Briševu je poginulo 77 ljudi, koliko ja znam, plus oni što su odvedeni u logor. Poslije tog pokolja i paljenja sela ostalo je stalno zastrašivanje i prijetnja. Skoro svi Hrvati i Muslimani su dobili otkaz. Žrtve su bili civili, žene i djeca bez obzira na godine. Od moje porodice su poginuli: kćerka, zet, prijatelji od moja oba roditelja, dva brata i osmero daljnje rodbine.

Odnos agresora prema Hrvatima i Muslimanima je bio isti, divljački. Odnos između Hrvata i Muslimana je bio dobar. U Briševu je srušena crkva, kuće popaljene, tako da više Briševa nema.

U Zagrebu, 22. ožujka 1993.

- luka65

GODINA ROĐENJA: 1948.

PREBIVALIŠTE: Raljaš

NACIONALNOST: Hrvat

(...) U mjestu Raljaš većinsko stanovništvo je bilo hrvatsko oko 100%. (...) U mjestu su bile na izborima pobjedile reformske snage. Uoči rata vlast je preuzeo SDS silom. U trenutku zločina sam se nalazio kod kuće u Raljašu. Dana, 24.07.1992. na pravoslavni Petrovdan su mene osobno htjeli ubiti. Prije zločina stalno su prijetili da će Briševa nestati i to se obistinilo. Javno su govorili da moraju izvršiti etničko čišćenje. Napad je izvršen od Prijedora, Ljeskara, Ljubije i Sanskog Mosta. Otpora u Raljašu i Briševu nije bilo jer narod nije ni bio naoružan.

U Raljašu je poginulo oko 10 ljudi, a u Briševu 77 (koliko ja znam). Mnoge je prije toga odvelo u logor. Poslije tog pokolja i paljenja sela ostalo je stalno zastrašivanje i pucanje. Teže da Hrvate treba svesti na neki mali postotak. Gotovo svi Hrvati i Muslimani su dobili otkaz. Žrtve su bili civili, žene, djeca, ljudi bez obzira na godine. Od moje porodice u širem smislu poginulo je oko 15 osoba. U logore su nasilno odvođeni ljudi bez obzira na godine. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti - divljački. Odnos između Muslimana i Hrvata bio je dobar. U mjestu su palili kuće i staje. U Briševu, Staroj Rijeci su srušili crkve, a u Ljubiji su spalili oltar u crkvi, kapelu - kuću su opljačkali.

U Zagrebu, 22. ožujka 1993.

- luka66

GODINA ROĐENJA: 1955.

PREBIVALIŠTE: Rasavci

NACIONALNOST: Hrvat

Nacionalna struktura stanovništva na mjestu zločina bila je hrvatska. U trenutku zločinan nalazio sam se u svojoj kući. Zločine je počinila Šesta krajiška i 5. kozarska brigada. Vojnici koji su me uhitili i maltretirali su mi nepoznati, a mislim da su iz okolice Sanskog Mosta. Nisam svjedočio ubijanju, ali tuči i maltretiranju jesam. Tražili su me više puta iz susjednog sela, ali sam se krio po šumama. Otpora nije bio jer nisu postojale nikakve vojne formacije. Naše selo je potpuno spaljeno, 90 ljudi je pobijeno i poklano... Neposredne žrtve zločina bili su civili, žene djeca i starci, a HDZ-ovci su ranije pohapšeni i odvedeni u logor. I ja sam jedan od 50 odvedenih, odvedeni su svi punoljetni muškarci. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, a odnos Muslimana i Hrvata u našoj općini bio je korektan. Susjedi Srbi su nas opljačkali. Srušene su crkve, civilni objekti, kuće i sl.

U sedmom mjesecu 1992., u sjećanju mi je 24. i 25.07., u to vrijeme je provedeno "čišćenje", kako oni to nazivaju. Te dane su i izvršili te masakre i ubijanja civila u našem mjestu. Moja kuća je raketirana sa 50 m dok smo moja žena, djeca i ja bili u kući. Dok smo bježali iz kuće po nama su pucali, i po meni i po ženi, iako su vidjeli da su s nama djeca jer smo ih nosili. Srušena kuća i svakodnevno iščekivanje da budem likvidiran razlozi su zašto sam otišao. Sa dvoje djece, bez posla i hrane, posljednje novce sam dao za prelazak u Hrvatsku sa obitelji (ženom i djecom).

U Rijeci, 14. ožujka 1993.

- luka67

GODINA ROĐENJA: 1960.

PREBIVALIŠTE: Rasavci

NACIONALNOST: Hrvat

Nacionalna struktura na području zločina je hrvatska. U trenutku zločina nalazili smo se kod kuće u podrumu. Zločine su napravili pripadnici 6. krajiške sa lokalnim Srbima iz Rasavaca, Oštre Luke, Podvidače, Usoraca, Zecova, Koprivne, Batkovaca i Ljubije. (...) U mjestu zločina vladajuća stranka bio je HDZ, izabran na višestranačkim izborima. Selo je granatirano 24.07.1992. cijelo vrijeme do 15:00 sati, kad su iziš-

li četnici i vršili pokolj, silovanja nedužnog stanovništva, otpora nije bilo. Posljedica agresije je totalno čišćenje hrvatskog stanovništva. (...) Plansko je uništavano sve što je hrvatsko, a nije imalo vojnog značaja. Neposredne žrtve zločina bili su nedužni civili: žene, djeca, starci, invalidi i svi ostali. (...) Dana, 24.07.1992. ubijeni su L. i I. M., J. I., M., S., P., pobili su ih: D. T. iz Oštred Luke, D. i N. B. iz Rasovaca. Lokalno stanovništvo odvedeno je u koncentracione logore, a odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti. Na području gdje smo živili odnos Muslimana i Hrvata bio je dobar.

Krajem studenog 1992. sam morao otići zbog etničkog čišćenja i prijetnji lokalnih Srba.

U Trbovlju, 21. ožujka 1993.

- luka68

GODINA ROĐENJA: 1953.

PREBIVALIŠTE: Rasavci

NACIONALNOST: Hrvatica

U trenutku zločina nalazila sam se u selu kod kuće koja je na granici Briševa i Rasavaca.

Zločine su od 24. do 26.07.1992. činili 6. krajiška i s njima domaći Srbi iz Rasavaca, Oštred Luke i Ljubije rudnika. (...) Nosili su maskirne uniforme, vojne, zelenkasto sivomaslinaste i mješano. (...) Imali su oznake srpske vojske, kokarde i na rukavima neki bijele, a neki crvene marame. Prije upada ove bande dva dana je bilo granatiranje. Nikakav otpor nije im pružan. Posljedica agresije su oko 74 mrtva, selo popaljeno, prvo opljačkano, crkva minirana, ostalo stanovništvo rastjerano. Žrtve zločina bili su sve civili: starci, žene, djeca i ljudi. Što su uhvatili odveli su sa sobom. (...) Planski je uništeno sve... Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, samo što je Muslimana bilo više pa su više nastradali. A odnos između Muslimana i Hrvata bio je besprijekoran. Dana, 25.07.1992. pobjegla sam u šumu sa djecom, bos a i bez ičega, a iz prijedorske općine izbjegla 09.11.1992. u Hrvatsku sa troje djece.

U Zagrebu, 21. ožujka 1993.

- luka69

GODINA ROĐENJA: 1939.

PREBIVALIŠTE: Donja Ljubija

NACIONALNOST: Hrvatica

U trenutku zločina nalazila sam se u kući (Dojnja Ljubija). (...) Srbi su silom preuzeli vlast. Kad je vraćeno oružje TO, tad je došlo do rušenja, ubijanja, masakriranja. Neposredne žrtve zločina bili su u prvom redu ljudi od ugleda, a nakon toga svi redom. Odnos agresora prema Muslimanima i Hrvatima bio je isti, a odnos Muslimana i Hrvata bio je dobar. Rijetki Srbi u strogoj tajnosti su osuđivali zločine, ali drugi odnosno, većina su to gledali kao najnormalnije. Mjesto stalnog boravka napustila sam u prosincu 1992., zbog smrti muža u logoru Omarska i stalnog provociranja od Srba.

U Rijeci, 14. ožujka 1993.

- luka76

GODINA ROĐENJA: 1947.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvatica

U trenutku zločina nalazila sam se u kući. Izvršeno je granatiranje sela u dva navrata ..., potom oduzimanje naoružanja i agresija. (...) Posljedice su bile strahovite ..., selo je iseljeno do posljednjeg stanovnika. Neposredne žrtve su civili: 50 muškaraca, 16 žena i 2 djece. Odnos prema Hrvatima i Muslimanima je bio isti, važno im je bilo uništiti sve nesrpsko. Odnos Muslimana i Hrvata bio je zadovoljavajući. Lokalno srpsko stanovništvo doživljava učinjene četničke zločine kao da se sve to moralo dogoditi i kako su oni u pravu. Uništavano je sve od reda, a najveći bjes je iskaljen na Briševačkoj crkvi. Dana 28.11.1992. smo došli konvojem iz Prijedora za Novsku, s tim da smo morali potpisati da (imovinu) ostavljamo dobrovoljno.

U Zagrebu, 18. ožujka 1993.

- luka90

GODINA ROĐENJA: 1937.

PREBIVALIŠTE: Kalajevo

NACIONALNOST: Hrvatica

Zbog stalnog srpskog terora odlučila sam se na iseljavanje. Na put od Prijedora do Zagreba odlučila sam krenuti sa svojim osobnim autom marke "LADA RIVA 1300". U sastavu konvoja od 14 autobusa koji su imali isti pravac i zadatak da do Novske prevezu prognano nesrpsko stanovništvo. Uz stalno maltretiranje tijekom puta vrhunac se zbio u Bosanskoj Gradišci. Zbog razularenog ponašanje četnika konvoj je zaustavljen u 12:00 pa sve do oko 17:00. U tom vremenu pored ostalog maltretiranja svih u konvoju doživljavala sam i tešku pljačku, a za malo sam izbjegla smrt. Oko 15:00 prilaze mi dvojica četnika. Jedan od njih je bio u civilnom odjelu. Na grub način me izvlače iz vozila te na očigled prisutnih me počinju stezati za vrat i oduzimati osobne stvari, novac, dokumente i drugi osobni pribor. Ni sama ne znam kao sam se uspjela istrgnuti iz njihovih ruku. Dok sam pokušavala tražiti pomoć od osoblja u pratnji konvoja oni sjedaju u moj auto i odlaze sa svim što je bilo u autu. Samo napominjem da je to u tom trenu bila sva moja imovina. Poslije tog svega nas vraćaju u Prijedor gdje smo proveli noć, a sutra se ponovo vraćamo prema Zagrebu. Bogu hvala, prelazimo uz već poznata ponašanja četnika. Sve ovo se događalo 12. i 13.01.1993.

U Velikoj Gorici, 12. svibnja 1993.

- luka91

GODINA ROĐENJA: 1941.

PREBIVALIŠTE: Kalajevo

NACIONALNOST: Hrvatica

Dana 10.07.1992. bila sam svjedok uhićenja i odvođenja u logor svoga sina. Uhićenje je izvršio D. Š., N. V. i izvjesni R. J. Uhićenje i odvođenje u logor izvršeno je po zapovjedi R. B. Sam čin uhićenja izvršen je na vrlo brutalan način. Tom prilikom su prisutni vojnici prijetili noževima i vatrenim oružjem, a bili su pripadnici srpskih postrojbi. Sve ovo je izvršeno u našoj obiteljskoj kući u Kalajevu. Prilikom uhićenja izvršena je i brutalna premetačina, tako da je sve vrijedno razbacano i polupano po kući.

Dana 20.07.1992. takođe smo bili svjedoci izvršenja pokolja u našem susjednom selu. Prilikom tog stravičnog zločina na brutalan način su ubijeni: N. A., M. A., U. A., Đ. A., R. A., J. A. i njegova 4 sina. Napominjem da su ubijeni i supruga od U. A. i njihov sin. Ubijeni su i: B. A., R. A. i njegova tri sina i to naočigled majke. Ovaj masakr su izvršili pripadnici srpske vojske ..., a svih 10 je bilo maskirano čarapama.

U Velikoj Gorici, 12. svibnja 1993.

Dodatak: svjedoči suprug od luka91:

Dana, 26.07.1992. bez ikakvog razloga došli su naoružani srpski vojnici. Izveli su me iz kuće i počeli tući. Kao razlog tome bio je da sam skrivao i hranio Muslimane. Psovali su mi majku ustašku, udarali su me i zbog toga što mi je sin bio u stranci HDZ. Sin mi je u to vrijeme bio u logoru. Za njega su govorili da je najveći ustaša u njihovoj državi i da sam ga ja othranio pod svojim krovom. Tukli su me u putu od kuće M. K. do kuće D. M., a to je 500 metara. Udarali su me i odveli do dva Muslimana da gledam svojim očima šta rade srpski vojnici. Masakrirane je izvodio P. S. Pucao im je u koljena i ramena. Bili su svezani za šljivu bodljikavom žicom. Na kraju ih je ubio. Sahranjeni su kod kuće D. M. Kad su njih sredili počeli su ponovo da udaraju putem natrag. U tom trenutku su autom naišli: I. i Z. P. koji su se zauzeli za mene kod kapetana B. Tu je bio i kapetan koji je okrvavio ruke u zapadnoj Slavoniji. Kapetan B. me ispitao i pustio onako starog i pretučenog. Jedva sam se dovukao do kuće gdje sam bio skriven. Putem su prolazili vojnici, tada je bilo čišćenje Kalajeva. Tada je bio progon nesrpskog stanovništva i učestala maltretiranja. Čišćenja Kalajeva bila su česta. Tada je bilo teško živjeti, skrivali smo se svi zajedno u jednoj kući.

U Velikoj Gorici, 12. svibnja 1993.

- and1

GODINA ROĐENJA: 1958.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Musliman

Priveden sam od strane lokalne milicije 24. srpnja 1992. godine. Isti dan oko 18:00 sati prebačen sam s još devetoricom privedenih u logor Omarsku. Po dolasku u logor svih deset nas je pretučeno. Tučeni smo oko sat vremena palicama, kundacima i željeznim šipkama. Prebačeni smo u takozvanu "Bijelu kuću" da čekamo ispitivanje.

U toj "Bijeloj kući" proveo sam samo jednu noć. Pouzdano znam da je tu noć izneseno deset leševa ljudi koji su umrli od batinjanja, a najmanje dvadeset, vjerojatno i više prozvano, izvedeno i pobijeno vatrenim oružjem. Jasno smo čuli pucnjeve. Izvođena su dvojica po dvojica. To su potvrdili i ljudi koji su sutradan utovarivali leševe. Leševi su utovarivani ujutro oko pet sati na kamion dvotonac i zatim prebacivani u za nas nepoznatom pravcu. Od izvršilaca ovog zlodjela znam jedino taksistu po nadimku "B.". Od nas deset koji smo zajedno došli, trojica su tu noć ubijena i to F. M. dipl. oece, J. C. star 70 godina, N. Z. star oko 60 godina.

Trećeg dana odveden sam na ispitivanje. Do mjesta saslušavanja sam ponovno pretučen. Ono za što su me teretili na saslušanju je bilo neutemeljeno. Na povratku sa saslušanja ponovno su me tukli.

Za vrijeme mojeg boravka u Omarskoj koji je trajao trinaest dana, svaku večer su ljudi izvođeni, premlaćivani i ubijani. Ne mogu točno reći koliko je ljudi ubijeno, ali to je svakako veliki broj. Leševi ubijenih su utovarivali na kamion S. Dž., I. M. i I. H. iz Kozarca, kao i još neki logoraši kojima ne znam imena. Oni bi mogli znati približan broj. Iz logora Omarska smo 6. kolovoza 1992. prebačeni na Manjaču. Taj put je bio jeziv. Ležali smo jedni na drugima. Cijelim putem su nas tukli. Na dionici puta od Banja Luke do Manjače, seljaci i srpska vojska su zaustavljali konvoj i iz autobusa izbacivali po dva ili tri čovjeka kojima se gubi svaki trag. Na Manjači su po našem dolasku ubijeni D. C., N. K., N. B., Đ. i još neki kojima ne znam imena.

Za ova zvjerstva smatram odgovornim rukovodstvo stranke SDS, ali mi je ne-shvatljivo što se najveći dio stanovništva srpske nacionalnosti solidarizirao s tim zločinima koji su svakodnevno vršeni nad nedužnim stanovništvom.

U Zagrebu, siječanj 1992.

- and2

GODINA ROĐENJA: 1958.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Hrvat

Uhapšen sam 10. lipnja 1992. godine, oko 20:00 sati, od strane srpske vojne policije. Odveden sam u zgradu poduzeća "Kozara-putevi" koja je služila kao komanda. Tu je bila smještena i vojna policija. Rečeno mi je da ću tu biti saslušan. Čekao sam pred vratima na kojima je pisalo "šef mehanizacije". Čuvao me jedan vojni policajac. Nakon nekih sat vremena, policajcu koji me je čuvao je rečeno da me vodi "preko".

To “preko” je bila tvornica keramičkih proizvoda “Keraterm”. Ovaj policajac me je upisao u neku bilježnicu, odveo do jednih velikih vrata i rekao da uđem. Ušao sam i našao se u potpunom mraku. Osjetio sam da ima dosta ljudi, ali nikoga nisam mogao raspoznati. Sjeo sam na jednu drvenu paletu koja se nalazila do zida gdje su bila još dva čovjeka. Negdje oko ponoći upala je jedna grupa vojnika, pijanih i raskalašenih, pucajući u prostoriji koja je bila od metalne konstrukcije. Meci su se odbijali i letjeli svuda. Netko je rekao da je među njima Ž. Kada je progovorio i ja sam ga prepoznao. Naime, bio je to Z. Ž., taksist, ranije je odgovarao za ubojstvo, koji je prije ovih događaja među četnicima imao imidž velikog ratnika iz Hrvatske. Vrijedali su nas i psovali majku ustašku, majku balijsku, da nam Tito majku... Poslije toga su tukli kundacima i čizmama neke ljude koje nisam poznavao. Nakon sat vremena su otišli. Tijekom noći su dolazili još u dva navrata. Kad je svanulo prepoznao sam dosta ljudi, mojih sugrađana Hrvata i Muslimana koji su tu bili zatvoreni. Prostorija je bila velika oko 250 m². Tada nas je u njoj bilo oko dvjesto, da bi za par dana taj broj bio oko 560.

Oko 9:00 sati došao je onaj isti vojni policajac i odveo me na ispitivanje. Ušao sam u ured na čijim je vratima pisalo “šef mehanizacije”. Za stolom je sjedio čovjek u uniformi bivše JNA, sa srpskim obilježjem, star oko 50 godina. Uzeo je moje podatke i započeo razgovor o aktualnoj političkoj situaciji. Taj razgovor je trajao oko dva sata. Nakon toga me je vratio u Keraterm. Tada sam vidio da osim prostorije u kojoj sam se ja nalazio, postoji još jedna prostorija u kojoj je bilo otprilike sto ljudi koji su bili “ispitivani”. I pored ovog ispitivanja ja još nisam prešao u tu prostoriju gdje su bili ispitani. Morao sam čekati “civilno” ispitivanje. Na njega se čekalo otprilike 12-15 dana. Oni ispitani su živjeli u nadi da trebaju biti svaki čas pušteni. To se naime i događalo do 6. lipnja 1992. godine. Poslije tog datuma nitko nije pušten. Logor je osiguravala takozvana “specijalna jedinica” iz Čirkin polja. Ti ljudi su bili obučeni u maskirne uniforme. Tko je njima zapovijedao nije se znalo, ali je to vjerojatno bila vojska jer su inače svi Srbi bili obučeni u uniforme, pa i oni koji su obavljali civilne poslove. U samom logoru postojala su tri mitraljeska gnijezda i cijevi su prijeteći bile uperene prema nama. U krugu je kao sablast stajao i jedan bager. Ljudi su svakodnevno dovoženi u logor. Za kratko vrijeme logor je brojao između 1100 i 1200 ljudi. Otvorene su još dvije prostorije. Bilo ih je ukupno četiri. Svi smo se služili WC-om koji je imao četiri pisoara i četiri čučavca. Vode je bilo vrlo rijetko. I kad je bilo, to je bila industrijska voda. Smrad iz WC-a na ljetnoj vrućini nesnosno se širio cijelim logorom. Valjda ispoljavajući sadizam i na taj način, ručak su nam dijelili neposredno kod tog WC-a. “Ručak” se sastojao od dvije tanko rezane kriške kruha i za otprilike polovicu logoraša je dostajalo nekog variva za koje se nije moglo utvrditi od čega je.

Prilikom dovoženja novih logoraša nama je naređivano da ulazimo u prostori- je. "Prijem" je tekao tako da ih straža prilikom pretresa opljačka, oduzme sav novac, zlato, satove, i pobaca dokumente. Ono što je slijedilo ovisilo je o mašti stražara. Od- mah bi ih tukli, zatim tjerali da jedni druge tuku, da pužu i slično. Ljudi su bili zgra- nuti jer im je prilikom odvođenja od njihovih kuća govoreno da idu samo na neki razgovor i da će odmah biti vraćeni.

Inače, logor se nalazi uz cestu Banja Luka - Prijedor i dosta je prometan. Među- tim, to nije smetalo straži da radi ono što su radili. Te scene mučenja i izivljavanja su gledali oficiri iz "Kozara-puteva" koji su bili preko puta i inspektori koji su bili na ka- tu iznad nas. Za vrijeme mojeg boravka tamo promijenila su se tri nadzornika logo- ra. Prvi je bio "K." koji se hvalio time da je navodno ucijenjen u Hrvatskoj na veliku novčanu nagradu. Ujedno je bio i zapovjednik jedne smjene straže. Njega je zamije- nio D. S. za čije vrijeme se dogodilo najviše zločina. Pet dana prije raspuštanja logora Keraterm je umjesto S. imenovan M. S. ...

Negdje oko 20. lipnja izvršeno je čišćenje sela Motrić i Carevac. Ljude koji su ra- dili u polju i bili kod svojih kuća jednostavno su pokupili, dio pobili, uglavnom mla- diće, prije nego su ušli u autobuse, dio dovezli u Keraterm, a dio navodno u Omar- sku. U "Keratermu" ih je spremno čekalo dvadesetak stražara s posebnim napravama za premlaćivanje. Bile su tu palice za baseball, lanci, akumulatorski kablovi, posebno savitljiva metalna crijeva s kuglom na vrhu. Izvodili su ih deset po deset. Nisu birali gdje udaraju. Posebno se u tome isticao D. K. zvani D., koji je bajunetom probijao butine pojedinim ljudima. U toj grupi je bilo i maloljetnih. Bio je razvijen i šverc ci- garetama. To je išlo na taj način da neki od stražara traži recimo 100 ili 200 DEM za jednu šteku. Ukoliko se ne nađu novci počinje izvođenje ljudi i prebijanje. Kad se nađu novci, onda se moraju cigarete vratiti. Inače, jedan stražar kojeg znam pod na- dimkom Ć. je N. E. jedne noći slomio ruku i poslao ga da po spavaonama sakupi 200 DEM. Zaprijetio je da će ga ukoliko to ne učini ubiti.

Noćno prozivanje je bilo posebna priča. Moj je utisak da je ono vršeno po nalogu inspektora kao privatno sređivanje starih računa, ali i zbog pljačke. To je rađeno na taj način da se oko 22:00 sata prozivaju ljudi i po pet ili šest odvede u petu prostoriju i tamo premlaćuju. Te batine malo je tko preživio. Na taj način ubijeno je stotinjak ljudi. Negdje oko 21. srpnja izvršeno je čišćenje sela Bišćani, Rizvanovići i Čarakovo. Oko 250 do 270 ljudi je dovezeno u "Keraterm". Zlostavljali su ih prilikom prijema oko tri ili četiri sata. Došlo je i pojačanje straži, tako da su ljude tukli na smjenu. Da- na 24. srpnja zatvorili su ih u treću spavaonu koja je bila do moje. Ona je bila površi- ne oko 80 m². Bila je velika vrućina. Oni su mogli samo stajati, nisu im dali ni vode ni

hrane. Predvečer je došla jedna veća grupa uniformiranih ljudi koja inače nije pripadala straži. Te večeri, oko 19:00 sati, prozvana je jedna grupa ljudi među kojima i B. H., moj prijatelj koji je ležao kraj mene. Straža ih je stavila da kleče u krug. Klečali su tako njih deset otprilike sat i pol kad su ih počeli tući trčeći u krug oko njih. Zatim su jednog po jednog tjerali do spavaone jednako ih tukući. Moj prijatelj B. H. nije uspio dotrčati do vrata nego je pao pet ili šest metara prije njih. Tu su ga dotukli željeznim šipkama i palicama za baseball. Umro je nakon desetak minuta.

Iste večeri, oko ponoći, bio je potpuni mrak, čula se neka svađa u krugu. Čuli su se glasovi: "Imam nalog za stotinu." Zatim: "Nedamo municiju." I neki nerazumljivi glasovi. Vidjela se grupa ljudi s cigaretama gdje nije bilo uobičajeno da itko stoji. Jedan "kombibus" je otišao iz kruga i vratio se nakon petnaestak minuta. Poslije toga se čulo: "Razbij im prozor." Zatim: "Ne pucaj bez K. komande." Nakon nekoliko trenutaka samo su se začuli zatvarači i počela je pucnjava iz automatskog oružja. Nekoliko metaka je uletjelo i u našu spavaonu. No, mi smo mislili da nas oni plaše. Pravu istinu smo vidjeli u zoru. Došao je "Autotransporter" šleper FAP 1620, s vozačem kojeg poznajem iz viđenja. Izveli su neke ljude iz naše spavaone da vrše utovar leševa. Ubijenih je bilo 98. Ranjenih 64. Sve su ih zajedno utovarili i odvezli u pravcu Banja Luke. To jutro je bio zaustavljen saobraćaj na cesti koja je prolazila kraj logora.

Sljedeću noć, 25. na 26. srpnja, ponovno se čula rafalna pucnjava u istoj prostori. Poslije nje su ispaljivani pojedinačni hici. Brojao sam. Točno 21. Ujutro je došao čovjek u civilu u pratnji nekih uniformiranih ljudi i napravio nekoliko snimaka foto-aparatom. Pored ova dva masovna zločina, ljudi su često odvođeni "na rad". Nikad se nisu vratili.

Ne opisujem ovdje strašne patnje izgladnjelih, bolesnih i isprebijanih ljudi koji su umirali u najgroznijim mukama, bestijalnost stražara koji su tjerali pretučene da jedni drugima stavljaju spolovila u usta, niti umiranje isprebijanog sina na očevim rukama. Po mojoj procjeni u logoru "Keraterm" je za vrijeme mojeg boravka tamo, od 10. lipnja do 5. kolovoza 1992. godine, ubijeno preko tristo ljudi. (...) Glavni planeri ovih nedjela sjede u Beogradu, Banja Luci i na Palama.

U Zagrebu, 8. siječnja, 1993.

- and4

GODINA ROĐENJA: 1960.

PREBIVALIŠTE: Jugovci

NACIONALNOST: Musliman

Dana 20. srpnja 1992. godine, ja i mještani mojeg sela Jugovci smo bili kod svojih kuća. Naši susjedi Srbi su nam govorili da je najbolje da budemo kod kuća jer bi vojska i milicija mogli posumnjati da smo se odmetnuli u šumu protiv Srba.

Tog 20. srpnja 1992. godine, začula se pucnjava od sela Bišćani. Ta pucnjava se sve više približavala našem selu. Zatim se čula jaka pucnjava u susjednom selu Hegići. Nismo znali o čemu se radi. Mi smo pomislili da je to taj pretres i da tom pucnjavom plaše ljude, da netko ne bi bježao i da ako netko ima oružje, da ga preda. Vidjeli smo jedan oklopni transporter i jedan vojni kamion. Nismo znali da li će krenuti u naše selo ili će otići u susjedno selo Alagiće.

Ja sam bio u dvorištu svoje kuće kad me je prstom pozvao jedan srpski rezervist da dođem. Pitao me je kako se zovem i naredio da trčim uz put. Tu je bilo dosta srpskih rezervista. Kod našeg groblja je već bilo dosta postrojenih ljudi iz našeg sela koji su držali ruke iza vrata. Na zemlji je ležao ubijen moj stričević. Ljudi su bili bos ili u čarapama. Došao je R. B. i rekao čovjeku koji je držao pušku uperenu u nas da on odgovara za nas. Nakon nekoliko minuta rečeno nam je da smo slobodni. Moj brat i snaha su otišli u obližnje Alagiće iz kojih je i moja snaha. Vratili su se nakon sat vremena. Rekli su nam da su svi u Alagićima pobijeni. Taj dan smo sahranili i mojeg stričevića. Poslije sahrane ponovno je naišla vojska. Mi smo se razbježali. Po nekim kućama su bacali bombe.

H. P. i H. H. su odveli da kupe leševa po susjednim selima. Vjerojatno su išli i na istovar leševa jer se nijedan nije vratio.

Treći dan vojska je opet došla u naše selo. Mi smo pobjegli. U selu su zatekli I. B., S. P. i H. P. Njih trojicu su uhvatili i odvezli na utovar leševa. Navečer su se vratili. Rekli su da su natovarili tri kamiona i da je naređeno da se u selu sakupi što više ljudi da sutradan idu na isti posao. Došli su sutradan oko devet sati. Komšija D. S. iz susjednog sela je rekao da garantira za naše živote.

Kad sam se popeo na kamion vidio sam krv, dijelove tkiva i kose. Smučilo mi se. Odvezli su nas u Hegiće. Tamo su od prethodnog dana ostala dva neodvezena leša. To su bili S. H. i E. A. (A. je bio zaklan). Jedan rezervist mi je dao gas-masku jer se širio nevjerojatan zadah. Leševa smo tovarili pomoću ćebadi jer ih je drugačije bilo

nemoguće nositi. Bili su već u stanju raspadanja. Inače, temperatura je bila preko 30 stupnjeva.

Odatle smo krenuli prema Biščanima u zaselak Mrkalji. Tu smo ugledali veliku hrpu leševa. Ja i I. H. smo se popeli na kamion. Ovi ostali su leševe kupili, prenosili ih na ćebadi i nama dodavali na kamion, a mi smo ih slagali. Oni su uzimali podatke na prvom kamionu i procijenili koliko leševa može stati. To je bilo od 35-40 leševa na jedan kamion. Zatim smo krenuli dalje po selu. Leševa je bilo svuda, iza kuća, iza štala. Naišli smo i na tri mrtve žene.

Kod kuće E. K. neke žene su nam rekle da tu ima sedam leševa vrlo plitko zakopanih i molile nas da i njih potovarimo. Oni su u stvari bili samo zagrnuti sa dvadesetak ari zemlje koja je bila pomiješana sa zgrušanom krvlju. Rezervista koji je bio s nama je rekao: "Što je dole neka stoji, tovarite samo one odozgo." U Ravnomu (dio Biščana) u jednoj jaruzi je bio veći broj poubijanih. Kamion im nije mogao doći blizu. Morali smo ih iznositi stotinu metara do kamiona. Poslije toga je D. S. rekao: "Dosta za danas, idemo kući." Tad je naišao neki kapetan i rekao da nitko nikud neće ići dok se posao ne završi. Još je rekao da se poslije toga javimo na policijski punkt. Pretpostavljali smo da će nas kad se javimo na taj punkt ili postreljati ili odvesti u logor. Nastavili smo. U Duratovićima (dio Biščana) smo naišli na ogromnu hrpu leševa. Tu smo sakupili tri kamiona. Leševi su bili u užasnom stanju. Nisu se smjeli potegnuti ni za ruku ni za nogu. Taj kapetan je išao ispred nas i pokazivao gdje je koja hrpa ljudi. Tu bi kamion prilazio i mi bi kupili. Sve je to nekako i išlo, ali najteže mi je bilo kad sam morao hodati po drugim leševima da bi slagali nove na kamion. Cere su bile na kamionima i bezbroj muha i crva je hodalo i po meni i po leševima. Kod jedne krivine smo pokupili devet zadnjih.

Očekivali smo da ćemo biti odvedeni na policijski punkt. Međutim rečeno je da se vratimo kući. Taj dan natovarili smo sedam kamiona. Narednih dana smo se krili po kukuruzima, gdje smo i spavali. Svakodnevno su dolazili u selo i pljačkati kuće. U susjednim Hegićima sve mlađe žene i djevojke su silovane. Kad smo vidjeli da je nemoguće tu dalje ostati odlučili smo da krenemo s konvojem za koji smo čuli da će krenuti u Travnik. Tako smo i učinili. Kad je konvoj krenuo jedan srpski vojnik, pratilac u autobusu, izradio je pištolj i jednoj djevojčici ga prislonio na glavu i naredio da uzme kesu i pokupi sav novac i zlato iz autobusa. Ona je to i učinila. Međutim on nije bio zadovoljan i rekao je da to ponovno učini. Istovremeno je jednog dječaka tukao palicom i uzeo mu sav novac.

Zatim je meni rekao da dođem do njega. Zvao sam što me čeka. Rekao mi je da nabrojim sve Srbe koji sa mnom rade na željeznici. Ja sam nabrojao. Tad je on rekao:

“Majku ti j..., ne znaš nijednog kojeg ja znam!” Zatim je naredio da kleknem i počeo me tući palicom. Nakon toga mi je naredio da se uhvatim za štangu i tukao me po glavi palicom. Zatim me je udarao nogama dok nisam pao, a onda me je gazio s čizmama. Moja djeca su počela da plaču. On je rekao: “Tu djecu nemoj da čujem, inače ću ih poklati!” Ja nisam vidio u tom trenutku, ali mi je žena kasnije pričala da je djeci morala usta zapušiti da ne plaču.

Kad smo stigli na Vlačić istjerali su nas iz autobusa i pustili pješice prema Turbetu pucajući za nama.

U Zagrebu, 27. siječnja 1993.

- and5

GODINA ROĐENJA: 1936.

PREBIVALIŠTE: Hambarine

NACIONALNOST: Muslimanka

Živjela sam u Hambarinskom polju kod Prijedora. Oko 22. ili 23. svibnja 1992. godine, došlo je do incidenta na punktu koji se nalazio ispred Hambarinske strane. Taj punkt je držala pod svojim nadzorom Teritorijalna obrana BiH. To su u stvari bili mještani sela. Tog dana je srpska vojska bila kontrolirana na tom punktu i došlo je do pucnjave u kojoj su poginula dva srpska vojnika i jedan mještatin sela. Tijekom noći stanovništvo je pobjeglo u susjedna muslimanska i hrvatska sela. I ja sam pobjegla u selo Rizvanoviće. Sutradan je počelo granatiranje sela i pješadijski napad. Granatiran je i zbjeg u šumi Kurevo.

Ja sam se vratila svojoj kući nakon dva dana. U selu više nikog nije bilo osim srpske vojske. Meni je naređeno da nikuda ne izlazim. Među tom vojskom je bilo dosta naših susjeda Srba i poznanika. Gledala sam kako pljačkaju napuštene kuće. Opljačkane stvari su donosili ispred moje kuće. Odatle su ih transportirali dolje pokradenim vozilima. (...)

Sedamnaest dana sam provela u kući u strahu. Poslije toga sam pobjegla u selo Rizvanoviće, gdje su bili i moji. ... Svakodnevno su prolazili srpski vojnici sa svojim vozilima, ali do 20. srpnja nisu nas ozbiljnije uznemiravali, osim što su ljudima pljačkali imovinu. Muškarce su uglavnom odvodili na ispitivanja u vezi oružja i nisu ih vraćali.

Dana 20. srpnja 1992. godine, oko 8:30 sati, čuli smo viku, galamu, pucnjavu. Vidjeli smo srpsku vojsku kako ide poljem, pale sijena i prilaze kućama. Mi smo pobjegli u kuću. Vojnici su bili dobro naoružani. Pratio ih je transporter. Kuća u kojoj smo mi bili imala je trgovinu sa staklenim izlozima. Transporter je udario u izloge, tako da se staklo razbilo. Mi smo pošli da vidimo. Oni su nas uz psovke utjerali nazad. Kad su ušli u kuću, vikali su: "gdje su maske", "gdje je S.". Mi smo bili u strahu jer smo vidjeli da momke sakupljaju i istjeravaju ih na put, gdje su ih pljačkali, skidajući s njih sve do pojasa. Zatim su ih ubijali s mesarskom satarom. Metkom su ubijali samo rijetke koji su eventualno pokušali bježati.

Moj sin se nalazio u drugoj kući udaljenoj jedno 200 metara dalje. Tu sam ga zatekla u gomili leševa mrtvog s izvađenim očima. Poslije dva dana smo ih sahranili kod kuće A. K. Tu je sahranjeno sedam leševa. To smo mi učinili. Neki su pokopani u dvorištima, a veliki dio nije ni pokopan. Leševi su bili ucrvani i širio se strašan zadržak. (...)

Nakon dva dana od pokolja bili smo protjerani. Išli smo u povorci koja je bila duga od Sredica do benzinske pumpe u Tukovima. Morali smo na svakih pet metara kolone istaknuti bijele zastave. U Tukovima su došli autobusi i prebacili nas u Trnopolje u logor. Dva dana nakon toga smo konvojem upućeni za Travnik. U tijeku tog puta više puta smo zaustavljeni i pljačkani. Oduzeli su nam sve novce i zlato. ...

U Travniku sam bila do 29. studenog 1992. godine. Zatim sam prešla u Zagreb.

U Zagrebu, 18. siječnja 1993.

- and6

GODINA ROĐENJA: 1958.

PREBIVALIŠTE: Prijedor .

NACIONALNOST: Musliman

Uhapšen sam 30. lipnja 1992. godine na taj način što je došla vojna policija „Krajine“ i pozvala me da dam neku izjavu po pitanju mog vozila, a koje je već bilo oduzeto od strane policije bez ikakve potvrde. Vozilo je bilo oduzeto četiri ili pet dana ranije "zahvaljujući" mojem radnom kolegi S. K. zvanom „Ž.“, s kojim sam radio tri godine. On je dolazio u Puharsku i oduzima sva dizel-vozila koja bi tamo zaticao. Po privođenju u njihovu vojnu policiju u KERATERM-u bio sam ispitivan o stvarima koje mi nisu bile poznate. Optuživali su me za napad na Prijedor, za učešće na

nekom Kurevu i uglavnom o stvarima koje su meni bile nepoznate. Po davanju moje izjave rečeno mi je da lažem. Prije saslušanja sam bio upisan u knjigu zatočenika u KERATERM-u. Za vrijeme vođenja iz vojne policije u prostorije gdje smo bili smješteni, dobio sam dva udarca nogom u predjelu bubrega. Sljedećih dvanaest dana koje sam proveo u KERATERM-u nije me nitko dirao.

Potom sam prebačen u Omarsku. Po dolasku u Omarsku smješten sam u takozvanu Bijelu kuću. Tamo su se počele događati stravične stvari. Čuli su se jauci ljudi, potmuli udarci. Po mojoj procjeni u prostorijama Bijele kuće moglo je biti 200 ljudi, možda i više. Izvodili su tada već prije dovedene Hrvate i pojedine Muslimane iz Ljubije. Tukli su ih, mučili i izivljavali se na njima. Skakali su sa stola na grudne koševe, na glavu i sl. Te večeri tražen je i I. T., bivši milicioner SUP-a Prijedor, koji je radio u Ljubiji, a bio je moj zet. Pošto nije bio u Bijeloj kući, naredili su čovjeku koji ga poznaje da ga mora pronaći u drugim prostorijama inače će biti ubijen. Ujutro sam saznao da je I. T. podlegao batinama.

Narednog dana sam odveden na saslušanje. Postavljali su slična pitanja kao i u KERATERM-u. Pošto nisu bili zadovoljni mojim odgovorima, inspektor K. me je počeo udarati nogom u grudni koš. Poslije svakog mog odgovora on je uzvraćao s "lažeš" i udarcima. Pošto je ispitivanje bilo pri kraju, a moj list ostao čist, bio sam izveden u jednu prostoriju gdje sam dobio mnoge udarce kundakom puške. Zatim sam bio prisiljen da kleknem na pod i dobivao sam mnoge udarce po leđima. Kad sam počeo krvariti jedan stražar je rekao da će im tu krv smrditi. Prebacili su me na "pistu" gdje je bilo oko 650 ljudi. Naredni dan sam ponovno pozvan na saslušanje. Pošto su bila ista pitanja, a ja jednako nisam znao odgovore kakvi su njima bili potrebni, izveden sam na hodnik gdje su me tukla šestorica stražara. To je trajalo skoro sat vremena. Morao sam dići ruke na zid. Najblaži su bili udarci policijskim palicama. Tukli su akumulatorskim kablovima, kundacima, najviše u predjelu bubrega. Inspektori su tada prolazili na objed. Na moje jauke oni su pitali: "Što se žališ?" Nakon jednog sata batinjanja pozvali su me ponovno na saslušavanje. Cinično su me pitali je li me netko možda tukao. Pitali su me jesam li se predomislio i hoću li progovoriti. Ispitivač je rekao da neće gubiti vrijeme sa mnom i ponovno me poslao u hodnik. Tukla su me ponovno ista šestorica stražara. U međuvremenu je inspektor K. javio po Š. (stražaru) da me je oslobodio.

Odveden sam na pistu u istu grupu ljudi. Na pisti smo sjedili ili ležali potrbuške na visokoj temperaturi i suncu. Kad su nekog prozivali da tuku naređivali su nam da legnemo potrbuške i ruke stavimo na glavu. Ako bi netko podigao glavu ili probao se okrenuti bio je jednako tučen i masakriran. Ljudi su vođeni na ispitivanje. Često se

događalo da se traže četvorica jačih zatočenika i deke, da mogu iznijeti ispitivanog. Potom smo prebačeni u garažu demper-vozila koju su navodno oprali. Navečer oko 22:00 utjerali su nas u tu prostoriju gdje je voda bila do gležanja i natjerali nas da legnemo i spavamo. Istu noć, kao i svaku narednu bilo je zlostavljanja, tuče i ubojstava.

Često se događalo da se popisuju ljudi koji ne mogu ići na doručak, odnosno na to jedino jelo. Navečer su prozivani da se riješe tih problema. Bili su ubijeni. Jednom prilikom, bila su izvedena četvorica koja su bila pretučena. Ostavili su ih vani jer su mislili da su mrtvi. Pošto su od svježeg zraka došli k svijesti, vratili su ih nazad i ponovno ih prozvali oko 1:30 sati, ponovno tukli, zatim se čuo rafal, a nakon toga četiri pojedinačna hica. Ujutro su nas izveli na mokrenje na jednu njivu pošto je WC bio preopterećen. Tamo smo svako jutro zaticali po dva, tri, pet, sedam, petnaest ili više leševa koje nismo mogli prebrojati. Neizvjesnost je bila stalna. Ako prođe termin ispitivanja, pa imaš sreću da nisi prozvan, onda dolazi noćno prozivanje koje je vjerojatno bilo po nalogu ispitivača. Vrlo često su dolazili i «ratnici» sa fronta. Iživljavali bi se i ubijali. (...)

Načuli smo da će doći do raspuštanja logora Omarska. Manje su nas tukli ali su svake večeri izvođeni ljudi i ubijani. Ubijeni su i logoraši koji su morali tovariti leševe na kamione. Od velikog broja ubijenih ljudi malo ih je ubijeno vatrenim oružjem. Uglavnom su ubijeni maljevima, sjekirama, vješani na dizalice, tjerani da zubima kidaju spolne organe, tjerani da piju pregorjelo motorno ulje ili naftu. U prostorijama koje su bile više nas, u zloglasnoj dvadesetšestici i petici nisu zatočenicima davali vodu, nuždu su vršili u prostorijama. Ukoliko bi netko izgubio zdrav razum i počeo halucinirati po noći bio je ubijen u prostoriji, nije izvođen.

Po dovođenju, ljudi iz sela Čarakovo, Rizvanovići i Bišćani su pretučeni. Prostorije u kojima su bili bile su zatvorene, nisu im dali vode u tom stanju, tako da su ljudi gubili razum i na silu izlazili na vrata gdje ih je čekao puščani metak. Tako je završio i R. K. Jednog jutra primjetili smo puno autobusa. Stražari su nam rekli da je kraj i da ćemo ići kući. Zavladao je neka radost, neka stidljiva radost. Nismo se mogli otvoreno radovati jer smo znali što smo izgubili u toj Omarskoj: prijatelje, rođake, susjede... Po ulasku u autobus saznao sam da se ne ide kući nego na Manjaču. Za vrijeme ulaska u autobus bili smo tučeni od njihovih specijalaca koji su bili u službi u Banjaluci, a bilo ih je iz Prijedora. Prednjačio je "B." kojem ne znam ime. U autobusu su nas prisiljavali da pjevamo četničke pjesme, a glave su morale biti povijene ispod sjedala. Za vrijeme vožnje su nas tukli. Cijelo vrijeme prozori su bili zatvoreni iako je bila velika vrućina. Po dolasku na Manjaču nisu nam dozvolili da izađemo. Bili smo žedni i izmrcvareni. Uvečer su počela prozivanja ljudi iz autobusa. Prozvali su N. K. i

D. C. i druge koji meni nisu bili poznati. Čuli su se udarci kundacima i čizmama i jaci. Ujutro smo istjerani na jednu poljanu i postrojani. Prozivao nas je izvjesni Š. Kasnije sam saznao da je on nadzornik logora. Dok nas je on prozivao i postrojavao u redove po deset mi smo klečali na makadamskoj cesti, zavrnutih nogavica. Uslijedila su zatim prozivanja ranije spomenutog B. iz Tukova koji je prozivao svoje poznanike i susjede. Među prvima je bio J. A. zvani J., Đ., Dž. zvan M. Odvedeni su, pretučeni, a zatim zaklani. Svjedoci su ljudi koji su gledali iz graničnog dijela naše postrojene skupine. Vodu smo dobili tek po ulasku u logor, u kasne sate tog dana.

Inače, u Omarskoj je bilo po kazivanju stražara "B." oko 3000-3500 ljudi. Međutim, ljudi su svakodnevno dovoženi. Po prilici, koliko su ubijali, toliko su dovozili nove. Oni nisu po mojem mišljenju imali uredno vođenu dokumentaciju. Nisu sačinjavani nikakvi uviđaji. Saznao sam za jedan slučaj u Bijeloj kući kad je jedan čovjek "izgubljen" rekao da hoće kući. Stražari su ga izveli i rekli mu: "Kreni, tamo ti je kuća!" i ubili ga. Tad je nadzornik, ne znam koji je bio, upitao koga su ubili. Stražari su rekli da ne znaju. Nadzornik im je rekao da ne smiju ubiti čovjeka kojem ne znaju ime. Rekao je da moraju uzeti podatke prije nego ubiju.

U Omarskoj nije bilo liječničke zaštite. Njihov je jedini lijek bio kao što sam malo prije rekao kad vide da čovjek ne može ni na objed otići, prozovu ga navečer i ubiju. Čak štoviše trudili su se da nas bude što više bolesnih jer po izlasku iz WC-a nisu dozvoljavali da operemo ruke na hidrantskom crijevu. Tu je stajao stražar s puškom i govorio: "Tko opere ruke bit će ubijen." Nismo smjeli niti jedan drugom pomagati kad je netko bio pretučen.

U Karlovcu, 22. prosinca 1992.

- and7

GODINA ROĐENJA: 1977.

PREBIVALIŠTE: Bišćani

NACIONALNOST: Musliman

Prije dolaska srpskih postrojbi bilo je mirno stanje. Ponedjeljka 21. srpnja, čuli smo da idu Srbi oko 10:00 sati. Čuli smo od komšija. Jedni su išli cestom, jedni poljem. Išli su frontalno. Počela je panika među narodom. Bili su naoružani do zuba. Bila je pješadija i "pinzganeri", a iza njih je išao transporter. Vikali su i psovali. Počeli su istjeravati ljude iz kuća i ubijati. Natjeravali su ih da pjevaju srpske pjesme i da rade sklekove.

Ja sam bio u kući i pobjegao u šumu prije nego su oni došli. Dok sam bježio čuo sam njihovo psovanje i mučenje ljudi. Poslije pretresa sam se vratio nakon dva sata. Ja i još dvojica komšija. (...) Jedan je stariji, a jedan moje godište. Još je bio dan. Onda se čuo jedan vojni kombibus. Mi smo zastali da vidimo hoće li prema nama. Nije išao. Tada smo ugledali mrtve. Ležali su jedni na drugima, streljani. Ja sam prešao na drugu stranu i vidio svoje mrtve. Vidio sam oca, brata, stričevića, djeda, susjeda, jednog, drugog susjeda, trećeg. Nitko nije bio ranjen. Svi su bili mrtvi. Jedino je Š. K. bio zaklan. Točno zaklan. Ja sam se uplašio i nisam znao što da radim. Vratio sam se u šumu i rekao što se dogodilo. Prebacili smo se u polje zvano Naklja. To je polje izraslo vrbama. Tu smo se krili. Navečer sam došao kući. Pitao sam mamu zna li za ovo. Kaže da ne zna. Ja ništa nisam htio reći i vratio sam se nazad. Ja sam jedini iz našeg sela dolazio kući. Zadnju večer sam uzeo nešto hrane i odjeće i rekao da ćemo se probiti do Cazina. Rekao sam mami da ako im ponude da idu negdje u Hrvatsku ili bilo gdje na slobodnu teritoriju neka pristane. To večer smo krenuli u šumu Bukvik. Bilo nas je oko 150. U šumi Bukvik sreli smo još oko 120 ljudi.

Bilo je deset ili dvanaest pušaka. Odatle smo krenuli k šumi Kurevo kod kape-tana A. M. Bili smo dva dana tu i napali su nas četnici. Transporter je ušao u šumu i tu su nas razbili. Na transporteru je bio "PAM". Kad je gađao ljude, trgao je meso s njih. Odatle smo krenuli ravno za Cazin bez zadržavanja. Uхватili su nas u selu Mi-ska Glava. Tu nas je uhvaćeno 114. Prvo su nas natjerali u jednu dolinu da nas pobi-ju. Međutim, naišao je neki njihov starješina i rekao da nas prebace u dom u Misku Glavu. Tu smo prenoćili. Onda su počeli izvoditi po dvojicu ili trojicu, tući ih, tjerati da pjevaju srpske pjesme. Neki od njih su imali uniforme JNA. Većina je imala ma-skirne uniforme. Onda je ušao jedan krupan čovjek i rekao da izađe deset dobrovo-ljaca iz Rizvanovića. Ustalo je devet. Deseti se nije javljao. Rekao je ako ne ustane de-seti da će sve pobiti. Ustao je komšija S. K. Oborili su ih na beton. Ruke su im vezali bodljikavom žicom. Pritom su ih tukli i ne znam što sve nisu radili od njih. Začuo se rafal. Ne znamo što je bilo s njima. Onda su i dalje izvodili i tukli, tjerali da pjevamo četničke pjesme.

Poslije toga su nas potrпали u autobuse i odvezli u Ljubiju. Dovezli su nas na sta-dion NK "Ljubija". Poredali su nas u dva reda. Tu su odmah ubili dva čovjeka. Jedno-me od njih su raznijeli mozak. Pola mozga je palo dva metra meni do nogu. Jako sam se uplašio. Počeli su nas ponovno tući. Tukli su nas šipkama. Bile su okrugle, zašilje-ne na vrhu. Time su probijali ljude. D. T., M. Ž., Z. K. i Z. J. su to radili. To su sve tu komšije iz Volara, Miske Glave i Tukova. Onda je bio i jedan po nadimku B., zatim B. T. To su ljudi od 30 do 40 godina. To su ranije sve bili civili, a nosili su maskirne

uniforme, neki sa srpskim zastavama, a neki sa kokardama. Bilo nas je stotinjak pod tim zidom na stadionu. Njih je bilo oko 100 ili 120 koji su se na nas obrušili. E. K. su natjerali da polize krv od onih ubijenih. On je to radio i pritom su ga udarali. Naredili su da se jave maloljetnici. Mi smo se javili. Bilo nas je 16. Izdvojili su još 15 ljudi. Tad su nas prebacili u zatvor, tj. u svlačionu. Najmlađi je bio S. M. iz Čarakova. Imao je 13 godina. Ostale su odvezli autobusom na rudnik - kop. Tu su ih izvodili po dvojicu iz autobusa i streljali. Pola su izveli i onda je izbila pobuna u autobusu. Izbili su stakla. Koliko znam, uspio je pobjeći samo N. K. Svi ostali su pobijeni. Svi. Pokapani su tamo gdje su i strijeljani. U rudniku više Ljubije. N. K. se nalazi ovdje u kampu. On je jedini preživjeli svjedok.

Nas koji smo ostali na stadionu u svlačionici svakih su pola sata izvodili, tukli i ispitivali. Pitali su za ove naše što su se krili po šumi. Pitali su i za učesnike napada na Prijedor. Tada su oni njih tražili. I mene su tukli. Obori te, tuče, ispituje. Tuku čiz-mama, kundakom. Prilikom tog ispitivanja uvodili su nas u jednu prostoriju, posjedali na stolicu. kad pita, ako ne znaš, kaže: "Lažeš, znaš." i tuku. To su oni isti koji su tukli napolju. Rezervisti iz okolnih sela. Najviše iz Ljubije i Miske Glave. Poslije toga su popisali nas maloljetne, potrpali u kombi i odvezli u logor Trnopolje. Tih dana nismo ništa jeli. Pretresli su nas prilikom dolaska u Trnopolje. Prostor je bio ograđen žicom. Prvu noć smo proveli u školi. Sutradan smo otišli na ispitivanje kod majora S. K. Ispitivao nas je kuda smo pošli, znamo li za neke ljude koje oni traže. Nikakav zapisnik nije vođen. Poslije toga ispitivanja smjestili su nas u jednu prostoriju koja je nekad bila podmornica. U tom logoru je bilo oko 3500 ljudi. To su bili Muslimani. Uglavnom stariji ljudi, žene i djeca. To je bilo 1. kolovoza 1992. Maltretiranje je bilo uglavnom kod smjene straže. Dolazili su uvijek pijani. Psovali su nam majku balij-sku. Hranio nas je njihov Crveni križ. Dobijali smo makarone na vodi i šnitru kruha dva puta na dan.

Tu su bile i djevojčice. Pozovu ih i odvedu u jednu sobu gdje ih onda najvjero-jatnije siluju ili nešto slično jer smo čuli vrisku. Nismo mogli vidjeti, već smo to čuli kad smo došli. Bilo je ubistava. Dođu, izvedu i samo se čuje pucanj. Iskopa se rupa, tu ga ubiju i zakopaju.

U Trnopolju sam bio dvanaest dana. Onda je moja tetka sa Žegera garantirala da će me primiti na svoju odgovornost. tad su već počeli puštati. Od stražara još znam Dž. Mi smo se vrlo malo smjeli kretati u krugu gdje su ostali ljudi bili. Ja sam dobio dozvolu za stalno. Kad smo otišli na Žeger, četnici su dolazili stalno i govorili: "Iz-lazite odavde, odlazite odavde, pobićemo vas, vratite se dolje u Trnopolje." Za dva dana čuli smo da ide konvoj za Travnik. Išlo je 10 autobusa i 12 šlepera. Išli su žene i djeca.

Išao je kako je tko stigao. Bilo je puno kontrola i bio je rizik. Prije samog polaska rekla nam je pratnja da sve zlato i novac odmah predamo njima. Rekli su da će biti još dva pretresa i tko ne bude predao da će biti zaklan. Prilikom zaustavljanja konvoja, četnik uđe u kamion ili autobus, uperi pištolj u nekod od ljudi i kaže npr.: "Skupite 300 DEM, ako ne skupite ovaj će čovjek biti ubijen." Konvoj je išao preko Banja Luke, Skender Vakufa i Vlašića. Na Vlašiću su nas istjerali napolje, tu su nas maltretirali. Vikali su: "Balije kuda ćete, što niste ostali." Rekli su nam da nas dolje čekaju naši. Pucali su za nama, ali mi nije poznato da li je netko ubijen. Došli smo u Turbe. Naši su nas prihvatili i organizirali prijevoz do Travnika. Mamu sam našao u Posušju i s njom krenuo preko Splita za Zagreb.

Puno je mojih prijatelja poginulo. Moj najbolji prijatelj koji mi je bio kao brat E. K., E. K., F. K., J. K., I. K. S. K., od daidže sin S. K., A. K. (moj vršnjak), E. Š. (13 godina). Ubijali su napamet. To je bilo "etničko čišćenje". Oni su javili na toki-voki od 16 do 60 godina sve muško ubijajte. To je čula komšinica. Oni su se najviše bojali tog našeg oružja, misleći da smo naoružani. Mi oružja nismo imali. Oružje su imali oni što su napali Prijedor. Ja sam čuo da su E. Š. tukli i ubili. Zabili su mu skijaški štap u leđa. Ubili su mu i djeda s kojim je živio jer nije imao oca. Ubijen mu je i stric. Ljudi će se vratiti, a počiniteljima treba suditi na legalnom sudu jer mi nismo divljaci.

U Zagrebu, 28. prosinca 1992.

- and9

GODINA ROĐENJA: 1952.

PREBIVALIŠTE: Kozarac

NACIONALNOST: Musliman

Radio sam u Banja Luci u "Autoprevozu", a imao sam kuću u Kozarcu gdje mi je živjela i obitelj. Pošto sam upućen na čekanje bio sam u Kozarcu. Na jednom zboru građana koji je održan u školi saznao sam za ultimatum za predaju oružja srpskim vlastima do petka. Rekli su da je policija otišla na pregovore, a ako oni ne uspiju bit će izvršen napad na Kozarac i okolna sela. Kod nas u selu su davane nekakve straže. Mi smo pokušali da se organiziramo. Bili smo na jednom sastanku u društvenom domu u Deri (zaseok Kozarca). Svi su dobili neka zaduženja. Ja sam dobio zadatak da budem komandir pozadine. Trebao sam organizirati kuhinju, prikupiti namirnice po selu, voditi brigu o starcima, djeci i ženama u slučaju granatiranja.

U nedjelju smo pokušali da vidimo kako će to funkcionirati. Oko podneva smo čuli pucnjavu iz pravca Jakupovića. Navečer sam vidio da nema komande. Sutradan sam videći da nemam kuda maskirao kotlove za kuhanje hrane jer sam znao ako ih nađu da će pobiti sve u susjedstvu gdje je bila kuhinja. U utorak je na vijestima Radio Prijedora rečeno da se predaju žene i djeca. Rečeno je da mi muški moramo bježati jer će nas pobiti. Nisam imao drugog izbora. Pozdravio sam se s roditeljima i krenuo u šumu. Krenuli smo ja, J. H. i jedan komšija lovac. Pridružila su nam se još četvori-ca. Kod šume Josik našli smo oko 150 ljudi. Stotinjak ih je imalo puške. Namjera nam je bila da se prebacimo u Hrvatsku. Izvidnica koju smo poslali nam je javila da se oko nas nalaze tri obruča četnika. Dogovorili smo se da se razbijemo na manje grupe i tako se probamo izvući. Nije nam to uspjelo. Nas je bilo sedam u grupi. Samo je moj komšija imao lovačku pušku. U blizini Kotlovače naša je grupa opkoljena. Pozvali su nas na predaju. Mi smo se predali. Bio je tu njihov kapetan koji je rekao: "Idite dole, vidjećemo hoćemo li vas odmah poubijati ili ćemo vas povesti."

Bio je plav, niži čovjek. Radio vezom su pozvali kamion "Dajc" iz Benkovca. Tamo su nas odvezli. Gore su bili pravi četnici s bradama, pijani. Vrištali su kao indijanci i otimali se između sebe tko će nas pobiti. Nas su poredali uz jednu binu s rukama za vratom. Tu su nas tukli. Dolazio je kako je tko htio i udarao nas. Poslije toga smo išli na ispitivanje u susjednu baraku. Čuli smo jauke i udarce. Ja sam bio treći na ispitivanju. Ispitivao me neki mladić, čuo sam da je iz Omarske ili iz Gradine. Bio je nizak, nabijen, imao je kraću bradu, traku povezanu oko glave crvene boje. Pored njega je bilo desetak četnika koji su držali u rukama palice, željezne štange. Bila je tu i jedna manja sjekira. Pitali su me koga znam, gdje je ovaj, gdje je onaj. "Poznaješ li toga?" - pitali su me, ja kažem "Znam." "Poznaješ li toga?", ja kažem "Ne znam". On zatim kaže: "Tucite ga, majku mu jebem, on sve zna ali neće da kaže. Tucite Zengu." Za mene su rekli da sam "Zenga" i "mupovac". Tukli su me sve dotad dok me jedan nije udario s onom sjekirom u predjelu usta i nosa, onim tupim dijelom. Zatim su me odveli u neki WC. Do tamo su me udarali kundacima i čizmama. WC je bio zapušten. Po podu je bila mokraća. Unutra je bilo oko 120 ljudi. U tom WC-u smo bili taj četvrtak i petak cijeli dan. Petak navečer su nas izvodili van gdje nas je čekala njihova vojna policija. Podijelili su se u pet grupa. Prethodno su nam oduzimali odjeću. Meni su uzeli kožnu jaknu i cipele. Svaka od tih pet grupa nas je tukla. Mi smo morali ići od jedne do druge grupe. Nakon toga smo ulazili u autobus, prethodno dižući tri prsta i morali smo otpjevati neku četničku pjesmu. Krenuli smo autobusom.

U Kozarcu su ušli ponovno neki četnici i tukli nas i ponovno smo uz batine pjevali četničke pjesme. Tako je bilo još dva puta do Omarske. U Omarskoj su nas natjerali da iz autobusa izlazimo četveronoške i da lajemo kao psi, udarajući nas kun-

dacima i čizmama. Utjerali su nas u jednu limenu garažu. Garaža je bila veličine 5x4 metara. Nagurali su nas 162 čovjeka. Samo je na jednom mjestu bio jedan mali otvor. Brzo smo ostali bez kisika. Inače moglo se stajati samo na jednoj nozi. Ljudi su gubili svijest. Tu večer je nekolicina umrla. Oni su se zabavljali na taj način što su od nas tražili da pjevamo njihove četničke pjesme, a zauzvrat su nam davali flašu vode. Bila je tolika sparina da je farba počela otpadati. Od te sparine s plafona su padale kapi kao kiša. Ljudi su počeli dobijati dizenteriju. Zatvorena prostorija nije imala zraka, a zadah je bio nepodnošljiv. Stražari su se smijali i govorili: "To je za vas jebo vam Tuđman i Alija majku." Jednu noć je netko pucao u našu garažu. Pogođena su tri čovjeka neposredno do mene. Nisu bili mrtvi nego samo ranjeni. Izveli su ih van. Ne znam što je bilo s njima.

Prva četiri dana nismo ništa jeli. Peti dan smo odvedeni na ručak koji se sastojao od 1/8 kruha i neke juhe. Odmah nakon ručka izdvojili su mene i još šest ili sedam ljudi među kojima i J. H. i odveli na ispitivanje. To je bilo 2. lipnja 1992. godine. Dva sata su me ispitivali. Moralo se kleknuti na koljena. Normalno da su tukli. Kad se došla dvojica isljednika, obadvojica se zovu N., rekli su da me ne tuku, jer da su me dosta tukli na Benkovcu, a da sad oni hoće da ispituju. Nakon ispitivanja vraćen sam u istu garažu. Ovi ostali koji su sa mnom ispitivani prebačeni su u hangar. Od tada nisam više vidio J. i ove ostale. Jedan moj prijatelj mi je kasnije rekao da je J. ubijen u tom hangaru na zvjerski način, i da su zajedno s njim ubijeni milicioner K. i E. A. Tukli su ih, a zatim su jednog retardiranog momka batinama natjerali da J. odgrize testise. Tog momka su tjerali da jede mrtve golubove i da pije prerađeno motorno ulje. Taj čovjek je tu u Karlovcu. Sutradan su ih odvezli. Inače te mrtve su odvozili s jednim kamionom, kiperom FAP-13, jednim "tamićem" i jednim utovaračem.

Garaža je kasnije postala prijelazna prostorija. Kasnije su ljude svakodnevno dovozili iz Prijedora. Tu je prošao i predsjednik općine iz Prijedora kad je vraćen iz istražnog zatvora iz Banja Luke. Kasnije su me prebacili na Pistu. Spavao sam u garderobi. Ručak je trajao tri minute. U salu za ručavanje su puštali po 30 ljudi. Onaj koji je bio zadnji nije uspijevaao jesti. Tukli su i pri ulasku i pri izlasku. Bile su tri smjene stražara. Najgora je bila K. smjena. Stražar "B." je bio vozač komandanta logora. On je ucjenjivao za novac. Tako su radili i drugi stražari. Zovnu jednog čovjeka i zatraže određenu sumu novca. On je mora naći inače će biti ubijen. Onda smo mi solidarno skupljali novce i otkupljivali ga. Noću je veliki broj ljudi odveden iz Omarske. Navodno su išli u razmjene. Primjetio sam jednu noć da je 60 ljudi odvezao autobus "auto-škole" iz Laktaša. Inače garaža koja je jedno vrijeme bila najgora prestala je to biti. Nju je zamijenila "Bijela kuća". Vidio sam tamo neke ljude koji su morali potpisati neke izjave pod prinudom. Tu je bilo najveće ubijanje. Svako jutro iza te "Bijele

kuće” bile su hrpe mrtvih ljudi. To najbolje znaju ljudi koji su bili u prostoriji broj 26. Malo je ljudi ubijeno metkom. Sjećam se dok sam još bio u garaži, jednu noć su izveli sve ljude koji su imali prezime G. Inače postoji zaselak Garibovići kod Kozarca. Rekli su da će ići u Gradišku u zatvor. Kad su ih izveli odmah su im naredili da tuku jedan drugog. Zatim su ih natjerali da mokre jedan po drugom. Onda su ih tukli većinom do smrti. Preživjele smo natovarili na dvotonce, navodno za razmjenu. Za njima je otišao “FAP” i traktor. Začuli su se rafali. Vozila su se brzo vratila. Shvatili smo da to nije nikakva Gradiška ili razmjena. Inače, one mrtve koje su odvozili pokopavati nisu previše daleko vozili. Odu i vrate se za otprilike 1/2 sata.

Kad bi ispred “Bijele kuće” tovarili mrtve nas bi na Pistu natjerali da po pet ili šest sati ležimo potrbuške na suncu. Znali su nas zvati po imenu i provocirati ne bi li se koji maknuo. Tko bi napravio i najmanji pokret bio bi prebijen. Tako i za vrijeme ispitivanja. Čuju se krici. Tuku gore. Neko odmah podlegne. Nekoga iznesu na Pistu. Mi čujemo viče: “Vode!” i na kraju utihne. Umre. Mi se ne smijemo pomaknuti. Nekog uzmu na pik. Ja znam jednog M. koji je bio sa mnom u garaži. Rekli su da je navodno pljunuo na neki plakat ili da je nešto rekao. Tukli su ga u krugu dok ga nisu ubili.

Ljudi su masovno umirali od dizenterije. Nikakve pomoći nismo imali. U mojoj garaži je najmanje 20 momaka između 20 i 25 godina umrlo od dizenterije. Molili smo da se nešto poduzme. Ljudi su dobijali žive rane od proljeva i nehigijene. Gledali smo živo meso. Nismo im mogli pomoći. Dolazio je jedan liječnik i jedan bolničar bez ruke. Oni su umjesto da pomažu i liječe tukli logoraše. Bili smo puni ušiju. Bio je jedino E. S. liječnik logoraš. On je pomogao koliko je mogao. Dana 6. kolovoza došli su autobusi. Mi smo mislili da ćemo u Trnopolje. Međutim kad smo vidjeli pratnju koja je nosila palice, lance, štange i drvene palice vidjeli smo da nam se loše piše. U autobusu su nas potrpali po 80 ili 100, ali tako da prednji dio autobusa bude prazan. Ljudi su praktično ležali jedni na drugima. Bila je velika vrućina. Ulazili su dok smo čekali pokret i tukli. Jednog B., baš sam gledao, električara iz Elektro-Prijedora, tukla su njih šestorica ili sedmorica. Zavukli su ga pod autobus tako da su se čuli samo jauci.

Došli smo gore. Cijelu noć nas nisu htjeli pustiti. Gore je ubijeno i zaklano 10 do 20 ljudi prije ulaska u logor na Manjači. Među njima je bio i spomenuti B. Ujutro smo tek izašli iz autobusa. Žeđ je bila nesnosna. Prozivali su nas za ulazak u logor. Sve dok nismo ušli u logor maltretirala nas je pratnja iz Omarske. Tu smo smješteni u štale koje su oni nazivali paviljonima. Gore nas je došlo oko 1300. Tek sutradan smo dobili po šnitru kruha. Kruh se dijelio na 24 čovjeka. Kasnije smo išli raditi u šumu, kopati kanale, vaditi krumpir. Ljude preko 40 godina starosti nisu tjerali da to rade.

Dolaskom Međunarodnog crvenog križa situacija se popravila u pogledu hrane i tretmana. Ljudi su se jednostavno vraćali iz mrtvih. Za vrijeme našeg boravka izgra-

đena je i pravoslavna crkva nedaleko od našeg logora. Svaki dan je 30 ili 40 logoraša, uglavnom građevinskih majstora, išlo na izgradnju crkve. Otprilike mjesec i pol dana prije našeg dolaska u Karlovac bilo je i njeno posvećenje.

U Karlovcu, 28. prosinca 1992.

- and36

GODINA ROĐENJA: 1946.

PREBIVALIŠTE: Trnopolje

NACIONALNOST: Ukrajinac

Dana 22. svibnja 1992. godine u selu Matrićima, u blizini moje kuće, TO BiH (Teritorijalna obrana) i regularna milicija iz Kozarca postavile su kontrolni punkt. Dana 23. svibnja srpske vlasti su dale nalog da se punkt ukloni, a 24. svibnja, počeo je srpski napad na Kozarac i na naš punkt u Matrićima. Palo je oko pedeset granata. Ja sam se nalazio u kući s porodicom. Jedinica četnika kojom je zapovijedao Đ. D. zvani Đ. je ušla u selo bez ikakvog otpora. Ja sam imao trgovinu i kafić. Polupali su izloge i opljačkali robu i stvari. Kafić su demolirali tako da cijenim da je napravljeno preko 50.000 DM štete. Ta jedinica je iz Orlovače udaljene oko tri kilometara. Sutradan su tražili da se preda oružje. Ljudi su imali lovačko oružje, eventualno pištolje sa dozvolama i nekoliko pušaka, vlasništvo Teritorijalne obrane. U mojoj garaži je izvršena predaja oružja. Rekli su da će svi koji predaju oružje biti zaštićeni.

Dana 4. srpnja 1992. godine, sa nalogom za hapšenje došli su B. V., J. M. i treći čije ime ne znam, a bio je njihov vojvoda. Odveli su me u logor Omarska. Koliko sam mogao znati tu je bilo oko 1500 ljudi. Na ulazu sam pretresen i oduzet mi je novac. Odmah pri ulasku tukli su palicama i čizmama. Tukli su me petorica. Svaki udari po pet ili šest puta.

Nakon par dana odveden sam na saslušanje. Od prostorije gdje sam boravio do saslušanja, stražari opet tuku. Gore sam doveden kod R. M., kojeg sam poznao, i D. R. kojeg nisam poznao. R. M. mi je rekao: "Evo vidiš da ću ja sjediti gdje ti sjediš."

Pitanja su bila: u kojoj sam stranci, jesam li davao novac za SDA, jesam li bio u TO, itd. Za vrijeme ispitivanja su bili korektni. Preko dana smo ležali na pisti glavom okrenutom nadolje. Bile su velike vrućine. Nitko nije smio dići glavu. Za to vrijeme su uvijek nekog tukli. Često su ljude sa saslušavanja morali iznositi. Nakon kraćeg vremena oni su umirali. Stražari su bili pretežno iz Omarske. Postojale su tri smje-

ne straže. (...) Najgore je bilo prozivanje po noći Prozване ljude bi bjesomučno tukli i istovremeno puštali muziku sa kazetofona što je bilo jezivo za nas koje nisu tukli. Mrtve su iznosili iza "Bijele kuće", jedne od zgrada u kojoj je počinjen najveći broj zločina, i odvozili bi ih kamionom u za nas nepoznatom pravcu. Mi smo ih mogli vidjeti svako jutro kad smo išli u WC. Hranu smo dobivali jednom u 24:00 sata, a sastojala se od jedne osmine kruha i nekog variva. Po trideset ljudi su puštali u prostoriju u kojoj smo jeli. Za dvije minute morali smo završiti, tako da oni zadnji uopće nisu mogli jesti. Za to vrijeme su nas tukli pri ulasku i pri izlasku.

Dana 6. kolovoza krenuli smo na Manjaču sa osamnaest ili devetnaest autobusa. Cijelim putem od Omarske do Manjače su nas tukli, palicama, sajlama. Autobusi su bili pretrpani, otprilike po osamdeset ljudi, ali tako da se nitko ne vidi iz autobusa. Bila je strašna vrućina. Nisu nam dali otvoriti prozore. Cijelu noć su nas držali u autobusima. Izveli su i ubili D. C. i još nekoliko ljudi kojima ne znam imena. Ujutro su nas natjerali da u logor uđemo «klanjajući» kao Muslimani i usput nas tukući. Drugi ili treći dan došao je Međunarodni crveni križ i više nije bilo maltretiranja. Poboljšala se i hrana.

Oko 20. listopada prozvani su svi Hrvati da idu na razmjenu. Komandir logora, neki Š., inače konobar po struci, je rekao da ćemo imati dobar put. Kad su autobusi krenuli dali su svakome po šaku soli da progutamo. Svu vodu su nam oduzeli. Stražari su išli od svjedoka do svjedoka i tukli nas cijelim putem od Manjače do Žitnića sela kod Knina. To je po mojoj procjeni oko 180 kilometara.

U Žitniću su rekli da smo mi borci sa prve linije fronta iako od nas nitko nije bio zarobljen nego samo uhapšeni ljudi civili. Ta razmjena nije uspjela, a nas su odveli u Knin u zatvor. Tu su bile neviđene torture cijelu noć. Tjerali su nas da ližemo pod u WC-u, neke su tjerali da stavljaju spolne organe u usta drugih zarobljenika, uz bjesomučne batine. Pozvali su i civile s ulice da nas tuku. Pjevali smo njihove pjesme, "Ko to kaže Srbija je mala", "Od Topole pa do Ravne gore" i sl.

Ujutro su nas postrojili u dvorištu i pitali tko smo. Mi smo ćutali. Onda su rekli da smo "ustaše". Mi smo odgovorili da smo ustaše. Tražili su da to ponavljamo glasnije, još glasnije. E onda su rekli: "Majku vam vašu pa vi ste ustaše!", i onda opet batine. Ljudi su bili gladni. Neki su tražili kruh u kontejneru za smeće. Imali smo sreću da smo taj dan krenuli nazad na Manjaču. Dolazak na Manjaču nam se činio kao dolazak kući, jer su torture gore prestale dolaskom Međunarodnog crvenog križa.

Sad se nalazim u Karlovcu i putem MCU ću biti prebačen u Švicarsku.

U Karlovcu, 22. prosinca 1992.

- and45

GODINA ROĐENJA: 1967.

PREBIVALIŠTE: Briševo

NACIONALNOST: Hrvat

Dana 30. travnja Srbi su u Prijedoru preuzeli vlast. To se odmah odrazilo i u Ljubiji iako je u Ljubiji bilo većinsko hrvatsko stanovništvo, koje je išlo na soluciju da vidimo da li možemo živjeti, a ako ne možemo da nam srpske vlasti omoguće da odemo iz naših sela, da ostavimo kuće i imanja i da iziđemo van. Na sve to su nam rekli - može nema problema nikakvih, toliko godina smo živjeli skupa zašto da sada pravimo razliku. Ali kasnije se vidjelo da to nije to. Situacija je počela biti napeta, vidjelo se da smo pogriješili. (...) Oni su eksponirali srpstvo, a omalovažavali Hrvate i Muslimane u samoj Ljubiji. Do incidenta nije došlo zbog toga što smo bili smireni i staloženi, nismo htjeli sukoba jer smo znali da im se nemamo čime suprotstaviti.

Prva hapšenja počela su u prvoj polovini lipnja. Na Spasovo su granatirali Briševo. Slušali smo Radio-Prijedor da čujemo što će tražiti od nas. (...) Oni su tražili da im predamo oružje, ali kako ga mi nismo imali, nismo im ništa dali - granatirali su nas. Kako bi nas upozorili, tukli su. Oružje nismo imali, ni od koga nismo ništa dobili, nego ako je neko imao lovačko naoružanje ili je sebi nešto napravio. Pretresa kuća nije bilo dok SDS nije preuzeo vlast. Kad su oni preuzeli vlast, išli su po kućama i tražili oružje. Kad je počelo granatiranje, ljudi su otišli u Ljubiju pitati što se događa, zašto, pa je granatiranje zatim obustavljeno.

Dana 28. - 29. svibnja otprilike bilo je granatiranje. Kad je prestalo, došli su Srbi i rekli da R. V. i V. M. moraju doći i predati se. Ukoliko se oni ne predaju da će doći i popaliti selo i poubijati ljude. Oni su važili za one koji su rasturali oružje. Jedini im je "grijež" to što su bili članovi HDZ-a. Rečeno je samo da se trebaju javiti u stanicu milicije u Ljubiji. Ali kad su se oni javili sprovedeni su direktno u Omarsku. Tada je komandir milicije bio B. B. Milicija je tada nosila još petokraku kao oznaku, ali mislim da to nije bilo zato što su htjeli, nego još nisu mogli nabaviti svoje oznake. R. V. i V. M. su prvi ljudi koji su odvedeni iz Ljubije. Zatim je došlo do stagnacije. Niko nikog nije dirao. Zatim je na Briševo došla delegacija srpske vojske iz Ljubije (...)

Kad su došli, insistirali smo da nam omoguće sigurnost, da nas ne diraju, jer im od nas ne prijete nikakva opasnost, a ako to ne mogu neka nam omoguće odlazak. Da nam daju autobuse, da ništa nećemo odnijeti. To je od njih tražio baš I. A., momak koji je sada u Zagrebu. On je preživio. Oca su mu ubili u tom selu kad je bilo grana-

tiranje. Ispred sela su sa Srbima razgovarali A. M. i B. B. Oni su išli u Oštru Luku u komandu pregovarati. Iz Oštre Luke su nas tukli. Išli su u komandu VI. krajiške pita-ti zašto nas tuku, zašto pucaju na nas. U Krajiškoj su ljudi iz Sanskog Mosta, tako da nikoga od njih ne znam. Poslije nas neko vrijeme nisu dirali a onda su opet počeli. U drugoj polovini lipnja odveli su J. B., J. I., J. J., J. B., S. M. i D. J. Odvela ih je civilna policija...

Dana 01.07.1992. sam išao u Ljubiju. Imao sam nešto novaca u banci. Htio sam podići to i kupiti nešto hrane, već nam je ponestajalo. Sreo me taj i rekao mi: "Hajde sad tu u Stanicu milicije na informativni razgovor." Već su tada imali na sebi srpske oznake, imao je milicijsku uniformu.

Prije svega ovoga bio je to najobičniji mladić koji je živio u Ljubiji, prodavao bi nešto na tržnici. Inteligencija mu je niska. Zapravo je takav da izvršava naređenja koja mu neko da. Opsesija mu je bila da oprobaj i provoza automobile koje je neko negdje opljačkao i dovezao u Ljubiju. Pljačke u Ljubiji u to vrijeme još nije bilo.

Mirno sam prihvatio taj informativni razgovor, jer sam osjećao da nisam ništa kriv. Od 10:30 ujutro do 7:30 poslije podne čekao sam da dođe ... koji će me ispita-ti. Optužnica je bila da sam prebacio grupu ljudi. To je bila istina. Izdao me je neko od naših. Da sam imao oružje. Sve optužbe su bile da sam nešto htio učiniti, a ne da sam nešto učinio: On je htio dijeliti oružje, on je htio klati Srbe... itd. Tako su optu-živali. Kad sam vidio da sam doveden pred svršen čin, rekao sam: "Dobro, ako je sve to tako, ti me dobro znaš, dolazio si mi toliko puta u kuću, i pokojnog oca si mi po-znavao. Što me bez veze maltretiraš. Eto ti pištolja, možeš me odmah ubiti." Rekao je: "Polako, otići ćeš malo u Keraterm. Bićeš tamo gladan, žedan. Da se malo napatiš. Ne može to tek tako. Ideš tamo da se malo napatiš, da budeš žedan i gladan." U pola devet sam bio u Keratermu.

U Keratermu me niko nije dirao. Kad sam došao, ljudi su bili ispred onih ma-gazina. Kad smo bili na kapiji u strahu su gledali prema nama. Kad smo došli do njih počeli su prilaziti, raspitivati se za svoje poznanike, obitelji, što rade, jesu li ži-vi, kakva je konkretno situacija. Davali su nam savjete da ne pijemo vodu u velikim količinama, zbog dizenterije, da hranu žvačemo i više nego je inače potrebno kako bi apsorbirali sve iz te hrane. Onda su došli i prodali nam priču da se popišemo svi Ljubijanci, da idemo u Ljubiju. Kad smo se popisali i kad su nas stavili u autobuse, vozač je rekao: "Momci, nema problema, idemo u Ljubiju." Kad su autobusi krenuli i skrenuli ulijevo prema Banja Luci, vidjeli smo da nas voze u Omarsku. U Keratermu su iz Ljubije još bili: D. I.; M. i D. Č.; M. B. Četvorica smo uspjeli izići, jedan je naj-vjerojatnije ubijen - B.

U Omarskoj je bio strahovit prizor. Došli smo 4. svibnja poslije podne. Čim smo došli, ljudima koji su tu bili naredili su da se okrenu i legnu na trbuh, da nas ne vide. Došlo nas je 130-140. Došli su i K., G. i V., što je ubijen za Bajram u Omarskoj, i još neki. Izvodili su nas iz autobusa i vodili prema zidu garaže, tamo gdje je M. bio šef sobe. Stavili su nas uz zid, tri prsta na zid i morali smo pjevati "Ko to kaže ko to laže". Jedan policajac koji je stajao sa strane nam je rekao: "Pjevajte, bolje je da pjevate nego da vas tuku." Pjevali smo.

Svih nas 130-140 stalo je u tu garažu koja je dimenzija 5x4-3,5. Bilo je nemoguće. Ni sjesti ni stajati, kamo li da legneš. Bila je subota kad smo došli. Nisu nas ispitivali do ponedjeljka. U ponedjeljak su krenuli ispitivati nas i na našu nesreću ta smjena je bila na dužnosti. (...) oni su bili najgori, najveći krvnici. Kad je njihova smjena, znalo se, najstrožiji su bili. Čulo se u garaži kad su ispitivali. To je bila lupa kao kad mičeš namještaj. Lupa stolica, tako nešto. Mislili smo - čiste nešto, sređuju. Kasnije smo saznali da su gore tukli naše momke na tim ispitivanjima, prijetili, tražili od njih da priznaju nešto što oni nisu radili, o čemu oni ni pojma nisu imali. Taj dan je prošao u apsolutnoj tuči. Ponedjeljak je bio 06.07.1992. kad su nas kolektivno, kad smo išli jesti, tukli. Glavni je bio taj ... jedan od stražara. Ako imate snimke možete ga vidjeti, uvijek je imao crne hlače od samta, plavu vojnu košulju i kosu, crnu, zategnutu pozadi. On je tukao. S jela su nas vratili. Došli smo do zida garaže, morali smo sjesti u dva reda, obgrliti koljena, spustiti glave da im ne vidimo lica, da ih ne zapamtimo. Tukli su nas raznim rekvizitima. Imali su bičeve, pravili su ih od konopa, lance, palice, tukli su čizmama, imali su neke žice. Tukli su, tukli. Dobio sam strahovit udarac u lijevi bubreg. Osjećam posljedice i sada. Udarali su...

Jednostavno ostane ti uslikana čizma na leđima, kao u snijegu. Dobio sam ja i sve do jedan momak... Tjerali su nas da udarimo glavom u zid. I moraš... Ako nećeš sam, on te uhvati pozadi za kosu i udara ti glavom o zid. To se nekako smirilo. Sutradan sam pozvan na ispitivanje. Ispitivao me ..., koji je bio načelnik vodoprivrede u Prijedoru i ..., koji je radio kao inspektor u SUP-u. ... me je poznavao. Mogu reći reći da imam i sreće. Jer pojavio se "gorila", ogroman čovjek, ali on mu je odmahnuo rukom da mu ne treba. A ovaj je već bio zasukao rukave, kosa zalijepljena od znoja uz čelo, vjerovatno je nekoga već prije tukao. Ali se bio smilovao, poznavajući mene. Radili smo jedno vrijeme skupa i eto rekao mu da me ne tuče. Mene su tada već doveli pred svršen čin. Poznavali su sve činjenice. Ja doduše nisam imao priliku da se branim. Da lažem i petljam ne bi imalo nikakvog smisla. Na ispitivanju sam zapalio cigaretu, popio kavu, čak i keks "Albert" sam pojeo. Bilo je to čisto onako - hajde, radili smo skupa, 'ko zna što sutra može biti, pa ako ti ništa ne mogu pomoći mogu bar ovo. Ta-

da mi je rekao: "Sjeti se jesi li nešto zaboravio. Jer ako ti sutra nešto pronađu, saznaju o tebi što nisi priznao, ako dopadneš onim "gorilama", ja ti ništa ne mogu pomoći." Rekao sam da sam sve rekao što sam imao. Preporučio mi je, ako se sjetim nečega, da se javim stražaru da me dovede njemu, da dopunim priznanje. Zamolio sam ga da kaže stražarima da me ne tuku. Izišao je i rekao stražarima, i zaista nisu me tukli. Ja sam kao noj iza toga zavukao glavu. Nastojao sam ničim se ne isticati. Znao sam da im se ništa ne može vjerovati. Dolazili su ljudi i poznanici, nastojao sam nikome se ne javljati. Shvatio sam da se njima ništa ne može vjerovati.

Izjava je vezana za ljude koji su dolazili mojoj kući u Ljubiji. Optužen sam da su ti ljudi bili u mojoj kući, a zapravo su oni bili u šumi. Samo su navraćali, na desetak minuta pa odu. U toj grupi su bili: I. G., H. /Č./ - vođa te grupe, njega ne znam, D. iz Puharske, H., i jedan zvan "B.". Optuživali su me da sam im davao hranu. Bili su u šumi kad su ih Srbi pročišćavali granatama, pucali su iz Prijedora i Ljeskara. Vidjeli su da je gusto i počeli su bježati. Došli su do mene i ja sam ih prebacio dio puta. To je bila teritorija koju Srbi još nisu kontrolirali. Ja sam ih prebacio i objasnio im kuda dalje trebaju ići. Otišli su i na nesreću izgleda da su pali. I moj prijatelj I. izgleda da je poginuo. Još nije provjereno ali velike su šanse da je poginuo u Bosanskom Novom. Kriv sam bio što sam im dao hrane i pokazao put. Branio sam se time što sam samo pomogao prijatelju s kojim sam bio deset godina što u školi što na poslu.

Taj život u Omarskoj svodi se na to da si neprestano psihički napet, strepnja... Po mojoj procjeni u Omarskoj je bilo između 4000 i 5000 ljudi. Ubijeni su naš ujak M. Š.; Č. - predsjednik općine; O. K. - sudija; dr. B. - kirirg; E. M. - pravobranilac; J. B. - moj susjed; V. B.; I. B. iz Ljubije; I. G. "B.". Ne mogu se konkretno sjetiti imena, ali mnogo ljudi je ubijeno. Nas 1350 je iz Omarske prebačeno na Manjaču, a isto toliko je prebačeno u Trnopolje. Ako uzmete u obzir da je u Omarskoj bilo između 4000 i 5000 ljudi, sami možete izračunati razliku - ti su ubijeni.

Leševe sam viđao, vidio sam čak i leš svoga ujaka. Momci su išli tovariti leševe u Tomiče. Jedan zvan "D.", nema on veze sa zdravstvom, to mu je nadimak, izišao je, u Karlovcu je, on je tovario leševe. Ali ko je leševe tovario i on je brzo nestajao. Leševe su najvjerojatnije odvozili po kopovima, a jedan dio je moguće bacan u jezero na branu. To ja procjenjujem poznajući teren, jer radio sam kao geometar 4-5 godina. Nismo to smjeli gledati. Bilo nam je naređeno da okrenemo glavu, da legnemo na trbuh da ne vidimo nikoga.

Jedan dan sam ležao na pisti. Komisija je dolazila u 8:30 na posao, a u pola dva su završavali posao. Taj dan je pored mene proneseno 68 leševa. Ne znam koji je točno dan bio, ali polovinom sedmog mjeseca. Ispitivanje je teklo tako što kažu ime i

prezime, prozovu na ispitivanje, on ode gore i ne prođe 10-15 minuta zovu dvojicu jačih, momci moraju otići gore, uzeti ga i tamo pored "Bijele kuće" položiti na livadu. Ja sam brojao, kraj mene je taj dan proneseno 68 leševa. Članova komisije je bilo koliko i kancelarija gore. Te su članove na posao dovozili autobusom kojim su prije nogometaše kluba "Rudar" vozili na utakmice. Otprilike pun autobus, što stražara, što njih. Pretpostavljam da je bilo oko 7-8 tih prostorija, a u svakoj po dvojica tih koji su ispitivali. Leševe su vozili TAM-ićem, samo ih natovare na karoseriju. Zapisnike o ubijenima niko nije vodio. Uzimali bi iz džepova ubijenih lične karte. Ali kad su prozivali nas, kad su nas prebacivali u Trnopolje i na Manjaču, vidjelo se da nemaju predstavu ni koliko su ljudi tu imali, ni o ubijenima, ni o živima ni o mrtvima. (...)

Jednom prilikom nam je došla službena delegacija. Dolazio je ... i još neki. Kad je on došao morali smo sjediti na pisti, dići tri prsta u zrak i pjevati «Ko to kaže». Oni su izlazili iz auta, vidjeli nas, ali nam se nisu obraćali. Mogli su vidjeti izglednije i mršave ljude. Došli su vojnim transporterom i zadržali se 10-15 min. Poslije toga smo čuli o kategoriziranju ljudi: I. Likvidacija; II. Sud; III. Sloboda.

Sve su likvidirali. Ja sam bio u drugoj kategoriji. Bilo nas je 136 u garaži dimenzii-ja 4x3,5 metara. Izdržalo se. Došlo je 17 autobusa voziti nas na Manjaču, druga grupa u Trnopolje, a 120-130 je ostalo. Ne znam zašto su ti ostali. Možda zato da bi dokazali kako je to tranzitni logor odakle konvojima ljudi idu dalje, kako je tu lijepo. Odmah iza našega odlaska dovezli su krevete i ostale stvari. A mi smo spavali na podu, bez ičega, na golome betonu.

Put na Manjaču: Tukli su nas letvama, nisu nam davali vode, a bila je strašna vrućina. Ali izdržalo se nekako. Konvoj je pratila njihova milicija... Došli smo po noći, komanda logora na Manjači nije nas htjela primiti. Ovi su onda ulazili u autobuse i maltretirali ljude. Njegov glas prepoznajem, jer poznao sam toga čovjeka. Čuo sam kad je prozvao N. K. i D. C. Njegov glas poznajem i kategorično stojim iza toga da ih je on prozvao. Ubili su D., pretukli ga, ubacili u autobus na proširenje kraj vozača. Čulo se njegovo stenjanje. Ja i još jedan momak smo njegov leš... Kad smo došli tamo, bilo je još leševa. Po mojoj procjeni mislim da su iz svakoga autobusa po jednog ubili. Tako su nešto htjeli napraviti. Znači, koliko autobusa toliko i leševa. 17 autobusa, 17 leševa. Samo jedan je dehidrirao. Koliko se sada može reći - umro je prirodnom smrću. Svi ostali su ubijeni i nitko nije ubijen metkom. Čak i "J." (J. A.) iz Prijedora je zaklan. To su vidjeli ljudi koji su bili u žici. Ljudi su poslije u logoru to prepričavali.

Kad smo došli na Manjaču, dobili smo još poneku palicu (udarac). Kad smo ušli u žicu, unutra je vladala vojna disciplina. Policajci nisu mogli unutra ući. Mi smo imali svoje povjerenike u disciplini. Smanjuje se tučnjava, torture. (...) Glad je bila

velika. Nismo imali što jesti. U jednom trenutku kruh se dijelio na 42 osobe. Od kruha se napravi 21 kriška i onda se još rasiječe kroz sredinu. Ljudi su jako smršavili.

Dana 13. kolovoza dolazi delegacija Međunarodnog Crvenog križa. Tada smo mogli odahnuti, tada su nas registrirali. Stražar više nije mogao doći i reći: "Dođi da te ubijem." Znalo se da smo tu, svi naši podaci su otišli u Ženevu, naša imena su u kompjutoru. Nije te mogao jednostavno ubiti. Mogao te je ubiti, ali to će se znati i neko će pitati, tražiti tvoj leš, a ne kao što su ove leševe bacali tamo po kopovima. Crveni križ je poslije uz velike napore pregovore uspio dobiti dozvolu da nam donose hranu. Kad smo počeli dobivati tu hranu, onda je ta hrana dolazila iz Zagreba - kruh, konzerve, voće, keksi, čokolade. Ljudi su se oporavljali, dobivali kile, neki čak i više nego su imali kad su došli u logor. Ali sve to uz bojazan da će opet doći vrijeme da više neće biti hrane, pa hajde da se udebljam da ima što spasti.

Dana 18. rujna ... trebala je biti razmjena. Nalili smo kanistere vode, autobus je pošao. Malo je prošlo, došli su policajci i oduzeli nam vodu. Ti policajci su došli iz Banja Luke. Imena im ne znam, ali bih ih prepoznao. Ušli su u autobus, naredili da se ispruže ruke. Kad su došli do mene, nasuli su mi nešto na dlan, vidio sam da je to sol. Nije bilo moguće sakriti to ili prosuti, jer kad ti dade, stoji kraj tebe i gleda dok ne pojedеш. Uspio sam se donekle spasiti. Ušli smo u tunel, uspio sam dio te soli prosuti u trenerku. Nisu nam dali vode nego su nas natjerali da pjevamo srpske pjesme. Uto je došao policajac i stao kraj mene. Njega bih prepoznao. Rekao mi je da mu nađem 50 DEM. Mi smo bili logoraši, pedeset maraka nije bilo moguće naći. Naredio mi je da skinem sve: trenerku, košulju i potkošulju i da sjednem na rub u autobusu. Pitao me je što ti je otraga. Rekao sam masno tkivo. "Ne!" - rekao je - "Niže!" Bubrezi. Molio sam ga da me ne tuče, jer to može ako hoće. Rekao je: "Džaba me moliš!" Tukao me je polugom, odvijaćem šarafa s automobilskih guma, profila 5-7. Ponovio je i prestao. Došli smo na mjesto razmjene. Razmjena nije izvršena. Nisu ispoštovani dogovori.

Poslali su nas u Knin, u centralni zatvor u Kninu. Od 9 sati navečer do 3:30 ujutro su nas tukli. Po tijelu i po nogama su nas najviše tukli. Sutra je trebala biti razmjena pa nas nisu tukli po glavi da se ne bi vidjelo, jer mogli bi doći novinari i vidjeti. Kad su nas vraćali na Manjaču, s nama je bio srpski predstavnik za razmjenu, tako da nas ti policajci nisu tukli.

Na Manjači smo nastavili normalan logorski život. Morali smo raditi, nije to bilo dobrovoljno. Radili smo pravoslavnu crkvu na Manjači. Ne znam da li su radovi završeni. Bila je već pri kraju. Radili smo i čamac za potpukovnika, zapovjednika logora. Čamac su renovirali. Poslije smo osjetili da bi mogla biti istinita vijest da će se izvršiti deportacija zarobljenika.

Kad su nas povezli nadali smo se da nas vode prema Okučanima, tako je izgledalo. Ali skrenuli smo lijevo, pomislili smo da idemo u Šamac, zatim su nas vozili neprestano prema Beogradu. Bio je to koridor koji su oni držali, samo mi to tada nismo znali. Bio sam uvjeren da idemo u Aleksinac raditi u rudniku. Dovedli su nas u Batkoviće. Niko nas nije dirao ni tukao. Bili su korektni. Uvjeti za život bili su minimalni. Jednom su dolazili mjeriti temperaturu u barakama. Bilo je -17 stupnjeva Celzijevih. Odnos kao prema robovima. Glava u torbi. Mogao te je ubiti kad je htio. Trgovali su nama. Računali su koliko će za nas dobiti svojih ljudi na razmjenu. Bilo je teško i opasno. Pogotovu kad su pobjegla dvojica momaka. Radili su u šumi, nosili drva. Bila su četvorica. Dvojica su se dogovorila. Kad je trebalo ići na ručak rekli su; "Hajdete vi, mi ćemo se napiti vode i eto nas za vama, ponijet ćemo i jedno drvo." Pobjegli su niz potok, prešli na našu teritoriju. Nas su htjeli zbog njih tući. Bio je strašan pritisak. Pretresali su nam prostorije. Jedan je provalio vrata i ušao unutra. Sa šubarom i kokardom. Pitao je ko će prvi. Upro je prstom u mene. Pitao kako se zovem. Rekao sam. Kako, a balija. Nisam ja balija, ja sam Hrvat. Nasmijao se, rekao da mu je žena Hrvatica - "Ja se opštim sa Hrvatima" - okrenuo na šalu. Rekao nam da pospremimo sobu, okrenuo se i otišao. Nismo se mogli načuditi. Vidiš da je to neko ko je po ratištu izludio, pa hajde može raditi što hoće.

Dana 23. lipnja ponovo smo krenuli na razmjenu. Ponovo smo došli na liniju razmjene, ponovo nas V. prozvaao, ponovo zastoj, ponovo strahovit psihički udarac, ali sve se izdržalo. Vratili su nas u Kamenicu kraj Drvara. Tu smo ušli u jednu prostoriju, bivša škola, tako nešto. Nismo našli nikoga, ali smo našli natpise po zidovima, dva dana ranije napisane. Saznali smo za dvojicu Muslimana koje su zarobili na bihaćkom bojištu. Bili su u susjednim prostorijama. Srbi koji su nešto skrivili takođe su bili zatvoreni tu. Bilo je strahovito neuredno, prljavo. Za dva dana smo dobili svrab, uši. Pojavio se Crveni križ, donijeli nam praške, očistili smo sve, odahnuli. Uskoro je došlo do razmjene. Sloboda, zadovoljstvo.

U Zagrebu, 25. srpnja 1993.

- and48

GODINA ROĐENJA: 1951.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Musliman

Bio sam obrtnik. Imao sam restoran, dvije mesnice, gril. Radio sam obrtnički posao u smislu mesnice, klaonice i ugostiteljstva. Spadao sam među najbogatije privatnike u Prijedoru. S imovinom: lokali, voznim parkom, ugostiteljstvom, klaonicom, oko 20 milijuna DEM. Nakon prvih parlamentarnih izbora očekivao sam napredak u radu i razvitku. I sam sam učestvovao smatrajući da su parlamentarni. Pobjedila je SDA. Nisam bio u stranci koja je pobjedila. Bio sam u Stranci reformskih snaga. Vidio sam da SDA ne pravi probleme, ne mijenja rukovodioce, koji su bili članovi SDS, ne mijenja miliciju. Izgreda, nemira nije bilo u gradu. To je trajalo oko godinu i pol dana. Otvarani su lokali. Radilo se.

Kad je izvršena invazija na Hrvatsku već je počeo raskol i razdvajanje. Srbi su se počeli odvajati, imali su iluzije što treba biti, da će biti velika Srbija. Nama se obratio predsjednik Republike, rekao da se ne odazivamo na mobilizaciju u tu njihovu vojsku. Nismo se ni odazvali. Odazvali su se samo neki. Bilo je sve zategnutije svaki dan. Nadali smo se da ćemo to prevazići s obzirom na odnose u gradu. Poznato je da je u gradu mnogo miješanih brakova, veliki broj prijatelja. Imao sam društvo, pretežno Srbe... Družili smo se, bili smo prijatelji, dobri drugovi. Kad je došao kobni 30.04.1992., tad nas je i razdvojio.

Dana 30.04.1992. dogodila se invazija na Prijedor sa srpske strane. Blokirani su svi prilazi gradu, zgrade, ustanove. Imao sam klaonicu van Prijedora, u srpskom selu Končari. Zaustavljen sam ujutro u 4 sata, maltretiran. Nisu me tukli. Rekli su mi da nemam ništa više da radim. Povod za invaziju bio je sljedeći: Rekli su da nakon glasanja o suverenoj, slobodnoj republici BiH, da oni to ne dozvoljavaju, da će to biti velika Srbija. Meni se čini da im je povod bila želja da sami žive u tom gradu, iako ih je bilo manje od nas Hrvata i Muslimana. 30.04.1992. bio sam u svom društvu. Sjedili smo u gostioni "Oskar" R. S. do kasno navečer. Ništa nisam primijetio, da će se dogoditi ono najgore. Po svemu, oni su znali. Bio sam u klaonici, uradio sve što je trebalo kad su došli moji radnici A. B., S. H. i I. D. (kojega su zaklali u Kozarcu, zaklani su otac i sin). Rekli su: "Šefe, gotovo je, gotovi smo, počeo je rat!" Rekao sam da će se možda sve smiriti. Došli smo pred moju radnju. Pred radnjom me čekaju moji drugovi u maskirnim uniformama i s pištoljima. Iste moje kolege s kojima sam tu noć sjedio. Kažu da je sada srpska vlast. Da se ne bojim, da sam ja dobar Musliman.

Da je sve srpsko, jer su to sada Srbi oslobodili. Pitao sam jesu li me Srbi oslobodili od dobrih kolega srpskih, od srpskih liječnika, sudija, od kolega srpskih. Poslije sam radio još jedan dan. Imao sam još puno robe. Ostalo mi je 25 tona kože na klaonici.

Dana 30.04. su preuzeli vlast. Otpora nije bilo nikakvog. Na Radio-Prijedoru su javili: "Dragi građani, srpska republika je sada u Prijedoru. Mi smo to morali, nije se znalo šta 'ko radi, radi ekonomske strane.'" Poslije su napravili pokolj.

Ušli smo u svibanj. Došla je grupa naoružanih vojnika mojoj kući. Ostala su mi taj dan oba kamiona u Prijedoru. Nisam išao ni na farmu ni u klaonicu. Objekt je vrijedio 3-5 miliona DEM s robom koja je bila u njemu. Bila je puna štala stoke, stočne hrane, nezaklane živadi preko 1000 komada, kuruzana, hambar 130x20 izuzetno suvremeno opremljen. Trebao sam za koji dan klati za UNPROFOR, da ga nisu srušili. Došli su naoružani ljudi k mojoj kući i uzeli 2 kamiona, hladnjaču i stočar. Rekli su: "Neće tebi biti potreban ni kamion ni potvrda." Prepoznao sam Z. D., G. R. Poznao sam i druge. Jedni su se stidili, a drugi bili više nego grozni. Parkirali su pred moju kuću dva auta i ušli u moju radionu. Radiona je velika, kobasičarska, velika suvremena linija kapaciteta više od 1500 kg. Natjerali su me da tovarim svu laganiju robu, alat, strojeve, garderobu, sve, čak su i telefon išćupali i rekli: "Neće ti trebati." Mislim da je to u organizaciji M. A. i N. D. koji ima restoran "Evropa" u Omarskoj. Oni su bili moje mušterije, cijenio sam ih i družili smo se. Po momcima sam vidio da su to oni organizirali. Uzeli su sve ovo što sam nabrojao, i ženin auto "Audi" turbo-dizel 80. To je bilo četiri dana po preuzimanju vlasti. Kad sam vidio što se događa, mercedesa sam sklonio kod susjeda. Pozvao sam kolegu B. M. da spasi ta kola. Odvezao ga je. Nakon sedam dana me nazvao i rekao da je došao S. K. zvani "Ž." (taksist) s automatom i uzeo i taj auto. Da li je to dogovor među njima ja ne znam. Vidio sam o čemu se radi i gledao sam samo da spasim živu glavu svoje djece, svoje žene i svoje mnogobrojne porodice. Mislio sam da ću biti sigurniji kod punca, i tu sam se sklonio. Tu sam proveo 20 dana. Kad su čuli da sam tu, došli su i počeli me vrijeđati govoreći da sam sudjelovao u naoružavanju nekih ljudi, izdajica hrvatskog i muslimanskog naroda, da su oni rekli da smo naoružavali. Je li to patka ili nije, nisam imao uvida. Osjetio sam da sam ugrožen. Zamolio sam prijatelja Š., preko nogometnog kluba. Odvezao me kući. Računao sam da ću se prebacivanjem iz kuće u kuću prikrivati i tako lakše sačuvati. Tako sam i radio.

Dana 20.05.1992., u srijedu, došli su iznenada, opkolili kuću i ubacili me u auto i odvezli u SUP u Prijedor, gdje je bilo puno ljudi, civila, koje sam vidio da su bili tučeni, fizički maltretirani. Naišao sam tu na Š. R., mesara iz Čarakova, B. B., kojeg su poslije ubili u Omarskoj, Z. B. i E. M. Uveli su me u kancelariju. Njih je bilo 4-5. Ko'

god je ulazio, neko me pozdravi, neko udari iza glave po potiljku: S., B. K., V. (kojeg sam se bojao, on mi duguje 3000 DEM). I S. mi duguje 2500 DEM. Bojao sam se ubiti će me. Ustao sam i rekao S. u uho: "Molim te nemoj me ubiti zbog toga. Ja od tebe nikad nisam tražio te pare." Smatrao sam da su me oni tu doveli.

Kad se smrklo, rekli su mi da idem kući. Nisam smio jer sam se bojao da će me netko ubiti. Zamolio sam P. O. da me odvede do punca. On me je i odveo. Ujutro su punac i punica zamolili svoga susjeda da me odvede kući. Prebacio me je na zadnjem sjedištu svoga auta, pokrivši me dekom. Nije prošlo ni dan, opet su oko kuće. Isto auto, B. K. i C. U srpskoj uniformi, kapa, zastava na autu. Auto je bio mercedes 240 D, moga susjeda E. K. Izišli su i rekli da me moraju opet odvesti na ispitivanje. Da je neko rekao da moram u zatvor. Pitao sam zašto, jesam li nekoga ubio, jesam li dužan nekome, jesam li van politike. Rekli su da nema druge, da me moraju voditi. U kući je bila moja mati, pala je u nesvijest, moj punac također, on je srčani bolesnik. Odveli su me ispred sestre. Mislio sam da se neću vratiti. Uzeli su mi podatke, ime, prezime. Bio je to milicioner G., nizak, crn. Zapisao je on, a drugi me je odvezao nazad kući. Vidio sam da je to ispiranje moga mozga, ili hoće da dadem neki novac, da bi mi poslije toga opet otkinuli glavu. Vodili su me više radi maltretiranja. Vidio sam isprebijane ljude. Mene su samo onako po vratu znali udariti. Vratio me D. B., milicioner u rezervi, poznavao me je, stan mu je u blizini moje mesnice. Sjeli smo u njegovu privatnu "peglicu" i vratio me kući. Kod kuće je bilo najgore. Svi su bili još u nesvijesti: mati, djeca, svi. I on ih je tješio: "Nema razloga da se M. privodi."

Za tri dana opet. Točno u podne došli su isti: K. i C. C. je rekao: "Rekao sam ocu da te moram privesti. Otac mi je rekao da te strogo pazim, da si ti bolji čovjek od M. D. i od B. Z. "Nemojte ga ubiti, čuvajte toga čovjeka." Rekli su mi da uzmem neki pokrivač. Nisam htio iz prkosa. Rekli su da uzmem novaca, puno novaca. Rekao sam da nemam, a imao sam, novac mi je poslije spasio glavu. Išao sam golih ruku, u trenirci i majici. Odveli su me kod moga kolege R. S., zvanog "Pale", u gostionicu. Na stolu su bila dva bokala pića. Prisutni: B. M., R. S. "P", R., K. D., Lj. D., D. T., M. G. moj učenik. Bila su na stolu dva ovala mesa i ja sam sjeo. Mislio sam da se šale sa mnom. Rekao sam: "Dobar je ovo logor." "Dobro je. Mi Srbi smo takvi. Mi najprije nahranimo, napojimo pa zakoljemo." Rekao je to M. G. On je moj bivši učenik. "Mati si budala, Milutine." - "Jest, jest" - rekao je, i ponovio to isto. "Dobro" - rekao sam - "Najest ću se i napiti pa ćemo se vidjeti." Pio sam i jeo s njima. Na njihovim očima nisam primijetio da je neko tužan što ja idem u logor. Ja sam još uvijek mislio da neću u logor. Dok sam tu sjedio pola četiri poslije podne naizmjenično su odlazili i dolazili, B., nekad C., išli su nekuda autom i vraćali se naizmjenično. I oni su mezili i pili tu.

Znao bi reći C.: "Slabe ti imaš drugove, loše kolege" - govorio je pred njima svima. C. je inače bio milicajac. Znao sam ga s ulice. Poznao sam mu oca.

K. je u neko doba rekao kako je vrijeme da ja idem. Vidio sam stvarno da idem. Niko se sa mnom nije pozdravio. Vratio sam se s vrata i rekao: "Znam da idem u logor Omarska i da ću tamo biti ubijen. Ali nemojte mučiti makar moja dva sina. A ovo što sam opljačkani i što ću biti ubijen, znajte da će doći vrijeme i na vas. Kad ne bude nas Muslimana i Hrvata, doći ćete vi na red." Reagirali su na to. Osjetio sam da im je bilo krivo što sam to rekao. Povelili su me do auta, posjeli na prednje sjedište. U autu je bio zavezan M. Š., bivši komercijalista iz "Autotransporta". Ruke su mu bile zavezane i tako je zavezan za onaj držač. Auto je bio onaj isti mercedes. Odvezli su nas u Omarsku. Mene su izveli a M. je ostao svezan. Kod hotela "Europa" čitali su M. Š. presudu. Presudu je čitao B. K., a M. je pitao zbog čega ga hapse. Pročitao mu je: "M. Š. je bio član komisije za suverenu BiH, stric mu je N. Š., predsjednik suda. Kao komercijalista, nije moguće da nisi izdavao pare za SDA stranku." - "A zbog čega M.?" M. hapsimo zato što je bogat. On je velika zvijerka. M. je preživio, u Njemačkoj je. Kod restorana u Omarskoj mene su izveli u "Europu" kod N. Imao sam osjećaj da su telefonske veze već radile. Bio sam dočekan s pićem. N. mi je rekao: "Došao ti je kraj." - "Zbog čega N.? Je li zato što sam ti klaio svinje kod kuće, pravio ti i sušio pršute?" - "M., sjećaš li se da si rekao kako ćeš naoružati 1000 Muslimana u Prijedoru da se odupru Srbima?" - "Što je 'ko rekao presudit će naša djeca." Ja sam imao, ali sam uvijek bio skroman. Nisam se nikada prislanjao uz politiku ili uz vlast. "Sada si ti zauvijek spreman. Ideš na vikend, nećeš ni vikend preživjeti." Kad smo izlazili, B. K. kaže M.: "Vidiš li ti koje je to đubre. Osnivao je logor. Mi znamo da si ti pošteniji čovjek od njega." Nisam smio reći ništa protiv njega. Bojao sam se da je to neka njihova patka, da će me, ako što kažem o njemu, ubiti tu usput.

Odlučili su me odvesti kod M. A. i njegova sina "M.", koji su me cijenili. U vrijeme mira smo isto surađivali, snabdijevao sam ih mesom i uvijek sam se ugodno osjećao u njihovu restoranu. Kad god je gostovao H. M. ili T. Z., išao sam i sjedio tamo. To je ponudio K. - da odemo M. A., da mu dadem novaca koliko treba pa da mene i moju porodicu pokušaju preko Beograda izvući odavde. Rekao sam K. da nemam para, a on meni: "Naći će se, nema problema." Odveo me je u "Tri asa". Dočekao me M. i veli: "Ti si velika zvijerka. Tebe imovina jebe. Ona će ti glavu otkinuti." K. me odveo kući do A., a M. je cijelo to vrijeme bio vezan u autu. Pred A. kućom moja dva kamiona: Zastava - hladnjača, stočar kamion, isto Zastava, i Audi. Vidio sam da je izašao C., onaj zloglasni ubica, koljač, bivši taksista. Onda se vratio u kuću. Došao je M. i pitao može li što napraviti za mene. M. je ponovio kako sam ja velika zvijerka,

kako moram položiti pare da budem slobodan. Rekao sam da nemam para, ali da ću im prepisati restoran, 250 metara kvadratnih poslovnog prostora, neka ne ubiju mene i moju porodicu. Milan mi na to veli da šta ću ja njima prepisivati kad će oni to i sami uzeti. M. A. je ugledan čovjek u Omarskoj. Smatram da je produžena ruka srpske strukture u Prijedoru i da je karika između Pala, Karadžića i svega toga. Rekao je da me vode u logor pa da će poslije vidjeti što će sa mnom.

Odveli su me u logor, s one strane gdje je garaža, od restorana. Čuo se jauk. Tukli su. Bilo je oko 6 poslijepodne, negdje 22.06.1992. Na kapiji su nas već htjeli tući. M. su malo i udarili. Ovaj koji nas je vodio rekao je da nas ne tuku. Pred garažom je ležala hrpa od 5-6 ubijenih. Dalje od garaže sam vidio, na prostoru od 300-400 metara kvadratnih, leže ljudi - puno ljudi. Mislio sam da su svi mrtvi. O tome ću još pričati.

Ponovo sam K. napomenuo da mi novac nikada ne mora vratiti, neka me ne ubija zbog toga, da mi pomogne, da će doći vrijeme kad ćemo opet moći pomagati jedan drugome. Proradila je neka svijest u njemu. Digao je automat i zapucao u zrak, zabranio je da me tuku. Ljudi koji su izišli s namjerom da nas tuku imali su tupe predmete u rukama: lance, pendreke, šipke, vodovodne cijevi, bejzbol palice. Vidio sam na njihovim licima da nisu normalni, da su retardirani. U tom trenutku sam pomislio da sam se usrao u gaće. Bio sam gotov. Mislio sam da ću pokušati bježati, nek me ubiju metkom, samo neću dozvoliti da me tuku. Potrpali su nas opet u auto i odvezli s druge strane restorana da nas obrane od ovih ljudi. Opet su došli za nama, priključio se i jedan srpski policajac. U tom trenutku sam osjetio samo lagano bruhanje i shvatio da su ljudi koji su ležali na betonu živi. Poznao sam I. H., privatnika, nogometaša J. A., mesara zvanog G. Oni su bili blizu. Ubacili su nas u restoran. Dohvatili su nas udarcima malo preko ovih koji su nas branili. Ušli su s nama B. K. i C. i rekli da smo mi kao lakša kategorija pa će nas ubaciti u taj restoran. Zidovi su bili stakleni. Bio sam izgubljen, plakao sam kao dijete. Bilo je oko 50-60 žena. Sjedile su u kutu pognute glave, nisu nas smjele gledati. Ja sam još zirkao jer nisam znao red. K. je otišao uz neke stepenice gore vidjeti ima li kojeg od inspektora da me odmah ispita pa da me vodi kući. Nije nikoga bilo. Rekao je da će doći sutra i da će to sutra pokušati. Nudio sam mu sve osim života i života svoje porodice. Udario sam glavom o zid, ozlijedio sam se malo. Tu sam prepoznao E. S., autolimara, Srbina M. M., imao je pržionicu kave, a radio je kao komercijalista u "Josipu Krašu", A. S. iz policije, K. M. iz Sekretarijata za narodnu obranu, R. T., R. B., direktor "Gradnje". Rekli su mi da su mi krvave cipele i čarape. Otišao sam u WC. Bile su mi krvave gaće. Puklo mi je debelo crijevo. Dr. E. S. je čuo nekako što je bilo, naveče se probio do nas. Pogledao

me. Rekao je da je bolje i to nego da mi je pukla neka žila u glavi ili srce. Jer događalo se ljudima koje počnu tući da im, od muke i jada, srce eksplodira.

Bilo je mojih susjeda koje nisam mogao prepoznati. Ljudi su bili iscrpljeni, izgubili po 30-40 kg. Neki nikako nisu mogli hodati. Mali G., nogometaš FK Prijedora, moj susjed, bio je na 100 metara od mene, nisam ga mogao prepoznati. Pita on mene: "Čika M., ja sam." - "Sine, ja tebe ne znam." - "Ja sam M." Oči su mi stale. Teško mi je bilo. Zaplakao sam.

Jeli smo jednom dnevno. S M. sam išao jesti da mu dadem svoje. Tako 18 dana. Išli smo trčeći, tuku te, trčiš, i tako. Nas su malo manje tukli. One iz hangara i iz "Bi-jele kuće" tukli su više. Jednog dana su polili neko ulje, stavili neke cijevi preko staze, metalne tacne iz restorana, i natjerali ih da trče, pa udri po njima. Ko je pao taj se više nije ni digao. Kad raja vidi da tuku, bježe u druge grupe, neće ni da idu jesti. Ta hrana, to je kruh, neka "čorba", pomije, neslano. Nisam imao povjerenja u tu hranu. Mislio sam da nuždu vrše u nju. Kad sam vidio šta rade ovako, mogu zamisliti kakva je to hrana. Išao sam s M., on popije, i tako dan za danom. Saznao sam da su tu četiri moja učenika: D. J., mesar iz Omarske, D. V., D. V., Z. M. Oni su bili stražari tu. Uglavnom su imali plavu uniformu, a V. je nekada imao i drugu. D. J. mi je rekao da mi ništa ne može pomoći. Rekao sam mu da mi ne odnemaže. V. mi je donosio u kruhu mesa. Podijelio bih to s drugima. On je morao kriti od drugih stražara da mi to donosi. J. je svakodnevno išao mojima kući, javljao im o meni, donio bi mi novaca, donosio što je kome trebalo. Marke su mi glavu spasile. Bio je gore R., moj susjed kod klaonice, ali se njemu nisam obraćao. Bojao sam se D. P. koji je najčešće vozio mrtve u kamionu. Kad bi odvezli kamion, odvozili bi i one koji su tovarili. Ni njih nisu vraćali. Odvezu, npr. osam mrtvih, povedu i ove. Posljednjih dana pred zatvaranje logora njih su masovno ubijali. Iz Rizvanovića mislim da je bilo 11 autobusa mrtvih. Tovarili su utovarivačem u velike kamione. Ovi koji su utovarivali također su odvedeni. Najviše je odvedeno iz Rizvanovića. Ne znam kamo su ih odveli. Ali znam ko je vozio. D., M. R., sin D. R. - radio je kao rukovodilac u "Građevini". J. D. je bio jedan od blažih stražara. On nije tukao ljude ni izživljavao se nad njima. Ali sam ga vidio jednoga dana kad je rafalno pucao na ove ljude iz Rizvanovića. Ogadio mi se onda. Mislio sam da je pravi čovjek, ali sam ga vidio kad je rafalno pucao na one iz Rizvanovića. Jedne noći stražari su došli krvavi jesti u restoran. Bila je to K. smjena. M. R., zvani K., bivši milicajac. Njegova smjena je ubila najviše ljudi. Tu noć su oni pobili one iz Rizvanovića. (...)

Kad sam prebrodio ulazak u logor, stavio sam sebi u glavu samo da nađem načina da iziđem živ iz logora. Odlučio sam da je bolje sitnim stražarima davati pomalo

novaca, nego da dadem jednome puno maraka. Jer sve koji su dali novac poslije su ubili. Izvodili su sve privatnike i ubijali ih zbog para. Ubili su Z. T. i njegova sina A., privatnika iz Kozarca, imao je svoju konfekciju - ne znam kako mu je ime. I., brata jednoga, imali su svoje traktore, pa one mlinare. Ko je god dao pare ubili su ga. I mene su izvodili. Cijelu noć me je prisiljavao D. P. da mu dam pare. On je bio načelnik obezbjeđenja tog logora. On me prisiljavao da dam pare. Izveli su me u 11 navečer. Cijelu noć me je nagovarao: kao ima bezobraznih koji traže pare, sad da ja njemu dam, pa će on dati tome koji traži. On je kao dobar čovjek. Rekao sam da nemam para, da sam kupio restoran i sve pare potrošio, da ni moja porodica nema što da jede. Vidio sam da su svi koji su dali pare ubijeni.

Jednom prilikom mi je došao Ž. M., šef logora (i njega je snimila strana televizija). Pred svima je rekao: "Majku ti jebem, poslao sam 30 ljudi da te ubije, ni jedan te nije ubio, ali ja ću te ubiti." - "Zbog čega, Ž., je li zato što sam čitavog života radio?" - "Da, zato ću te ubiti."

Počeli su izvoditi iz naše grupe. Vodili su u "Crvenu kuću". Tamo je bila prostorija za mijenjanje ulja iz motora, tamo iza hangara. Odveli su I. B., doktora, kirurga. Ušao je čovjek, čini mi se da je radio u "Agrouniji", vozač, viđao sam ga. Tražio je doktora I. I. je pitao da li treba ponijeti stvari. Rekao mu je da mu neće trebati. Odmah je otišao tamo. Ja sam zamolio M. M., koji je bio do mene, da ode vidjeti što će biti od čovjeka. Znam da je M. bio dobar s B. Jer kad god je B. trebalo skupiti pare, mi smo skupljali po 1000 DEM, davali B., a M. je otišao i brzo se vratio, držeći se za glavu, kaže ubijen je. Isti čovjek je ubio A. S., isljednika iz policije. Ubili su ga isti dan.

Tu noć je došao B., T. M., bivši taksista i rekao da mu se skupi 1000 DEM, da će on napisati rješenje da nikoga više ne izvode iz naše prostorije. Bilo je teško skupiti. Nismo imali svi pare. Ali skupili smo i uručili B. Kad smo dali pare, ušao je unutra i istjerao dvadesetak ljudi. Napisao je na vratima da se ne smiju odatle više izvoditi ljudi. Nisu više izvođeni. Izvodili su samo mene.

Izvodili su me obično noću između 11 i 12. I to su me izvodile one ubice. Jedan od njih izvadio je svaki drugi zub, crna majica, crne hlače, na majici mrtvačka glava, napisao na licu "Beli orlovi", tetovirao ili samo napisao. Umirao sam od straha. Uz WC-u je bila jedna mala prostorija, zvali smo je "Mala šokara". Prostorija veličine 1,5 x 2,5 metara. U njoj je bila samo jedna panelka. Legneš i ispružiš ruke, oni te tuku. Uveo me je tu. Rekao sam mu: "Sine, ako me trebaš ubiti zato što ti je neko dao novaca, ja ću ti dati više, nemoj me ubiti. Ako me ubijaš zato što sam Musliman, dat ću ti 20-30 telefonskih brojeva Srba pa ti vidi trebaš li me ubiti. Možeš me ubiti i su-

tra. Imam dvoje djece. Nisam ni kriv ni dužan.” Onda me on pita što nudim. Pitam ga što traži. Obično počnemo od 1000 DEM, 500, 300. Bilo je slučajeva da ja njemu dadnem, pa on meni nešto vrati, kao: “Da imaš uza se, nemoj ni ti biti bez para.” Provokativno. Ali najgore je kad iziđeš odatle, drugi stražar vidi i eto ti njega: “A dao si, koliko si dao. Imaš para.” Onda se ja branim, da nemam više, da nisam dao. Uvijek sam krio, imao sam zavrnutu hlače pa sam držao u nogavicama. Htio sam da mi nazovu porodicu da im kažu da sam živ. Uvijek sam nešto morao kriti. I najgore je to što odmah dolaze drugi ako znaju da si dao, i odmah te ubiju. Ulazio je D. P., B. i K. u tu prostoriju gdje me je ovaj držao ujutro do 5 sati, tražili su pare. Znali su da sam ugledan građanin, da će se pitati gdje sam ako me ubiju. Oni su bili svjesni da će doći dan kad će odgovarati gdje sam ja, da će jednom doći na vidjelo. Jedan dio stražara bio je drogiran: K., K., P., Ž. M. Imam popisano, mogu naknadno donijeti.

U toj prostoriji gdje smo mi bili, bili smo povlašteni utoliko što nas nisu više izvodili, imali smo novaca, bili smo kao prva klasa. Prostorija nije imala krova, kiša je padala na nas. Nekad su nas znali otjerati u restoran, 700 ljudi. Ne bi se moglo sjesti, bili smo stisnuti jedan kraj drugoga. Onda viknu: “Lezi!” a ne možeš, nema mjesta. Onog ko ostane samo pokose rafalom. Najgori je bio (P. ili P.) najviše je ubijao, kaže da je radio u Zagrebu, bio je poštar. Ubio je jednom 2-3 čovjeka, neke ranio. Svi su bili zlikovci. Ali među njima je bilo drugačijih. U P. smjeni je bio jedan plavi mladić, taj nas je znao tući. Uživao je dok nas je tukao. Jednom je došao tući nas. Nije znao da je jedan prozor zastakljen. Udario je čitavim licem u staklo, razbio ga, razbio glavu. Nije ga bilo sedam dana. Došao je umotane glave. Rekao je kako mu je mati rekla da se ogriješio o nas.

Odatle smo sve vidjeli. Gledali smo žene. Po danu su bile u restoranu, po noći su ih vodili gore u kancelarije. Bile su maltretirane. Posebno M., malu E., O., H. H. sestru, što je imao ultrazvuk u Prijedoru, H. M. S., starijeg čovjeka, radio je u rudniku, skinuli gola da on... A on plače, nije htio, pa su ga tukli. Svi su to gledali. Bilo je to po danu. Žene su po danu bile u restoranu, prale krv onih koje su ubili. Bio je predsjednik Izvršnog odbora. Da on tu curicu. A nju su već silovali, ne znam koliko puta, nema ‘ko je nije. Među njima je bilo i zgodnih žena. Plače on, nemojte ljudi to od mene raditi. Ubili su ga. Tukli pendrecima. Najteže mi je palo to potcjenjivanje ljudi. Maltretira te, a vidiš da nemaju mozga nikakvoga, a ti njega moliš da te ne ubije. Poslije nju zovu H.- zelena beretka. Ja sam molio da me ne ubiju, da ostanem živ, stalno molio. Sreća je da su mi ovi susjedi stalno donosili. Ja sam uvijek davao para, 1000 DEM, 500, 2000 DEM. Oni će vjerovarno ostati živi. Svjedočit će. Meni je D. N. stalno donosio, J. isto tako. Imao sam. Ako nemam, onda mi posude E. S. ili M.

M., ako imaju. On je bio Srbin. Sa mnom je bio i I. K. Ubili su ga. Došla su četvorica nepoznatih ljudi, odveli ga u restoran, tukli ga, o glavu, i ubili ga. Skinuli mu cipele i odnijeli. Bio je Srbin. Valjda nije bio dovoljno Srbin. I M. je bio tu zato što nije htio svjedočiti protiv direktora da je davao pare za HDZ. Nije mogao reći ono što nije. Tukli su ga isto stražari. Psovali mu majku srpsku - "Večeras ćemo te zakopati". Imao je veliku rodbinu. I otac mu je bio tu. Bio je obučen, kao neki kapetan, čak. M. se spasio, otišao je u Trnopolje.

Ljudi koji su došli, advokat B. i drugi, mi smo sve to vidjeli. Bili smo u staklenjaku. Prošli su kraj nas B., S., Ž. D., B., D. R. Svi ispitivači su bili gore. B. je prošao, Ž. D., J. sin, B., J. iz policije isto. B. nije bio u uniformi. Nosio je spise. Oni su pozvali gore N. Š., O. E., I. P., E. M. Mi smo brojali da je pobijeno 46, što doktora, profesora, inženjera - intelektualaca. 46. I oko 150 privatnika smo mogli prebrojati. To znaju i drugi logoraši. Te noći se tim ljudima gubi svaki trag. Što smo mi mislili da će nam živi ostati, ti pismeni ljudi. Ti ljudi su likvidirani.

Bilo je sve teže i teže. Sve više ljudi su ubijali. Svi smo mislili da nam je kraj, nemamo izbora, da će nas poubijati. Vidiš kako idu tvoji poznati, znaš 'ko ide iza njega. Ide I. iz "Getaldusa", poslovođa. Ide poznat, i zna 'ko ide iza njega. Pitam I.: "Gdje je?" - odnosi se na G. K. I. mi veli: "Ubijen." Nađemo se I. i ja. Došli su ljudi i pretukli ga. Jednostavno.

Jednoga dana dođe straža i pozove: "Debeli naprijed, mršavi pozadi." Ja sam po prirodi jači, mesar. Mi smo stali, ali smo opet pustili one mršave naprijed a mi pozadi. Stražari su to vidjeli, psovali nam. Novinari su snimali ono što im je bilo bitno. Ljudi iz hangara su bili mršavi 'ko kosturi. Bilo je ljudi koji nisu mogli ni izići iz hangara. Oko 300 ljudi. To smo vidjeli zadnji dan. Novinarima nisu dali da idu u hangar. U hangaru su vršili zlodjela. Tjerali ljude da piju motorno ulje, odsijecali jaja, udove, izivljavali se tjerajući ih da jedu žive golubove. Bilo je tu privatnika iz Kozarca. Nisam ulazio u hangar, ali su mi pričali. Novinarima nisu dali tamo ući. Događale su se stvari koje ni jedan logor na svijetu do sada nije zabilježio. Ali su novinari na drugim ljudima, koji su išli po hranu, vidjeli što se događa. Da se za tako kratko vrijeme ljudi mogu tako izgubiti, da tako mogu propasti. Pitali su logoraše, ali niko nije smio govoriti. Svi smo bili civili, pohvatani kod kuće. U Prijedoru nije bilo otpora. Otpor su napravili oni sami između sebe, inscenirali ga. Godinu dana Prijedor je bio u blokadi, pod vojskom. Jednog S., zidara (radio je u "Gradnji"), pitao je novinar i on je rekao koliko je imao kila ranije. On je rekao, i rekao je koliko ima sada. Stražar mu je iza leđa novinara prijetio da će ga zaklati. I toga su zaklali. Više ga nisam vidio kad su novinari otišli.

Kad su novinari došli, s njima su došli ti kriminalci koji su sve to režirali. D., npr., kad su novinari otišli, vidimo kupe ljude. Prije toga su dovezli 12 autobusa ljudi iz Rizvanovića, zabilili ih po "Bijeloj kući". Te noći su pobili 'ko zna koliko tih ljudi. Pobijeni su oružjem. Poslije, te noći, ušli su onako krvavi u restoran da jedu. I ne peru ruke. Zlikovci su to sve.

Mi smo sjedili pognute glave, nisi smio dizati, samo gledaš da budeš što neprijetniji. Najgori od svih bili su ispitivači... - od njih živ nisi izlazio. Dotuku te u kancelariji. Iziđu na pistu i viknu: "Ajmo, dvojica jakih!" I vidiš poslije iznose te ljude. Mi smo čuli jer je kancelarija iznad nas. Čuješ kako moli: "Nemoj me tući. Sve sam vam dao. Sve ću vam dati. Nemojte me ubiti, molim vas." Čuo sam izravno riječi S. Čuješ kako tuku, tuku. I čim čuješ kako bace onu cijev, cijev odzvoni i znaš gotov je. A. K. su ubili u kancelariji. 13.07.1992. ubili su A., od O. E., privatnik, imao je kafić, ubili su nakon dan ili dva i njegova oca. Njegov otac je otkrio, da prebroji, leševe tu na hrpi. Sigurno je naišao na leš svoga sina. Oni su leševe skupljali iza "Bijele kuće". Pa kad se nakupi, odvozili bi ih predveče ili ujutro, trpali u kamione i vozili Bog zna kuda. Čuo sam da je netko ukrao leš M. S., neki njegov radnik, i zakopao ga u mezarluke (muslimansko groblje; op.) negdje i da je javio porodici gdje je zakopan. On je bio direktor, bio je dobar, voljeli su ga.

Bilo je ljudi koji su znali donijeti jabuka, kruha. Moja hladnjača je dovozila hranu. Stražari me izvedu i pitaju: "Kako ti je gledati tvoju hladnjaču?" Rekao bih: "Vaša vlast, vaša hladnjača." Izazivali su me. Gledali reakciju na meni. Govorili kako bi oni, da su u obrnutoj situaciji, zgrabili automat i pucali. Bilo mi je naravno teško, ali im nisam htio dati povoda da me ubiju. Rekao bih da ne bih to radio, da je njihova politika ispravna.

Kad su novinari otišli, mislio sam pobit će nas. Vodila ih je žena doktora B. Govorila im kako je to sabirni centar, da nije bilo likvidiranja. Bila je njihov čuvar i prenosila onako kako njima odgovara. Novinari su vidjeli nekolicinu logoraša. Vidjeli su automatima izbušena stakla, kako ljudi izgledaju. Vidjeli su da je pokolj, masakr. (...) Ispitivali su me N. T., N., i još neki, ne znam mu prezime. N. nije dao da me tuku. Bio je moj mušterija u grilu na tržnici. Pokušali su me dva-tri puta tući, oni nisu dali. Istjerao je stražare jednom iz svoje sobe i rekao mi: "Ovo s ovom politikom neće na dobro izaći. Ne slažemo se mi s ovim." Bilo mi je na srcu drago kad je to rekao. "Jednoga dana će svako za ovo odgovarati." U njihovoj kancelariji nisu tukli. Nisu s drugima ni kući zajedno išli. Ali su morali raditi taj posao, jer ako nisi s njima onda si protiv njih. I N. S. i N. (N. K.) mogu posvjedočiti. Znali su sve.

Sproveli su me na isto mjesto dolje. Krio sam se od D. R. On je tukao mog šofera A. B.. Ispitivali su ga on i Mandić. Spasio ga je neki ispitivač iz Banjaluke da ga ne ubiju. Valjda ribar, zajedno su ribarili, poslije mi je to B. pričao na Manjači.

Dana 06.08.1992. dođoše autobusi i čiste logor, trpaju. Jedne trpaju i kažu: "Kući", a za druge niko ne zna kud će. Mi smo mislili poslije novinara da ćemo kući. Mene su prozvali da idem na pistu. Bojao sam se. Često, kad bi htjeli masovno ubijati, natovarere na kamione, autobuse i kažu: "Idete na razmjenu." A B., T., taksist, zamjenik Ž. M., rekao je meni, E. S. i M.: "Kakva zamjena, to se sve poubija. Ali vi ste 'glasali' (dali ste novac; op.), vi nećete na 'zamjenu'. Ako vas ovdje ne poubijaju."

Jednom su otišla 3 autobusa. U jednom autobusu je otišao S. R., prijevoznik. Masa tih ljudi. Ko zna gdje su završili. Otkad smo izišli nema im traga. B. je rekao odmah ujutro da su odmah poubijani. B., taksista M. T., došao je i rekao: "Oni su poubijani." Poslije odlaska novinara došli su po E. S. On je bio doktor. Odvezli su ga luksuznim autom u Omarsku. Dok je bio s novinarima dovezli su ga naveče u 8 sati. Tu noć hodao je slobodno. Došao je i pričao nam, šalio se: "Vi logoraši, a ja sam bio u gostioni." Vodili su ga, jeo je, sjedio slobodno. Rekao nam je kako će ga tu večer voditi na razmjenu u Bihać. Oko 11 sati navečer natrpali su dva autobusa. Viču: "Daj doktora E. S.". Nema mu traga. U taj autobus su potrpali E. To je noć prije samog raspuštanja logora. Od tada mu se gubi svaki trag. Neki, koji sada dolaze iz Ljubije, pričaju da su gore kod Ljubije na branu dovozili dva autobusa. U Staroj Rijeci više Ljubije. Da su tamo poubijani neki ljudi. Sad ako se to može povezati. To znaju stražari koji su tu bili.

Kad je došao taj dan, čitaju ove koje su izveli na pistu, i čitaju ove tamo. Bio sam s R. H., M. M. - da idem u Trnopolje. Znalo se da ćemo mi s piste u Trnopolje. Ojednom me je ugledao G. M., poslao jednog stražara i ovaj me odveo u 17. autobus među ljude za koje se ne zna kuda će. Proveo me kroz hangar. U hangaru je D. P. čitao spisak ljudi koji će ići. Pitao sam: "D., kuda ću ja?" Rekao je: "Ti si na jednom putovanju. Bolje ti je nego da ostaneš s ovima ovdje" - i pokazao mi na kosture u hangaru. Bili su to ljudi mršavi kao kosturi. Oči upale, noge više glave, mislim da oni nisu više mogli ni pričati, ali su ti ljudi još živi: ti ljudi nisu bili na Manjači, a nisu došli ni u Trnopolje, mislim da su ostali tamo.

U autobusu (sedamnaestom) stražari su tukli, glave dolje, mi dolje. Poznao me S. H. - brata N. čevabdžije, rekao mi je: "Podvuci se pod klupu, tebe će inače ubiti." Poslušao sam ga. Podvukao sam se, legao pod sjedala, on iznad mene. Stražari, trojica koja su bila u pratnji autobusa, rekli su: "Sada idete. Od vas zahtijevamo dva prazna sjedišta sprijeda. Od vrata se odmaknite pola metra, da ste van dohvata. Ako hoćete

sebi dobro. Ovdje će biti puno ubijanja i klanja. I ako hoćete sebi dobro, skupite pare, satove, dajte, to vama više neće trebati. Što nam više date, bolje ćemo vas čuvati." Imao sam 100 DEM i oko 50 milijardi njihovih dinara, dao sam to S. i dali smo to stražarima, uzeli su, zahvalili se i čuvali nas. U našem autobusu trojica su se ugušila, nije nitko ubijen. Ugušili su se, putovali smo od 8 ujutro i sutra u 8 su nas izveli iz autobusa. Ja sam bio pod sjedištem, noge su mi se ukočile, nisam znao za njih. Lizao sam znoj s ovoga do sebe. Jedan kanister vode su nam dali usput, a jedan uveče. Nismo znali kuda nas vode. S. je na polasku rekao da idemo za Banja Luku. On je spavao na meni i gledao je.

Ova trojica stražara su bili dobri u odnosu na druge, u drugim autobusima. Što su ti radili! U jednom trenutku S. reče da idemo na Manjaču. Stražar, mladić od 20 godina, rekao je: "Onaj koji je dao puno para, nemoj da bi neko' rekao da je on tu." Izgleda da sam bio na spisku za likvidaciju. Čuo sam kako traže D., naši momci kažu: "Nema ga ovdje." Čuvali su nas, moram to reći. Nisu cijelu noć spavali. I vozač nas je štitio. S. opet meni prenosi: "Evo našli su D. (D. C.), izveli ga." Čuo sam kako D. ječi. Vele mu: "Sad ćemo praviti krvavice od tebe D." I tu je D. bio kraj.

Pratnja je bio, njega sam poznao, malo je trčao, "B." B. iz Tukova, momak isto, nema više od 22 godine. Njega sam isto vidio gore. Dva pištolja, borna kola naprijed i nazad. Put je bio težak. Usput, gdje je god šuma, međa, zaustave, izvedu, ubijaju. Gdje su kuće srpske, ulaze žene, djeca, ljudi, tuku nas. Oni su njima rekli da smo pobunjenici, a mi smo svi ljudi izvedeni iz kuća, 'ko je god Prijedorčanin zna da smo svi civili. Srećom da su nas momci ipak malo zaštitili. Donijeli nam vode. Ljudi su umirali od žeđi. Meni su ispućali jezik i usta. Cijelu noć su izvodili, ubijali i klali. Ja nisam mogao izići ispred onih klupa. Došla su dva stražara, otkinula klupu. Kad sam izišao, nisam mogao jedne minute stajati na nogama. Kad je krv proradila, stao sam na noge. Rekli su mi: "Čuvaj svoju glavu". Ovaj momak koji nas je čuvao. Ne znam tko je.

Ujutro su nas izveli na njivu. Klanjé. Grabež - onaj milicioner - onog Đ. S. što je radio u "Urbanizmu", fotokopirao - uze nož, udari ga klinom u glavu i ubode ga u srce. A G. B. pritrča, uze nož i prikla ga - sve to gleda potpukovnik... J. A. zaklaše, zaklaše B. iz "Električnoga". Zaklali su puno naših ljudi na toj njivi. I koga proziva ide na šljunak, na cestu, kraj onih štala, koljena i glave dolje, ruke gore. Oni idu i tuku. Došla je sa nama pratnja. Tu je bio G. iz Prijedorskog SUP-a, on je mene tukao. Tuku, izživjavaju se, kolju, rade što hoće i koliko hoće. Natjerao ih je onaj potpukovnik da prestanu: "Jel' vam dosta tog klanja. I još neki Š., žut, visok, kažu da je bio kono-bar u lokalnu "S." u Banja Luci. One koje nisu pokopali, natjeraše nas da ih potrpamo u autobus. Tu sam prepoznao J., iz Gašića naselja, žena mu je bila sestra od onog na

receptiji, vozio je autobus iz Ljubije. J. su ga zvali. Bio je moj susjed. Radio je u Ljubiji, vozio autobus. Visok, krupan. Nosio je automat, bombe, pištolj. Svi su oni tako bili opremljeni do zuba. I koga treba kokaju. Mi smo držali glavu dolje da te 'ko ne prepozna i nikom se ne javljaj ako hoćeš ostati živ.

Otišli smo na njivu. Tamo prozivaju. Deset i deset se slože. Po stotinu. Na pistu, klečeći. Glave dolje, ruke gore, noge i koljena dolje. Na šljunak. Oni idu i tuku. I tjeraju nas da pjevamo njihove pjesme: "Ko to kaže ko to laže..." Bude: "Ko vas je zajebo?" Mi moramo vikati: "Alija". Pa ponovo: "Ko vas je zajebo?" ... a mi: "Jebem mu majku" ... itd. Iživljavali se na nama 'ko na svinjama.

Prozvali sve, svi odoše. Vidio sam ode M., ode K. i još neki poznati ljudi. Nas je još ostalo na toj njivi. Š. se okrenu, veli: "Šta vi tu čekate? Hej, Prijedorčani, čekajte, vozite i ove, sve je ovo tehnološki višak." Ko i nas da pobiju. Jedan momak se umiješa, A. B., kasnije mi je puno pomogao, nisam ga tada poznao. "Kakvi, bolan, gdje ćeš pobiti ljude, daj ih ovamo, i oni idu u logor." Praktički su nas tretirali kao neku robu. Zatim su nas upisali 'ko nije bio upisan ranije. Odveli su nas tamo kod štala kao na neki liječnički pregled. Potpukovnik je držao neki govor, kako se trebamo ponašati i dao nam je malo vode. Ja sam bio lijevo od kapije. Tu nam je bilo dozvoljeno da se malo opustimo. Imao sam zavežljaj sa sobom, nešto malo garderobe. Vidio me je G., iz SUP-a prijedorskog, počeo mi je psovati majku i udario me jednom-dvaput. Zatim je poslao jednog momka. I taj me je dobro istukao. I opet me je A. B. spasio.

Uto su nas pozvali da se skinemo goli. Moja leđa su bila dobra i opet su me istukli. Vele: "Vidi ovoga, majku mu jebem." Ja sam imao 138 kg kad sam došao u logor. Kad sam izišao iz logora imao sam 100 kg. Tukao me pendrekom po leđima. Dobro me istukao. Morali smo baciti lične karte, slike. Pred jednim vozačem, M., namjerno su trgali slike njegovih unuka. On je plakao.

Tu su bili K. i dosta mojih poznatih. Stavili su nas u prvi paviljon, tako oni to zovu. To je štala. Bilo nas je preko 700. Dolje na podu bio je šljunak. Bili smo loše obučeni. Razabereš šljunak i legneš. Ja sam jake konstrukcije, bio sam godinama sportaš, imao sam kalorija, meni je bilo lakše nego drugima. Kad dođe noć, Manjača je visoko, bude hladno. I mi se dignemo i hodamo. Ali moraš tiho, inače bi rafalom po nama, jer zabranili su da se dižemo. Potpukovnik je valjda naredio da donesu sirovu bujad (paprat). Ali ljudi sve to popuše. Od žutih vreća otkinu, zamotaju i popuše.

Kad je stražar prozivao sutradan, pobjegao sam u drugi kraj štale i nisam se javljao. Prozivali su me i u drugim štalama. Kad smo došli na Manjaču, s putom, već je bilo tri dana, neki su već bili umrli od posljedica Omarske i putovanja, dali su nam

jesti. Čaj i dvopek, a za ručak grah i šnitru kruha. Kad sam išao na doručak, vojnik - u vojničkom odijelu, imao je činove - nije imao kokarde, nego trobojnicu - poznao sam ga da je to isti, izveo me je iz kolone i pitao da li ja njega znam. Rekao sam da ga ne poznajem. Rekao je da je on liječnik, dr. A. B., da je imao citroena kao i ja, i da sam mu nekada, možda 1975. dao neke dijelove za citroen i nisam mu naplatio. Da je njegova žena iz Prijedora, rod sa ženom moga šurjaka, i to bliži rod. Tako mi se on predstavio da smo čak rod ili prijatelji. Rekao mi je da mu je žao što se sa mnom to tako događa, da svi u logoru znaju da sam čovjek, da mi on ništa ne može pomoći, ali da će me staviti u kuhinju da mogu doći do hrane. Već drugi dan ujutro stavio me je u kuhinju. Ošišali su me načelavo. Pokušao sam poboljšati hranu. Logoraši znaju koliko sam u tome uspio. Nakon sedam dana vele: "Posjeta." Prepao sam se. Rekao sam svima oko sebe: "Ubit će me." U logor je došao B. K., badžo moga šurjaka A. Obučen je bio. Rekao mi je da je došao uvjeriti se da sam živ, da to prenese mojoj ženi i djeci da sam živ. Inače on je radio kod mene honorarno, a i živio je iznad moga restorana još godinu dana prije rata. Čujem da i danas živi tamo. Ono dolje su zapalili, susjedi, kako da kažem, četnici, Srbi. Zaplakao je. A. je rekao: "Izići ćeš ti. Sutra će doći Međunarodni Crveni krst, popisat će vas, izići ćeš ti."

I stvarno, predstavnici Međunarodnog crvenog križa su došli sutradan 13.08.1992. Napisao sam par riječi da znaju da sam živ. Rekao mi je da će sve učiniti da me izvuče. Ali ne u Prijedor. "Ubit će te u Prijedoru. Ubit će te onaj 'ko ti je uzeo mercedesa, onaj ko ti je uzeo audija, kamion, onaj 'ko je sebi prepisao restoran, oni koji su popalili, opljačkali, odvezli." Ostalo je mojih puno zidova. Imao sam puno lokala po gradu, po zgradama, nisu mogli minirati, bombardirati. Svaki dan je dolazio A. Nije bio loš nama na Manjači. Znao je da će doći jednoga dana do ovoga što ja danas pričam, on ima i kćerku S. Došao je jednoga dana i rekao da idem u Banja Luku. Rekao sam svima, svojim logorašima, da znaju gdje sam, iako mi je on rekao da ne govorim nikome. Nisam mu baš sve vjerovao.

Kad su stigli predstavnici Međunarodnog crvenog križa, dobili smo kartice, i hrana je bila malo bolja, ljudi su se oporavljali. S nama je bio dr. K. Skroz slabi su otišli za London. Kasnije je došao A. i rekao da ne mogu ići da nešto moram platiti, 1000 DEM. Jedne subote dođe, već svaki dan su ovi iz Međunarodnog crvenog križa. A. je bila tu, s njom sam bio dobar. Nisu nas više tukli, valjda su se i stražari izdobrovoljili. A. je bila zadovoljna sa mnom, s tim što sam uspio napraviti. I M. sam uspio ubaciti u kuhinju, s obzirom na njegovu stručnost. A. sam rekao da su mi rekli da ću kući, da mi je tako rečeno i da li ona zna išta o tome. Rekla mi je da zna, da idem u Banja Luku. Da se tamo odmah prijavim Međunarodnom crvenom križu.

Popodne me A. prebacio u stan njegove sestre. (...) Uveo me u stan. Stan pun svega, hrane, pića. Rekao mi je da će dovesti moju porodicu. Vratio se s B. M. Mislio je kako je B. moj prijatelj, da njemu može povjeriti da sam došao. B. je dovezao moju porodicu, a A. je došao sam. Odvezao me svojoj kući. B. ipak nije rekao gdje me je smjestio, da ne bi znao gdje stanujem. Ipak je bio oprezan.

Okupao sam se i uredio malo. B. je doveo moju porodicu, dva moja sina. Došla je i moja snaha. B. i M. su otišli kući, a A. je nas prebacio u taj stan. Tada se je još moglo ići Banja Lukom, ali sporednim ulicama, ili kad ideš sa ženom i djecom, pa ne obraćaju pažnju na tebe. A. je mene i porodicu odveo u Merhamet, prijavio sam se u Međunarodni crveni križ, da se zna da sam u Banja Luci. Došao je iz Merhameta A. M., donijeo mi još jedno sljedovanje. Ovo sam ja A. u Banja Luci sve ispričao, i o logoru na Manjači. On je za ratne zločine u Ženevi. Tamo su to radili skriveno.

A. je opet morao ići gore. Dao sam mu 5000 DEM, nakon tri dana. Došli su oni u Banja Luku, Š. osobno, i uzeli su pare.

A. sestra udata je za Muslimana. Ona je inače doktorica, psihijatar, radila je u vojnoj bolnici srpskoj. I A. je osuđivao, ali bio je obučen. Bio je u njihovoj vojsci. Ona je rekla da će mi napraviti uputnicu, a A. vojnu knjižicu srpsku, da s tim pređem u Beograd. A vozač tog autobusa će mi donijeti pasoš, to će koštati 1000 DEM. Ići ću u Beograd u VMA pod izgovorom da sam imao izljev krvi u mozak. Ne sjećam se na čije sam ime išao, na ime nekog iz Banja Luke. Napravili su mi sve te dokumente.

Autobus je kretao ispred njihove vojne bolnice. A. je ušao prvi u autobus i pitao ima li 'ko iz Prijedora. Rekli su da ih ima četvero. Tu ih on u šali napadne da se ne znaju boriti, da ih samo ranjavaju. Inače bili smo se dogovorili da ću glumiti da imam problema s govorom, da mi je lijeva strana lica oduzeta. Morao sam provjeriti ima li Prijedorčana zato što mene u Prijedoru svak zna. Izišao je A. iz autobusa i rekao da ne ulazim unutra, da ima Prijedorčana, da će me zaklati unutra. Vodio je računa da dođem živ. Vratili smo se kući. Raspitivao sam se u Merhametu i crvenom križu da li se organizira kakav odlazak. Ali već mi je postalo opasno, jer A. i M. su mi javili da se u Prijedoru već zna da sam živ i da se raspituju gdje sam. Dolazili su s Manjače svaku noć. A. kaže da se ide s Vojnića, 1000 DEM po čovjeku. I to je bila istina. Najprije će prebaciti ženu i djecu, (...) njima su napravili đačke knjižice. A plaćati nećemo odmah, nego za svakoga treba dati 1000 DEM toj pratnji u autobusu. I ne dati u Banja Luci, nego u Beogradu. Kuma iz Banja Luke trebala ih je odvesti u Tunjice. Kum je imao kafić u Banja Luci, već je bio pobjegao. U Kastelu je bila velika kancelarija, koja je inače vlasništvo moga kuma. (...) oni su sada obučeni u uniformu srpske vojske, srpske policije, i oni ispituju Hrvate i Muslimane. Oni su sada srpska policija.

U ponedjeljak su žena i djeca otišli. Prešao sam stanovati kod kume. Tu sam bio kad se žena javila iz Beograda. Sljedeći ponedjeljak, jer taj autobus je vozio ponedjeljkom, došao sam u autobus. Bio je karlovačke registracije. (...) A. me je upozorio da sjedim mirno, da se ne okrećem, da me netko ne prepozna, da ni s kim ne pričam, da čitam novine. Jer da me je netko prepoznao, ubili bi nas sve. Oni rade za pare. A. me je provodio zaobilazeći neke punktove na kojima su bili Prijedorčani. Jedan iz pratnje autobusa uzeo je moju torbu i dao mi ličnu kartu na koju sam imao putovati. Sjeo sam na prvo sjedište iza vozača. Bio je to jedini sic koji nije imao kontakta s drugima. Na kontrolnim punktovima oni daju spiskove, vele: "Nema Hrvata ni Muslimana." Gledali su lične karte. Na ličnoj karti je bila moja slika. Dovezli su nas pred hotel "Jugoslavija". Rekli su da idem. Žena s djecom je spavala u hotelu "Slavija", rekli su da će doći tamo. Tako je i bilo. Došli su s nekim "jugom", izišli smo na večeru. Oni su platili. Na neka krilca, u pičku materinu. Ja njima dadem pare...

U Zagrebu, 15. lipnja 1993.

- and49

GODINA ROĐENJA: 1963.
PREBIVALIŠTE: Prijedor
NACIONALNOST: Hrvat

Dana 30. svibnja 1992. u dijelu grada vršeno je čišćenje od nesrpskog stanovništva. To su činili pripadnici JNA i tzv. vojske Republike Srpske. Ja sam istjeran iz svog stana pod prijetnjom oružja i uz fizičko maltretiranje. Zajedno sa mnom moj brat i majka A. Nas muške su razdvojili od žena i djece i uz batine nas povelu do tristotinjak metara udaljenog "crvenog nebodera" u kojem se nalazila lokalna radio-stanica. Tu sam vidio nekoliko leševa, među kojima i meni poznatog S. K. Tu smo uz batine utjerani u autobuse i odvezeni u Omarsku. Vozili su nas okolnim putem preko Tomašice. Po dolasku u rudnik Omarsku, odnosno prostorije garaža za rudarsku mehanizaciju, naređeno nam je da izlazi po pet osoba iz autobusa koje su pretresane uz stalno fizičko maltretiranje. Ja i još četiri zatočenika smo ostali zadnji u autobusu kada je jedan čovjek u uniformi JNA, star oko četrdeset godina, automatskom puškom pucao u ljude koji su bili pretreseni i čekali da uđu u logor. Iz neposredne blizine ispalio je cijeli okvir. Prije pucanja hodao je oko njih, šutio, gledao i onda iznenada zapucao. Među tim ljudima su bili: E. Z., A. i A. M., A. G., A. i M. R., dva Albanca kojima ne znam imena. Sa mnom u autobusu su bili F. R., F. J., M. P. i H. zvani "C.". Mi smo pali

po podu, da nas ne vidi ovaj što puca. Kad smo mi izašli iz autobusa, na zemlji je ležalo više od deset ljudi. Okolo je bilo i više leševa koji su bili stari nekoliko dana. U hangaru u koji smo uvedeni bilo je preko četiri stotine ljudi. To je početak mog boravka u logorima koje će trajati do 19. srpnja 1993. godine.

U Zagrebu 20. prosinca 1993.

- and51

GODINA ROĐENJA: 1938.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Hrvatica

Ujutro oko devet sati 18.06.1992. došla je srpska vojska. Zauzeli su od INA-e, od Mirkovića Prištinsku cestu i od raskršća Ljubijsku cestu. Imali su crvene i bijele trake oko ruku. Rekli su da traže oružje, a ko ga nema da se ne treba bojati. Dvojica vojnika su došla do moje kuće i ušla unutra. Kasnije je jedan izašao i rekao da uđem unutra da vidim da srpska vojska ne krade. Kad su izašli van rekli su mojim sinovima da se obuju i da idu s njima. Kad sam izašla van vidjela sam petnaestak susjeda. Među naružanim Srbima prepoznala sam B. sina od Lj. geometra i učitelja D. Kad je naišao jedan srpski vojnik rekao je da žene idu u kuću, a muškarce su odveli prema INA-i. Kad su došli do Mirkovića gdje ih je čekao autobus sve mladiće su ugurali unutra i odvezli. Kad sam ujutro došla do kuće u policijskoj uniformi je naišao A. sin G. i pitao me za ključeve od auta. Kad sam mu donijela ključ prevrtao je po autu. Pošto su otišli odavde išli su od kuće do kuće tražeći automobile ili vadeći gorivo iz njih. Kad sam doznala da su mi sinovi u logoru "Keraterm", tražila sam propusnicu. Kad sam je dobila otišla sam do logora gdje sam vidjela sinove i muža.

Druga srpska vojska došla je 20.07.1992. Oni su pobili sve Muslimane. One koje nisu pobili odveli su u logor. Autobus pun zarobljenika je vraćen 20.07.1992. oko četiri sata. Na okuci prema Rizvanovićima su ih izveli iz autobusa i poubijali. Njihovi leševi su tu stajali cijelo ljeto. Srpski vojnici su dolazili u moje dvorište, vodili me i htjeli me strijeljati. Nakon toga došli su i odvezli automobil. Kasnije su govorili ako se netko odriče svoga imanja da će mu pustiti rodbinu iz logora. Napravila sam papire, sve do rješenja. To je trebao netko potpisati, ali nitko nije htio. S. K. je rekao da će ih pustiti neko vrijeme bez potpisa. Pošto su bili pušteni 13.08.1992. nisu smjeli spavati u svojoj kući nego kod susjeda. Nakon tjedan dana netko je nazvao i rekao

da ćemo biti poklani ako ne iselimo za jedan dan. Pošto nismo znali gdje ćemo, otišli smo u Trnopolje u logor. U logoru smo se skrivali od srpskih vojnika samo da nas ne maltretraju. Skrivali smo se u prostorijama škole jer smo se bojali od te prijjetnje telefonom kad su nam govorili da sve logoraše treba pobiti.

Kada smo odlazili odatle potpisala sam da sam dragovoljno napustila sve što sam imala samo da nas puste. To je potpisano u bivšoj Narodnoj odbrani. Iz Prijedora sam pošla 20.11.1992. U Novskoj su me primili M. i V. K.

Još dok su moji bili u logoru došao je V. M. On je imao krvavu košulju na sebi i nož. Dok smo razgovarali stalno je gledao gdje mu je nož. Kasnije me pitao da mu dam ključ od garaže. Pošto je imao ključ on je narednih dana dovezio stvari koje je pljačkao u obližnjim selima. Kad je bilo ubijanje Muslimana M., sin S. R., prošao je ulicom držeći nož u jednoj, a snajper u drugoj ruci. Imao je crne naočale i prošao je pjevajući prema svojoj kući.

U Novskoj 6. siječnja 1994.

- and52

GODINA ROĐENJA: 1937.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Hrvat

Dana 18.06.1992. pošli smo ujutro u grad. Imali smo propusnicu izdanu od tzv. srpske vlade. Kada sam došao na benzinsku crpku vidio sam susjede Srbe, naoružane. Sin od Lj. B. pitao me gdje idem. Odgovorio sam da idem u grad. On me upitao imali tko kod kuće i da li imam oružje. Kada sam mu rekao da se vraćam kući, rekao mi je da se ne trebam vraćati. Pošto sam znao o čemu se radi vratio sam se kući da upozorim sinove. Kasnije sam se vratio u grad da kupim mlijeko. U gradu sam svratio kod M. Š. Vraćajući se kući vidio sam sinove, dosta susjeda i rodbine na benzinskoj crpki. Tu me zaustavio susjed D. Z. Rekao je: "Hvatajte ga!" Dolje niže me dočekao jedan od njih. Pitao me gdje mi je sin i da li je otišao u Derventu. Odgovorio sam mu da mi sin radi u Sisku. Pitao me da li imam propusnicu. Kad sam mu dao propusnicu opsovao mi je. Kasnije je naišao saobraćajac H. Kad im je on prišao počeli su ga tući, mene je samo malo zaparalo. Pošto sam ostavio bicikl poslali su nas gore u stroj. Tu su bili Lj. B., "C." S., M., B., D. K., M. A., S., "N.", M. sinovi J. i D., A. iz Dubice, "D." - trgovački putnik. Oni su svi imali uniforme i puške koje su bile okrenute prema nama. U koloni nas je bilo oko trideset, a bili su: moji sinovi, S. G., J. M., V.

J., D. M., M. K., J. A., U. K., F. Dž., I. D., I. D., A. D., M. i njegov sin, Z. D. Naredili su nam da uđemo u autobus koji je bio tu, i da nitko ni s kim ne priča. Ulazeći u autobus mislio sam da će naši susjedi Srbi reći da V., S. i ja ne idemo. Kad smo ušli u autobus morali smo staviti ruke na potiljak. Kada smo došli u "Keraterm" vidjeli smo dosta zatočenika. Oni su bili omršavili od gladi. U "Keratermu" su nas popisali. Tu smo bili raspoređeni po "spavaonama". Mislio sam da ćemo ostati tu samo da nas ispitaju. Međutim, tu smo bili dva dana. Niti su nas ispitivali niti su nam davali hrane. Navečer su počeli prozivati i tući ljude. Te večeri čuli su se krikovi. Tek nakon četvrtog dana počeli su nam donositi hranu i to jednom na dan. U zadnjoj spavaonici nekad nisu dobivali ništa po dva dana. Tu smo ostali dva mjeseca. Svake večeri su prozivali. Koga su prozvali toga su i tukli. Tukli su sa cijevima, ljudima su sječene uši. Stražarili su tu: P. i N. B. Nismo se dva mjeseca presvukli niti smo imali na čemu spavati. Dva radnika koja su radila sa mnom, pozvala su me i izvela iz sobe. To su bili Đ. D. zvani "Đ." i D. Đ. Oni su me tukli pendrecima i čizmama, šamarali me... Kad su me povelili psovali su mi majku ustašku. Dok su me ispitivali za F. ušao je M. T. zvani "C.". On ih je pitao zašto me tuku, a oni su mu odgovorili da je to prva opomena. Kad sam se vratio u sobu bio sam deset dana nepokretan.

Svaku večer su dolazili kamionom i odvozili ljude ili su ih tu ubijali. Kad kamion ne bi htio upaliti zvali bi ljude da pomognu, a poslije bi ih ubacivali unutra i odvezili u nepoznato. Svaki dan bilo je sve gore. Ozlijede na ljudima su se počele crvati. Najteže je bilo kad su izvršili masakr. Naveče su došli s mitraljezima i iselili sobu br. 3. Kasnije su tu uselili 300 ljudi mada u tu sobu nije moglo stati ni 150. Tu su unijeli jedno bure (puno urina) i ljudi su se počeli gušiti. Oko 22:00 sata počeli su pucaati po ljudima. To je bilo 24./25.07.1992. To su bili ljudi iz Rizvanovića, Hambarina, Rakovčana, Biščana i pet mojih susjeda. Nakon toga nismo smjeli izlaziti iz sobe dva dana. Biral su snažnije ljude da iznose leševe. P. K. je dovezao šleper u koji su tovarili mrtve i ranjene. Šleper je odvezen u pravcu Tomašice. Nakon odlaska šlepera sve prostorije su bile u krvi. Pista na koju smo izlazili bila je sva izrešetana mecima. Prve noći je ubijeno više od 150 ljudi, a druge 30-ak. Kad su me odveli na ispitivanje pitali su me za ime oca. Kad sam im odgovorio da mu je ime C. nisu mi vjerovali. Kad sam im dao osobnu iskaznicu uzeli su je i nisu mi je vratili. M. mi je rekao da sam primio 25 pušaka. Kad sam mu odgovorio da nisam primio ni jednu i da ne znam nikoga, rekao mi je da sam primio 25 pušaka od M. T. te da sam surađivao sa S. E. Kad me pitao za puške rekao je da sam surađivao i sa J. M. i pitao je za J. sestre. Ja sam mu rekao da za puške ne znam kao ni za J. sestre. Kasnije me pitao za sina. Odgovorio sam da radi u Sisku. Pitao me da li mi je sin bio na televiziji. Pošto sam rekao da ništa ne znam, pitao me da li sam predao oružje. Rekao sam da smo držali stražu i kad je do-

šao V. V. komandir te jedinice rekao je da nema više straže. M. me pitao da li sam predao puške 30.04.1992. Odgovorio sam da ne znam koji je datum bio, ali da sam puške predao. Kad me pitao za brata rekao sam da je ostao u gradu kod sina. Pošto je od mog brata sin M. vozio M., on me pitao gdje je. Rekao sam da je obolio na živce i da prevozi službenike. Kad je pitao da li se iz moje kuće pucalo snajperom rekao sam da nije istina. Kada sam sjedio na dasci ispred "spavaonica", došli su po mene Đ. D. zvani "Đ." i D. Đ. Odveli su me na ispitivanje uz mnoge psovke. Govorili su da će ubiti K. kao i mene. Odveli su me u skladište i počeli tući. Sa mnom je bilo i maloljetnih osoba. P. B. je najviše provocirao i tukao ljude kao i Đ. (...) Naredili su nam 05.08.1992. da se "spakiramo". Prebačeni smo u logor Trnopolje. Istog dana 120 ljudi odvezeno je u nepoznatom prvcu. Dok su ulazili u autobuse, tukli su ih. Autobusi koji su otišli za Omarsku bili su krvavi, a ljudi premlaćivani. Za ta dva autobusa se ne zna.

Kad smo došli u "Trnopolje" ogradili su nas žicom. Tu smo dobivali malo više hrane. Čuvari su bili korektniji. Nakon nekoliko dana mogli smo dobiti potvrde za izlazak. Te potvrde su davali S. K. i P. Ć. Kad smo dobili te potvrde mogli smo izaći. Od ovih što su otišli u Omarsku bili su J. M. i A. G. J. A. zvanog "J." kombijem su odvezli u nepoznatom pravcu. Pošto smo izašli iz logora s potvrdom otišli smo kući. I dalje smo živjeli kao u logoru. Po danu bi se provlačili do kuće, a spavali smo kod L. A. U moju kuću je uselio V. G. iz sela Oštra Luka. Oni su nam govorili ako ne iselimo za jedan dan da ćemo svi biti poklani. Međunarodna zajednica je odvela i popisala sve nas. Kad su nas popisali bilo nas je previše. Došli smo kasnije u Novsku tu su nas primili prijatelji.

U Novskoj 6. siječnja 1994.

- and53

GODINA ROĐENJA: 1967.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Hrvat

Uveden je policijski sat 30.05.1992. kada je srpska policija preuzela vlast u Prijedoru. Ujutro 30.05.1992. kada je počela pucnjava u Prijedoru svi su bili preplašeni. Preko telefona su pitali što se to događa, a pucnjava se čula sve jače. Iz zgrada snajperisti su gađali sve što se kretalo po gradu. Čuo sam proglaš na radio-Prijedoru da svi građani koji su lojalni prema tzv. republici srpskoj trebaju izvjesiti bijele zastave kako ne bi došlo do daljnjeg razaranja. Da ne bi došlo do etničkog čišćenja Hrvati i Musli-

mani su izvjesili bijele zastave. Kasnije sam vidio susjede na ulici sa putnim torbama i vrećicama. Iz transportera Srbi su pucali po kućama i izvodili ljude na ulicu. Kada su došli do naše kuće izveli su mene i starijeg brata. Izveli su nas pred kuću gdje smo morali klečati sa rukama na potiljku. Nakon što smo izašli maltretirali su nas Srbi i jedan pijani srpski vojnik. Oni su imali razne oznake: jugoslavenske trobojnice, srpske trobojnice... Zato nisam znao tko me uhitio. Jedan srpski vojnik mi je govorio da donesem oružje inače će me ubiti. Kada sam mu rekao da nemam oružja napunio je pušku i opalio. Metak je prošao između mojih nogu. Nakon toga naišli su srpski oficiri koji su dovezli autobus u koji smo ušli. Odvezli su nas u pravcu radio-postaje Prijedor.

U Prijedoru kod radio-postaje morali smo stajati u redu jedan iza drugog sa rukama na potiljku. Iz stroja su prozivali ljude. Vidjeli smo dosta ubijenih ljudi među kojima sam prepoznao S. K. - autoprijevoznika po zanimanju. Pošto su ležali u blizini nas, naređeno je da se uklone ti leševi. S. K. su odnijeli do neke kuće gdje su ga bacili u jednu rupu. Dok smo se vozili u autobusu nismo znali gdje idemo, a udarali su nas i govorili da nas treba sve pobiti. Govorili su da više nikad nećemo vidjeti svoj grad. Na putu do Omarske su nas zaustavili i izveli neke ljude. Kad smo došli u Omarsku u autobus je ušao upravnik logora. Rekao je da se moramo ponašati kako nam oni narede. Kada smo izlazili iz autobusa išli smo u grupama od po pet ljudi. U mojoj grupi su bili: F. J., "C. P." i moj brat. Nas pet je ostalo u autobusu. U međuvremenu je došao jedan pijani srpski vojnik i počeo pucati po grupi ljudi koji su bili vani. Kada smo začuli pucnjavu legli smo po podu autobusa. Kasnije su odveli tog pijanog vojnika, a nama rekli da brzo izlazimo iz autobusa. Prelazeći preko leševa vidio sam da su neki ljudi bili samo ranjeni. Njima nitko nije pružio nikakvu pomoć. Među tim ljudima prepoznao sam: A. i A. M., M. i A. R. Kada su nas uveli u prostoriju tu je bila grupa od tristo ljudi. Četiri dana nisam ništa jeo. Ljude su opet počeli prozivati i ispitivati, ali ta ispitivanja su se svodila na ubijanje ljudi.

Ljudi iz "Bijele kuće" su najgore prolazili jer se iz nje nitko nije vratio. Stražar nas je udarao debelim telefonskim kablom. Leševe su nosili na travu iza "Bijele kuće", a kasnije ih ubacivali u kamion i odvozili. Najgora je bila "K." smjena jer je u njoj ubijeno najviše ljudi. Veći dio ljudi je 06.08.1992. prebačen na Manjaču, a ostatak u Trnopolje. Na putu za Manjaču bilo nas je više od 100 u autobusu. Svi smo morali biti u pola autobusa. U toku puta su nas udarali. Kad smo došli na Manjaču morali smo u autobusu prespavati. Te noći su ubili još nekoliko ljudi među kojima i "D." C. Sutradan smo klečeći morali ulaziti u logor. Dolaskom Međunarodnog crvenog križa 13.08.1992. uvjeti su nam se malo popravili. Polovicom rujna išli smo na razmjenu u

selo Žitnić kod Knina. Pošto do razmjene nije došlo vratili su nas u Knin. Kad smo došli u vojni zatvor u Kninu, u 19:00 sati, počeli su nas tući i to batinanje je trajalo sve do 5:00 sati ujutro. U prostorije u kojima smo bili dolazili su pijani civili koji su se izživljavali nad nama. Poslije toga su nas vratili na Manjaču gdje smo bili sve do 13.12.1992. kada je taj logor raspušten. Nas oko 500 zatočenika odvezli su u Batkoviće kraj Bijeljine. U logoru Batkovići nisu nas maltretirali, ali smo morali odlaziti na rad. Na liniji fronte morali smo kopati rovove. Na Majevidici je poginulo sedamnaest naših ljudi. Iz Bijeljine smo pošli na razmjenu u lipnju. Razmijenjeni smo 19.07.1993. u Čelebiću kod Livna. Nakon trinaest mjeseci konačno sam bio slobodan.

U Zagrebu, 20. prosinca 1993.

- and55

GODINA ROĐENJA: 1960.

PREBIVALIŠTE: Prijedor

NACIONALNOST: Hrvat

Pretres kuća je bio 18.06.1992. Srpska vojska je tražila oružje. Pretres je vršen od 7:00 do 8:00 sati ujutro. Pošto je bila samo rutinska kontrola, završili su brzo. Nisu se dugo zadržavali u kućama. Među tim vojnicima bio je jedan koji je radio sa mnom. On je rekao: "Nemaš se čega bojati, znam da nemaš oružje, ali, eto to se mora pregledati." Kasnije je izvadio cigarete, ponudio me i rekao: "Ovo daj starom." Kad se taj pretres završio, svi iz sela su se skupili kod mene. Tu su bili: K., D. i mi. Dogovorili smo se da ćemo popiti kavu. Ali, što se kaže, tek što je voda prokuhala došla je druga vojska tzv. "crvene beretke". Bila su trojica. Rekli su: "Svi muškarci neka iziđu na cestu." Iz te moje ljetnje kuhinje su izašla dva brata D., od tetke sin, moj otac i ja. Onda je jedan od njih došao do mog oca i pitao ga koliko ima godina. Kad mu je otac odgovorio da ima 63 godine, rekao mu je da se može vratiti. Kad je mene pitao za godine, rekao sam da imam 32. Meni je rekao: "Ti idi na cestu!" Tako su sve redom pitali. Nisu tražili nikakve dokumente. Kad smo izlazili pitao sam: "Možemo li uzeti jakne?" jer je tu bilo ljudi koji su izašli u papučama i u džemperima. Rekao mi je: "Možete, ali niko ne smije ući više u dvorište." Meni je mati iznijela kaput, tetka je iznijela svom sinu... Onda su nam rekli: "Idite polako prema benzinskoj pumpi..."

Polako smo svi krenuli dolje. Istovremeno, odozgo su išli B., Dž., G. Tako da su se kompletne dvije ulice skupile. Svi smo bili na jednom mjestu u grupi. Kad smo

došli do benzinske crpke, glavni - šef "crvenih beretki" tražio je S. G., B. J. i V. J. Tražio je samo tu trojicu, a na koga je drugog naišao kupio ga je. Taj komandant je bio visok, krupan, težak oko 95 kg, star oko 35 godina, nosio je sunčane naočale i bio je "pun sebe". Bilo je tu dosta drugih ljudi iz Rizvanovića i Rakovčana koji su išli u grad, ljudi su tražili propusnice. Sve ljude koji su se vraćali zaustavljali su i skupljali kod nas u grupu. Tu u toj ulici su pravili kao jedan sabirni punkt. Kada je naišao moj susjed N. B., legitimirali su ga i rekli mu da ide dovesti ovu trojicu. Vojska je njih mimoišla jer su se bili sakrili. On je otišao, a B. je bio u gradu. Nakon 15 do 20 minuta došao je tu S. G. i N. B. Kada je N. pitao: "Što ću ja sad?" On je odgovorio: "Ti možeš ići jer imaš dosta godina." Kad su J. pitali gdje je bio, gdje se sakrio. On im je odgovorio: "Pa ja sam bio u kući. Nitko me nije tražio." Rekli su mu: "Dobro, stani tamo u grupu." Tada je naišao i B. Njega su zaustavili i legitimirali. Tada su rekli: "Mi tebe tražimo." Tako u toj grupi nas se skupilo oko 37. Tu smo stajali oko 2 sata. Onda je taj njihov glavni vođa imao pik na S. G. Pitao ga je: "Je li brko, koga si pitao da čučneš?" Odgovorio mu je: "Stajao sam dugo, noge me zabolile pa sam čučnuo. Prišao mu je, udario mu dva šamara i rekao: "Boli li te još? Ne boli!?" Poslije toga došao je vozač i autobus "Autotransporta". Poznavao sam tog vozača, ali se on pravio da me ne pozna. I on je bio u uniformi. Samo je rekao: "Ulazite, upadajte, bez guranja!" Pri samom ulasku u autobus, jedan vojnik sa kožnim šeširom nas je pregledao da nemamo oružje. Kad smo ušli rekli su nam: "Idete na ispitivanje. Nakon dva sata vraćate se nazad." To je rekao taj brko. Vojnici su imali crvene beretke. Jedni su imali vojničke, a drugi maskirne uniforme. Od vojnika je bio D. A. i njegov sin. On se zalagao da se jedan dio pusti. Onda je ovaj jedan rekao: "Kad nađemo B., V. i S., pustite ostale. Onda je taj šef "crvenih beretki" rekao: "Šta, ja ću ih okolo hvatati, a ti ćeš ih puštat!? Neće to ići tako." Kada smo vidjeli gdje se autobusi svraćaju, znali smo kuda nas vode.

Kad smo došli u "Keraterm" svi ostali logoraši su morali ući u svoj prostorije, a nas 37 su postrojili ispred autobusa. Komandir smjene je bio F. Komandir druge smjene je bio D. K. Među mnogima koji su bili zajedno sa mnom bio je i A. K. On je bio instruktor u auto-školi. Jedan od onih koji su nas doveli je rekao: "O A., zar si to ti? Vidiš prije si ti bio instruktor, ti si odlučivao tko će padati, a sad sam ja došao na vlast, sad ja odlučujem. Nisi htio mene pustiti na vozačkom... E, vidiš, da si ti mene pustio tamo, sad bi i ja tebe pustio ovde. Nije to ništa, ja sam kod tebe padao tri puta, a nadaj se da ćeš i ti kod mene padati. Kad te ja budem ovde sređivao i ispitivao nema šanse da prođeš." Tad je Fuzeo jednu veliku bilježnicu (formata A4) i počeo pisati imena i prezimena. Tu su bili S. G., J. M., J. A., F. D., B. B., M. B., I. B., V. J., M. K., I. D., I. D., M. K., M. K., A. K. i ja. Bili su i neki iz Rakovčana - obitelj Š., zatim A.

K. i mnogi drugi koje znam iz viđenja. Još je bio i S. B., E. A., D. A. i jedan M.. Kad su nas popisali K. je rekao da prvih pet ide u "spavaonu" br. 1, drugih deset u "spavaonu" br. 2, sljedeći u "spavaonu" br. 3 i "spavaonu" br. 4. U sobi br. 2 su bili: S. G., J. M., V. J., M. K., J. i svi ostali A. i ja. Kad su nas doveli unutra rekli su nam: "Nađite sebi mjesto gdje ćete spavati." Ja sam imao sreću da sam sjeo na neke palete. Od vrata sam bio udaljen oko 6 ili 7 metara. Prostorija je bila oko 130 kvadrata. Kad sam došao u prostoriju ljudi su mogli spavati samo jedan do drugog. Po mojoj procjeni tu je bilo oko 390 - 420 ljudi. Do vrata je bilo još mjesta za oko 20 ljudi da mogu leći bez ikakvih problema. Kako su dani prolazili više nije bilo šanse da netko legne, a kasnije su neki morali samo čučati jer nije bilo šanse ni za ležanje. M., ja i još neki ležali smo na tim paletama. J. V. i J. M. su bili udaljeni od vrata samo 4 metra. Svaki dan prosjek dolaska ljudi u logor je bio od 50 do 60 ljudi. Bili su to ljudi koje su skupili po gradu i okolnim selima: Trnopolju, Kozarcu, Ljubijama.

Dana 12.07. doveli su oko 350 ljudi iz Matrića i ostalih sela. Tada je prosjek "spavača" bio oko 480. Tako je bilo sve dok M. Č. zvani "K" (policajac) nije poginuo. To je bilo 20. ili 21.07.1992. Tada su pooštrili mjere prema nama. G., jedan od stražara, došao je i rekao: Mi vas čuvamo, a vaši gore biju naše po selu. Neće više biti onako kao što je bilo." Od tada nam nisu više davali vodu i zabranili su nam šetnju. Zabranili su da vrata od "spavaone" budu otvorena. Maltretirali su nas cijele noći. Uvjeti su postali grozni. Dovožili su kruh u 10:00 ujutro i ostavljali ga vani na suncu tako da bi se skroz posušio. Tek navečer oko 17:00 ili 18:00 sati podijelili bi nam hranu. To nam je bio i ručak i večera i sve.

Sve ljude sa brda, a brdo je široko oko 5 km, a dugo oko 12 km, doveli su u logor. Brdo obuhvaća sela: Čarakovo, Hambarine, Rizvanovići, Biščan i Alagići. Logor je bio premalen za prihvatanje tolikog broja ljudi. Da bi ove nove primili ispraznili su sobu br. 3, a tu su bili "stari" logoraši, njih 280 do 300. "Stari" logoraši su raspoređeni po ostalim "spavaonama". U tim "spavaonama" je bila tolika gužva da kad bi jedan pošao leći svi su se morali okretati. Čim bi netko ustao, drugi bi mu zauzeo mjesto. Vrućina je bila neizdrživa, a vode nam nisu davali. Samo smo čekali što će se dogoditi sljedećeg dana. U "spavaoni" br. 3 bilo je dosta mojih radnih kolega. Među logorašima je bio i M. K. Došla su dva puna autobusa. Mnogi su klečali ili sjedili na podu, a drugi su sjedili na njima. U autobusima je bilo od 100 do 120 osoba. M. je došao jednim od tih autobusa. Izveli su ih pred vagu (vaga za kamione). Izveli su ih do parka i naredili im da posjeduju u krug. Tu su sjedili 2 sata. Nakon 2 sata ukrkali su ih u autobuse koji su se zatim uputili u pravcu Omarske. Nakon 2 sata vratili su ih u Keraterm, opet na isto mjesto. Natjerali su ih da kleče sa rukama na potiljku. Nakon toga vojska, po-

jedinci, počeli su im prilaziti i tući ih. Zatim su ih opet ukrkali u autobuse i odvezli prema gradu. Kasnije kad sam izašao doznao sam da su leš M. K. našli na raskršću u Donjim Krateljima, na cesti koja vodi za Bišćane. Doznao sam da su tu ulicu "čistile" 5. i 6. krajiška brigada. Oni su "čistili" Tukove, a zatim su išli gore na brda. Kad su prolazili našom ulicom žene su zajaukale da muških nema jer da su u logoru. Oni su produžili dalje. Kad su došli do Duratovića vidjeli su muškarce i odmah ih ubili. Ubili su S. D. na kućnom pragu. A. T. je ubijen u pšenici dok je bježao. S. K. su ubili kod vodovodne stanice. Nitko nije sahranjivao te leševe. Zarobljenici koji su autobusima odvedeni u Prijedor ubijeni su na cesti prema Bišćanima. To sve su pričale žene koje su ostale u kućama. One su čule pucnjavu. Leševi su ostali tu 5 ili 6 dana tako da se širio neopisivi smrad. Bila je velika vrućina jer je bio mjesec srpanj. Neki su smogli snage i otišli dolje pogledati. D. J. je išla gledati. Ona je rekla: "Kad bi bacio kamen na te 'bare' (lokalni izraz za livadu) bila bi sreća da kamen ne pogodi neko tijelo." Tu je bio leš do leša. Većina ih je bila ubijena nasred 'bare', malo ih je bilo koji su uspjeli pretrčati 50-ak metara. Srbi bi ponekog pustili da pobjegne 50-ak metara, a unda bi ga ubili.

"Spavaona" br. 3 je bila puna. Unutra je bilo 420 logoraša. U sobi su bili: S. K. (otac od M.), D. D. i njegova dva sina, "K." i njegova 3 sina, E. D., još jedan D. (plav, proćelav), F. A. (vozač) i još dosta njih koje ne poznam. U odnosu na to što su radili stražari i njihova klapa u "spavaoni" br. 3 mi smo bili u povlaštenom položaju. Znali smo da mi dolazimo na red kad završe u "spavaoni" br. 3. Jedno vrijeme nisu nikoga primali u "Keraterm", a zatočenicima u "spavaoni" br. 3 nisu davali ništa jesti ni piti, dok smo mi mogli piti i jesti. Jestu znači dobiti dvije tanke šnite kruha i 2-3 dcl graha ili nekih makarona kuhanih na vodi. Nekad je bio kupus, ako bi te zapao list kupusa veličine dlana bio bi sretan. Kuhali su na vodi, bez soli, bez ičega. Kruh se tako tanko rezao da je jedna štruca dostajala za 8 osoba.

U noći 24./25.07.1992. izvršili su pokolj. To je bilo u smjeni D. K. zvanog "K.". D. K. i "Č." B. su izvršili pripreme u noći 23./24.07.1992. K. je došao u smjenu i zatvorio "spavaone". U našoj "spavaoni" je bilo toliko vruće da su se ljudi počeli skidati, a takoreći disali smo na škrge. K. je skupljao svu mokraću (koja je bila u buradima) iz "spavaona" br. 1 i 2. To je proljevao pred jedna vrata iza "spavaone" br. 3. Nakon što bi prosuli tu mokraću bacili bi 1 ili 2 lopate klora na to tako da bi nastajao nepodnošljiv smrad. Suze su nam curile kao da su bacili suzavac. Sat vremena prije nego što će svoju smjenu predati, istresli su oko 1/2 vreće klora i onda su bure sa oko 50 litara mokraće stavili pred "spavaonu" br. 3. To su sve ugurali unutra i otvorili vrata od "spavaone" br. 3 tako da onaj smrad uđe unutra. B. je prije smjene zatvorio sve pro-

zore tako da je u "spavaonu" br. 3 ulazio samo taj smrad. Kad je došao "K." u smjenu nije se moglo živjeti. Oko 21:00 sat nastali su problemi jer su zaključavali. U trici se nije moglo disati. Narod je već znao što se događa.

Te večeri su K. "Č." izveli 10-ak ljudi. Poredali su ih u krug sa rukama na potiljku i tukli ih. Nisu ih odmah počeli tući nego su ih prvo jedno vrijeme tako držali sa rukama na potiljku. Oko 22:00 sata je nastala vika. Nije se znalo da li ljudi vrište od toga što nemaju zraka ili od batina. Oko 23:30 ili 00:30 K. je vikao: "Razbijte prozore! Razbijte stakla!" Jedni su porazbijali i kad se čulo pucanje stakla netko je zavikao: "Bježe! Šta je?! Pucaj!" Počeli su pucati i paljba je trajal sat ili dva. Cijelo to vrijeme K. je komandirao: "Prekini paljbu!" i hodao ispred "spavaona" br. 1 i 2. Kasnije su se čuli Ž. i D. glas. Vikali su: "Ubijte ustašu!" (Misleći pritom na K. koji ih je pokušavao spriječiti.) K. je i dalje bio ispred "spavaona" br. 1 i 2. On je rekao: "Skloni se K. da pucam!" Oko 04:00 ujutro sve je utihnulo. Na trenutak sam zaspao, možda na 10-ak minuta. Samo znam da je opet bio ispaljen rafal ili dva. Komandant logora S. je običavao dolaziti oko 07:00 ili 08:00 sati, ali tog jutra je došao oko 05:30. Došao je sa svojim ljudima i pitao: "Što je bilo? Tko je počeo bježati?" Poslije su došli u našu "spavaonicu" i izveli S. J. i H. da iznose mrtve iz "spavaone" br. 3. Njih dvojica su znali pomagati. Oni su bili njihovi radnici. S. im je i pjevao jer je imao dobar glas. Oko 09:00 sati počeli su iznositi mrtve. Iznosili su ih do 11:00 sati. Kad su došli unutra bili su mokri od znoja, žutili su se k'o papiri, iznemogli. J. je inače spavao do mene. Sjeo je i rekao mi: "Zbogom rođo, više se vidjeti nećemo." Kada sam ga upitao zašto, rekao je: "Ja sam im svjedok, ubit će i mene i H. Rekao sam mu: "Ma neće!" Onda mi je rekao: "Ali, da se zna, do sada sam iznio 135 mrtvih i poredao sam ih. Mislim da ovi logoraši unutra što su ostali, mislim da ih ima još 1 m debeo sloj. Mislim da ih ima još oko 90. Ne mogu više i mene će ubiti." Kasnije su otišli drugi iznositi. Bio je pun kamion mrtvih, 36 teško ranjenih je isto natovareno u taj kamion i još 10 zdravih momaka. Svi su odvedeni u pravcu "Omarske". Kamion je vozio P. K. auto-mehaničar iz auto-transporta. Kasnije kad smo izašli iz logora, P. mi je rekao da su svi pobijeni, čak i oni zdravi. Sve sa njih su skinuli na hrpu, tako da su leševi ostali goli. Sa te hrpe su uzeli što im je valjalo, a ostalo su zapalili. Jedno šatorsko krilo su nakupili cipela, "adidaski"... Bilo je satova i prstenja sa prstima. Čovjek se čudio od kuda im onolika volja za zlatom onako krvavim. Sve je to bager zatrpao jalovinom. Ta se lokacija nalazi na pravcu između "Omarske" i Tomašice. To je prošlo kroz rudnik. Samo mi je kasnije rekao: "Sumnjam da će se netko sjetiti da otkopa 100 metara jalovine da bi našao leševe." On je sam rekao: "I mene će ubiti jer i ja sam svjedok." Onda je rekao: "Ja sam vozio, nisam ih ubijao." Među njima je odvezen i S. K. zvani "S." koji je bio teško ranjen u prsa. Bio je među onih 36 ranjenih. Kad se to sve završilo nije bilo:

D. D. i njegovih sinova, ni vozača A. Te noći je ubijen i hodža iz Rakovčana. Mnogo drugih ljudi koje sam poznao više nije bilo.

Kad se završio pokolj, negdje oko podneva, došla je vatrogasna cisterna, ali kako nije bio jak pritisak dovezli su vojnu cisternu i uzeli 4 logoraša da to operu. Perući, prali su i zemlju, jer je već bilo mjesta gdje je krv ušla u zemlju. Asfaltom je voda tekla crvena od krvi. To su bile rijeke crvene vode. Šmrkovi na cisterni su bili toliko jaki da su i asfalt trgali. Kasnije su prali "spavaonu", ali nisu uspjeli sve tragove sakriti, jer je bilo krvi i na visini od metar ili 2. Nakon dva dana krv je više smrdila u onoj kanalizaciji tako da je svaki logoraš osjetio taj smrad. Oprali su i kamion kojim su vozili mrtve. Nakon nekog vremena došao je vojni TAM 110 i "fora" im je bila da kažu: "Trebamo 10 ljudi, dobrovoljaca, kupi se stoka po selu." Kasnije su odvozili 10 ljudi. Ispostavilo se da su oni išli na Kratelj i utovarali one mrtve. Kasnije se doznalo da su ti mrtvi odvoženi na kop u Tomašici. Tu su ih zatrpavali kao i one zdrave koje bi prethodno ubili. Uspjeli su tako napraviti i po drugi put, a kasnije su ljudi bježali unutra. Opet su doveli kamion do onog kruga. Onda je K. izašao i rekao: "Hajde, treba 5 ili 6 ljudi da gurnu kamion, da upali." Izveo je malo snažnije, ali pošto je kamion odmah upalio rekao je: "Hajde, kad ste tu, uđite unutra." Tako su radili 3 dana. Po mojoj procjeni oko 70 ljudi su tako utovarili.

Četiri ili pet dana nakon tog pokolja došao je jedan kamion sa zastavom. Rekli su: «Hajde, treba nam jedno 8 ljudi za rad.» Tih osam ljudi je išlo na brdo, u Hambarine, Rakovčane, Biščane. Išli su od kuće do kuće i odvezivali krave, ovce... To su sve dovodili u Tukove na novi stadion. Jedino su se ti ljudi vraćali. Oni su bili jedini koji su išli na rad i vraćali se. Od njih smo dobili informaciju da je sve pobijeno, ali nismo nijednog leša vidjeli. Ako bi vidjeli leš morali su to prijaviti i onda su ga morali voziti. Ljude koji su vidjeli leš bi ubijali tako da je bilo pametnije šutjeti. Kada ubiju oko 10 ljudi to se ne računa kao masovno u odnosu na onih 250-300 koji su ubijeni 24./25. U tom periodu je D. S. bio glavni u tom logoru. Kad su 25.07.1992. izvršili taj masovni masakr, kad su se leševi nalazili po pločniku, travi, jedan se držao za trbuh i govorio: «Ljudi, vodite me doktoru, iskrvarit' ću!» Sikirica je od jednog vojnika uzeo poluautomatsku pušku i ispalio u tog jadnika. Onda se sagnuo i kao pitao: «Evo, je li ti bolje, je li dobro?! Eto vidiš, ne boli!» Ubio je čovjeka s udaljenosti od 50-60 cm. Toliki je to udar bio da su meci, kad su se odbijali i vraćali u tijelo, dizali tijelo oko 1-2 cm.

Iz logora "Keraterm" tjedno su ljudi dva puta voženi u pravcu Omarske. Svaki dan u logor je stizalo oko 50 ljudi. Bilo je dana kad nisu stizali ali onda bi ih poslije doveli i po 300. Dosta ljudi nije imalo mjesta za spavanje. Oni su po istom principu

znali natovariti 1 ili 2 autobusa ljudi i odvesti ih za Omarsku. Kad odvezu 4 autobusa onda bi za 10-ak dana vozili po jedan autobus ili po dvojicu ili petoricu. Kad su sve ljude iz Ljubije popisali onda su ih sve odvezli sa dva autobusa. Bilo ih je oko 190. U logoru "Keraterm" 05.08.1992. u 10:00 su vršili prozivku. Prozvali su oko 120 ljudi među kojima je bio A. G. i J. M. Njih su odvezli u pravcu Omarske. U 11:00 su počeli prozivati ostale logoraše i tovariti ih u autobus. Ti su otišli za logor Trnopolje. Ja sam bio u toj grupi koja je išla za Trnopolje. Iz grupe od 120 ljudi samo su dvojica došla u Trnopolje u sobu br. 1. Oni su rekli da su ih prvo odvezli u Omarsku (25.08.1992). Onda su oko 11:00 ili 12:00 sati prozvali 176 ljudi i odvezli ih tim autobusima. (...)

Izašao sam iz logora oko 12.08.1992. Prvih nekoliko dana bilo mi je teško. Nakon sedam dana umrla je supruga od Đ. M. Susjedi su otišli na sahranu, a među njima je bio i B. B. (on i Đ. su bili dobri prijatelji). Sahrana je bila kao i sve druge. Skupilo se puno ljudi. Između ostalih bio je tu i B. M. Mislim da je on Đ. brat. Na toj sahrani ljudi su svašta pričali. Kako su znali da je B. bio u logoru, pitali su ga kako je. Odgovorio im je: "Pa eto, dobro. A kako si ti B.?" A on mu odgovori: "Nikad bolje! Eto, ovaj rat, nisam znao da je tako dobar!" (...) B. je išao i silovao ..., čak i djecu..., jer mu je to bila specijalnost. B. je oblačio uniformu samo kad je trebalo silovati i govorio: "To je za srpsku republiku čast uraditi." To mu je bio jedan od načina za brže iseljavanje Muslimana. Da Muslimani što prije napuste taj teritorij.

U Grubišnom Polju, 7. veljače 1994.

- and56

GODINA ROĐENJA: 1959.

PREBIVALIŠTE: Kozarac

NACIONALNOST: Musliman

U selu Sivcima, kraj Trnopolja, bilo je mirno do 14. lipnja 1992. godine. Našao sam se u selu slučajno. Dok sam igrao košarku pokupili su me i deportirali u logor Keraterm. Naišao je jedan tenk i ta srpska vojska. Kupili su nas na hrpu. Svaki drugi je dolazio krvav, razbijene glave. Jednog momka su odmah ubili. Ubijeno je najmanje deset osoba tog dana u Sivcima. U Kenjarima, blizu Sivaca, pokupili su tog dana inženjera strojarstva F. T. i 18-godišnjeg sina njegove sestre. Izgubio im se trag.

Dovukli su nas, puna tri autobusa, u Trnopolje oko podne. Pretresali su nas i pobacali dokumenta. Svi smo bili civilno stanovništvo, nenaoružani narod. Dovelu su

nas u "Keraterm", gdje je tada došao i jedan autobus ljudi iz Kenjara (više Sivaca). Tada su popalili kuće uz put koji vodi od Prijedora prema Banja Luci. Popalili su i sva sela s lijeve strane puta.

Rekli su nam da idemo na ispitivanje. Ma, ne govore oni puno. Samo batinaju, tuku, psuju ustašku majku, beretke, Aliju, Tuđmana. U logoru je bio jedan od najvećih zločinaca Z. Ž. - "Ž.". Nosio je crvenu beretku, ima ožiljak na licu, crn momak, jedno 32-33 godine. Čim bi ušao u autobus kazao bi: "Marke, marke, dojuč marke - sve ova-mo. U koga nađem odmah mu glave nema." Normalno ljudi su sve davali. Pokupio je i sve dobre satove i zlato. Strpali su nas u hangar - skladište u toj tvornici u "Keratermu". Mene su strpali u takozvanu "dvojku", koja je imala jedno 250 m². Tada nas nije bilo puno, ali kasnije je bilo preko 500 ljudi, po 515, 520 ljudi. Uvijek je netko umirao, nekog su ubijali, odvodili, tako da broj nije bio nikada stalan.

Istog dana je počelo maltretiranje. Tog dana nismo jeli. Pakao je nastao navečer, kada su počele prozivke. Navodili su neke bez-vezne razloge - kao netko je nekog ubio, ubio mu neko dijete. O tome priče nema, samo traže opravdanje za batinanje. Najviše su nastradali oni iz četvrtog autobusa. Njih su najviše tukli te noći. Kada su prozivali njih 30-40 iz tog autobusa nitko se nije htio javiti. Bijesni zbog toga izmišljali su koješta, kao npr. - tko je otimao vojniku pušku. Nalaze razloge da iz tog autobusa izvedu deset po deset i tako ih mlata. Jednom momku iz Brđana, J. A., razbili su glavu tukući ga. Te noći posebno se isticao Ž. Pucao je i ranio neke u glavu, u ruku, u nogu. Mlatio je i parao nožem kako naiđe na koga. Svaki dan je bilo gore. Svaki dan ubijanja, hrane nikako, vode nikako, zagušljivo. Dođe oko 800 obroka na nas 1500. Dakle, često bi ostali i bez tog obroka od 2 prozirne šnitice kruha i 7-8 žlica variva.

Ubijali su po dva čovjeka dnevno, tri, kasnije 8, pa i po 30. Kamo sreće da su ubijali metkom! Tuku čovjeka po sedam noći, kao što su tukli E. B. iz Kozarca. On je jadan umirao sedam dana. Bile su mu polomljene čašice na koljenima, na rukama, sav grudni koš mu je bio zdrobljen. Mokrio je krv. Nije mogao pričati, ni hodati, nije znao za sebe. Kada je umro, sedmi dana nakon mog dolaska, izbacili su ga na smetlište i odvezli ga kamionom. Dž. M. su ubili za 5 minuta. Najgori pakao je bio kada su dovezli ljude sa brda oko Prijedora - sa Čarakova, Hambarina, Rizvanovića, Zecova. Tada su i nas zatvorili i nismo izlazili puna tri dana. Jedan dan nije bilo hrane. Drugi dan su ubacili samo kruh - jedan na 7-8 ljudi, nekome više nekome manje. Treći dan smo izišli na brzinu, jer ubijaju ljude naočigled.

Tada se dogodio masakr, pravo strijeljanje. Tijekom noći strijeljali su preko 200 ljudi. To je bilo 24./25. srpnja 1992. godine. Strijeljanje je počelo oko pola noći. Čula

se pucnjava cijele noći iz teških mitraljeza, bacili su bombu, vikali, psovali, ganjali ljude po pisti. Izvedu 2-3 čovjeka, pa ih ubiju. Izvedu 10 ljudi, ganjaju ih i ubiju. Njih stotinu na ovih deset. Opale rafal po spavaonici. Tu je bilo krvi do koljena. Tada je bilo preko 150 mrtvih i više od 70 ranjenih. Ujutro je došao šleper. Vidio sam svojim očima kada je otišao natovareni šleper. Ostavljao je krvavi trag. Užas! Saznao sam da su tovarili ljudi iz TROJKE. U njoj su sve strijeljali. Jedan po nadimku H., iz K., koji je isto tovario, govorio je da je bilo ljudskih komada i da su tovarili zajedno mrtve i ranjene. Idiotizam!

Druge noći, odmah iza, bilo je mirno do pola pet ujutro. Odjednom začu se jedan dugi rafal, kuknjava, zapomaganje i onda samo kratki rafali. Neke su strijeljali u spavaonici, a neke izvodili. Te noći strijeljali su mog radnog kolegu A. H., što mi je rekao i moj radni kolega M. A. koji je preživio to strijeljanje - sada se nalazi negdje u Zenici. Poginulo je tog dana puno momaka koji su radili u Celulozi i koje osobno poznajem. Recimo M. - njega nisu strijeljali. On je jadan tovario, pa su i njega natovarili s njima. Sve te ljude iz TROJKE, koji su tovarili, strijeljali su i natovarili i njih. Jedino je taj H. ostao živ. On je u Sisku, radi u nekom šumskom poduzeću kao knjigovođa. Tog jutra, te druge noći, poginulo je 30, a ranjeno oko 20-30 osoba. Teško je znati točan broj. I tog puta je došao kamion i natovareni su samo mrtvi, a s drugim kamionom su odvezli ranjene - navodno u bolnicu.

Te noći jedan momak iz naše spavaonice - E. N. - inače tada je bio bolestan, otišao je oko 12 sati. Prišla su mu dva vojnika, stražara. Jedan od njih je hodao i vikao: "Faca, faca - odakle si ti faco?" Pitao ga je nešto i samo ga ustrijelio pištoljem. Na mjestu je izdahnuo. Drugog momka, B. (šofera - imao je trgovinu u Prijedoru) ranio je u stomak. Odvezli su i njega. Ubijali su jednostavno nizašto, svake noći. Pretukli su S. M., F. H., N. M., F. M., S. S., T. L., S. D., A. M. Neki od tih ljudi ostat će teški invalidi.

Treći dan poslije tog masakra opet nam nisu dali izlaziti. Iz te TROJKE odvozili su ljude u nepoznatom smjeru. Deset po deset ljudi u jedno desetak tura. U tri dana nestalo je najmanje 400 ljudi - što pobijenih, što ranjenih. Ni danas se ne zna što je s tim ljudima. Osobno znam neke za koje se ne zna, kao npr. D. N. (radio je sa mnom u Celulozi) i njegova tri brata, onda brat od mog prijatelja, kolege M. - M. N. brat; M. N. zvani "M.", zatim ne zna se za M. K. Od M. H. ubili su oca i stričevića. Tu u "Keratermu" ubijeno je i premlaćeno puno ljudi s prezimenima D., H., M. iz Hambarina, te puno ljudi iz Čarakova i Rizvanovića.

Stanje je bivalo malo bolje, malo su popustili, ali nastala je tortura, premlaćivanje i odvođenje ljudi. Vršila su se neka ispitivanja i nepodobni su odvođeni u Omarsku.

Dana 5.8.'92. godine došli su autobusi, najprije dva i prozvali su 124 čovjeka za "Omarsku". Iz "Omarske" im se gubi svaki trag. Tada su otišli N. M., sin B. iz Kozaruše; A. E. iz Gornje Kozaruše, sin R.; F. M., brat od N. i B.; neki Š. iz Prijedora; A. G.; M.; S. R. sa Pećana. Prvo su ih postrojili, prozvali i uvodili u autobus. Kako je koji ulazio tako su ga tukli lancima, željeznim šipkama, letvama, palicom za baseball, nekim koaksijalnim kablovima. Tukli su i stražari i specijalci. Posebno se isticao "D." iz Orlovaca. Jednom je zatočeniku – A. pripisao da je silovao dijete, za što ga je lažno optužio J. B. Bio sam nazočan kada je tukao S. S. i neke duge. "D." je bio strah i trepet. Kada naiđe bijelim mercedesom nema žive duše na pisti. (...)

Jedan je bio logoraš, a činio je isto što i oni. Tukao je naše starije ljude, djecu, jer tu je bilo djece od 13 godina, pa do staraca preko 60 godina. Dolazili su autobus za autobusom. Bili smo presretni da idemo. Došli smo u "Trnopolje". Dobar osjećaj. Vidimo kukuruze, šljive, zelenilo, a ne samo zatvoreni prostor kao do tada. Straža je bila ipak mekša. Prostor ispod doma je bio ograđen žicom, gdje su već bili drugi logoraši. Stupili smo odmah u kontakt s njima. Mi smo bili gladni i iznemogli. Svi sa bradama. Bacali su nam kruh - mi smo se otimali za taj kruh, neki čak i tukli. Do tada je tu bio logor, a tog dana su stavili tablu i natpis na engleskom: Otvoreni privatni centar.

Navečer je došao Ž. i istukao svog kuma iz Kamičana. Prebio ga i nogama gazio. Onda je došao taj M. i kao - ispričao se. Te noći opet su odveli osam ljudi iz jednog skladišta u nepoznatom smjeru. Kada bi ljudi izlazili po hranu, nikada se ne bi vratili. Našli bi ga, kada netko drugi ide po hranu, ubijenog ili zaklanog.

Voda je bila jako loša. Dobio sam dizenteriju. Već tada sam bio 28 kg mršaviji, a kada sam dobio dizenteriju za sedam dana sam smršavio još 10 kg - na 70 kg. U Trnopolju sam se fotografirao.

Jedan konvoj je otišao 13. ili 14.8.1992. godine i svi su sretno prošli. Mnogi su požalili zašto nisu otišli s njima. Kako su dolazili strani novinari i Crveni križ odlučeno je da neki odu s konvojem. Dana 21.8.1992. godine došlo je 5 autobusa u Trnopolje. Uspio sam ući u jedan autobus s bolesnicima i ranjenicima, kada sam na nosilima nosio jednog ranjenika i tako ostao u autobusu. Vozač je bio V. B., a pratilac D. K. iz Podgrađa (dio Kozarca). Spojili smo se s konvojem od 5-6 šlepera iz Prijedora. Bilo je dobro do Banja Luke. Međutim, naš pratilac veli da sve predamo - zlato, novac. Ljudi su dali što su imali. Meni su uzeli 150 DM.

Išli smo prema Skender Vakufu, gdje smo trebali imati odmor, ali produžili smo i išli povrh Skender Vakufa. Na nekom izvoru prije Travnika, na Vlašiću, pili smo vodu. Tu sam vidio mnoge iz Keraterma, svoje rođake i susjede koji su bili u tom kon-

voju. Svi smo bili sretni - još malo i bit ćemo slobodni. Išli smo dalje nekim kozjim putem prema Turbetu, pokraj jedne rijeke - mislim da je to Lašva (najvjerojatnije rijeka Ugar). Pokraj mene je bio taj pratilac, srpski policajac, pa nisam smio dignuti glavu. Čim netko digne glavu on viče: "Dole glavu! Ubit ću te!" I odmah udara.

Došli smo do te rijeke i zaustavili se da popijemo vode. Bili smo tu oko 2 sata. Ne idemo, ne znam zašto. Utjerali su nas u autobuse. Dva su se pokvarila na putu, a šleperi su još u konvoju. Pratilac naređuje: "Izađi ti, ti, ponesi stvari. Ne, izađite svi, ne trebaju vam stvari. Odmah ćete se vratiti. Međutim, taj je ostavio samo "R." - mesara i "Č." iz Kozarca - iz Kalate. Taj V., vozač, ostavio je mene i mog rođaka J. Z. Čim su svi izišli počela je galama: "Mirno! Na lijevo! Lezi!" Provirio sam i vido stražara iz Keraterma koji je nosio crvenu beretku. V. je rekao: "Malo što će pomoći ako on uđe." Sreća, nije ušao. Iz našeg autobusa izišlo je oko 40 osoba ako ne i više. S. T. je zavikao - kruh! Ušao je i ostao. I još jedan momak je ostao. Ostali su teški bolesnici, jer nisu mogli izaći. Počele su ulaziti žene i djeca iz drugih autobusa. Mi smo se bacili među žene i djecu i tako smo ostali. Po mojoj procijeni tog prvog dana su skinuli barem 200-250 ljudi.

Tu su skinuli mog stričevića F.; susjeda E. M.; rođaka E. M. (iz Kozaruše); zatim dva H.: H. B. zvanog "B." i još jednog inače, RTV mehaničara koji je predavao elektro-mehaniku. Zatim, skinuli su M. S. i njegova dva sina N. i E.; pa N. S., mog velikog prijatelja; strojovođu H. Č.; V. M. iz Donjih Urkanića, kod Sivaca; skinulo je G. iz "dvojke" u Keratermu; N. B.; Z. B.; jednog Z. - zvanog "Z.", isto iz Keraterma. Sve to je naredio naš pratilac K. Da nije bilo V. i ja bih izašao i mene bi skinulo. On je mene spasio. O navedenim ljudima ni dan danas se ništa ne zna, a do tada su bili s nama u konvoju koji je krenuo 21.8.92. godine.

Onda je došao novi pratilac. Išli smo povrh Travnika do Vlašića. Taj pratilac je provocirao i psovao nam majku. Bilo je tu starijih ljudi. Iskricali su nas tu na Vlašiću. Imali smo poteškoća na putu kada smo izašli. Sve je bilo minirano, a mi smo morali tuda proći. Od mog zeta nana - mati slomila je nogu. Ipak, nitko nije poginuo. Uspio sam čak pronaći svoju sestru i zeta - i prešli smo i izišli.

U Zagrebu, travanj 1993.

- and60

GODINA ROĐENJA: 1959.

PREBIVALIŠTE: Tomašica

NACIONALNOST: Hrvatica

Mog muža su pozivali više puta u četničku vojsku, kad je počelo 1991. god. Prvi put su ga pozvali na ljeto, a drugi u jesen. Tada je također odbio i rekao: "Ljudi, ja ne mogu pucati na svoj narod." U ljeto 10.07.1992., petak, bili smo svi na okupu. Oni su došli sa komandirima M. B. (M. je bio komandant u Rakelićima). Bio je visok, krupan, plave rijeđe kose. Poznao se s mojim mužem. Došao je do njega i pitao: "J. jesi li ti gazda?" Reкао je: "Jesam!" Na to mu ovaj kaže: "Mi smo došli da pretresemo." Na to mu moj muž kaže: "Izvolite, slobodno je." Došli su bez najave, a ovaj ga pitao: "Imaš li šta od oružja?" Tada mu je moj muž rekao: "Imam pištolj." Taj pištolj je posjedovao sa odobrenjem. Kad ga je M. pitao: "Mogu li pogledati?" moj muž je rekao: "Može!" Otišao je u sobu i donio pištolj. Tada mu ovaj rekao: "Svaka čast!" Tada su mu oduzeli taj pištolj. M. mu je rekao da ode s njim do kombija, da će dobiti potvrdu da je pištolj oduzet. To mu je rekao da bi se J. mogao opravdati u SUP-u. S njim su otišla još dvojica, a više se nije vratio. Kad su ga vodili pitala sam da li mogu ići s njim. Ovaj jedan mi je rekao da mogu ako otvorim vikendicu od zaove da pretresu. Otvorila sam vikendicu, pretresli su ali ništa nisu našli. Otišla sam do auta, a moj muž je sjedio u autu sa još jednim u uniformi. Tu su razgovarali, vidjela sam još jednog susjeda i rođaka koji su stajali sa jednim vojnikom pred kombijem. Oni su odvedeni zajedno sa mojim mužem. Moj muž se zove J. G., rođak T. G., a susjed V. T. To je bilo 10.07.1992. Kad je došao jedan u uniformi i sa bijelim remenom, pošli su. Tada sam upitala: "Kud ga vodite? Rekli ste da će mu dati samo potvrdu." Muž mi je, iz kombija, samo rekao: "Idi kući doći ću ja. Idem malo s njima do T." Kad su otišli vidjela sam da nešto nije u redu. Odvezli su ih sa nekim kamionom i tim kombijem u kojem su oni došli.

Nakon nekoliko dana otišla sam do komandira B. da vidim gdje su. Pitala sam ga: "Gdje su oni?" On mi je rekao: "Doći će on. Ljudi su otišli dva mjeseca prije njega i nisu još završili sa ispitivanjem. Kad se to ispita doći će."

Kad sam dolazila drugi put kod B. isto mi je rekao. Došla sam i treći put, opet je tako rekao. Tada sam mu rekla: "Niste nikakav čovjek, recite mi šta je s njim? Ako je mrtav, mrtav. Ako je živ, živ. Da znam šta je s njim." Tada mi je rekao: "On je otišao s kamionom na utovar drva i više nisu vraćeni iz Keraterma. Do tada je bio u Keratermu." Tu smo se nas dvoje prepirali. Od tada nisam više odlazila. Oni se nisu vratili.

Kad je odveden moj muž, s njim je odvedeno još civila. Nitko nije znao gdje su odvedeni, a svako se bojao za sebe.

Nitko nije ubijen do 25.10.1992., kada su ubili I. T., a za tjedan dana su bila i neka ranjavanja u kući I. K. Tu je bilo i Srba. To je vidjela jedna žena. Jedan vojnik nije dolazio unutra samo je iz dvorišta pitao litru rakije. I. je rekao da nema ali da ima u susjeda Srbina. Tada ga je ovaj upitao: "Da li bi otišao sa mnom do tog susjeda?" I. je rekao da bi otišao. Izišli su do susjedove kuće. Tada je njegova žena čula kako zove: "B.! B.! B.!" Taj B. se prezivao T. Kad ga je I. zovnuo treći put, pukla je puška. Njegova žena nije smjela izići da vidi šta se događa. Ujutro je izišla malo ranije da vidi. Vidjela je da on leži okrenut niz put. Kako je kiša padala oko njega je bila krv pomiješana sa kišom. I. je bio brat od V. T. koji je odveden sa mojim mužem.

Poslije toga ubijen je i treći im brat, M. T., kad su bili na radnoj obvezi. To je bilo na granici Sasine i Tomašice. Vojska ih tjerala da sjeku drva. Radili su četvrtak i petak, a u subotu su ubijeni. Njih pet je ubijeno. Ubijeni su: sestra od ujaka, jedna baka, jedan čovjek, stric od I.

P. Š. je to preživio. Vilica i zubi su mu bili potrgani, a ramena izbijena metcima. Pošto su mislili da je mrtav ostavili su ga. Kad je došao sebi držao je vilicu i trčao do prvog susjeda. Jedan dečko kad ga je vidio, strgao je košulju i svezao mu vilicu. Bio je u Banja Luci ali ga nitko nije gledao sve dok dvojica Srba nisu rekla da je bio na vojnoj obvezi. Tek tada su ga počeli liječiti. Otišao je na liječenje u Njemačku. Moj muž je 1957. godište.

U mom selu je bilo oko 30 kuća. To je u blizini rudnika Tomašica, možda jedan i po kilometar udaljeno. U taj rudnik su dovođeni i ubacivani leševi. Osim što su ubacivali leševe, tu su i ubijali ljude. Dvozili su tu mrtve i žive koje su ubijali. Često smo znali, kad smo radili na polju, ostaviti sve i slušati rafale. Čuli bi pucnjavu i bagere koji bi sve to zatrpavali. Kad bi dovodili te ljude trebalo bi pažljivo slušati, tada bi se čuo zvuk kamiona. Oni su ih pretežno dovodili oko 17:00 sati, to je bilo u srpnju. Te rupe gdje su ih bacali bile su velike jer se tu kopala ruda. Do tih rupa moglo se doći na oko 10 metara. Niko od Srba nije krio šta se tu radilo.

Najviše smo čuli od A. K. - K. On ima oko 26, 27 godina. Pričao je da su tu doveli jednog Muslimana koji im je tri puta bježao. Zadnji put su ga uhvatili u Rakelićima i strijeljali. (...) Tu su dovođeni ljudi iz Kozarca, Čarakova, Biščana, Hambarina, pretežno iz tih muslimanskih sela.

Taj K. se napio onog dana kad su odvedeni moj muž i ostali. Došao je do T. mame i rekao: "Neće vam nikad više doći. Oni će na rudniku završiti, na kipama." Te jame su bile duboke oko 120 metara.

Kasnije, početkom srpnja 1993., vršili su vađenje tih leševa. Vidjela sam tu knin-sku policiju, jer sam išla u školu, preko ceste. Svi su bili maskirani, svi su bili nekako grozni. Pričali su ti njihovi Srbi da se ni po danu ne zovu imenom. Po tome sam znala da su iz Knina. Oni su po noći vadili te leševe od 21:00 do 5:00 i prevozili. Pitala sam K. kud ih vode, rekao mi je: "Idu u Kozarac, ali nikom o tome ni riječi." Kasnije se toliki smrad osjećao od tih leševa da se nije moglo disati. Do rudničke kapije se osjećalo malo, a od kapije do škole je bilo grozno. Nisam znala da li da se vratim ili ne. Ljudi su počeli oboljevati, vjerovatno od toga. Prvo je bilo ukočenje kralježnice i "gubljenje". Jedna djevojčica od 15 godina je umrla od toga. Liječnici nisu znali šta je to, ali su smatrali da je od toga.

J. P. je pričao šta se dogodilo s mojim mužem u Keratermu. Govorio je: "Kad su J. ubacivali u tu halu, bio je toliko pretučen i ležao je na cigli. J. nije mogao ni vode popiti, dok mu J. nije nagnuo malo glavu. Bio je sav plav. J. je uzimao svoj peškir i stavljao mu obloge." J. mu je pričao da je najgori K., od svih koji su ga tukli. Svi koji su ga tukli bili su Busnovčani (iz sela Busnovi). Pitali su ga gdje su mu otac i mati. J. nije imao oca jer je bio vanbračno dijete. Odvezen je 21.07.1992. sa još dvojicom Hrvata i četiri Muslimana. Rekao je da je tamo ubijeno oko 190 Hrvata i Muslimana za jednu večer. Rekao je da su tukli sa vrata. Došli su s jednim autobusom. Jedan stražar nije dao proći ovim vojnicima ali su ga ovi odbacili. (...)

Dovodili su ljude u taj rudnik i 15.08. Mi smo pošli 31.07 i došli ovdje. Povod našem odlasku je bio što su ovi dolazili po noći. Izvodili su mi djecu van, a meni stavljali nož pod vrat. Djecu je izvodilo Lj. I. sin D. iz Donje Tomašice i još neki. Svi oni su bili mlađi od 30 godina.

Od T. G. žena i ja smo na drugi dan Uskrša išle pijehe u Prijedor. Pošto sam bila umorna navečer sam odmah legla. Nešto kasnije netko je počeo lupati na vrata. Ustala sam, a moja svekrva je rekla da je moj svak. Uхватила sam je jer sam vidjela da to nije on. Rekla sam joj: "Nemoj otvarati! Idem ja do prozora da vidim tko je." Tada sam vidjela ljude sa čarapama na glavi, pištoljima ili puškama u rukama. Ona nije poslušala što sam joj rekla, nego je otvorila. Kako je otvorila ovi su grunuli unutra tako da su je gurnuli na škrinju, tu je povrijedila kralježnicu. Upali su u sobu, gurnuli me preko kreveta i stavili nož pod vrat. Pošto sam nož odgurnula i bacila isjekla sam se tim nožem. Tada mi ovaj kaže: "dajte 2000 DM i bit ćete mirni." Tu su bili: Lj. od D. I., M. M., Z., J. T. i jedan crni. Kad su vidjeli da nemam novca odveli su svekrvu i mene u kuhinju. Udarali su nas i govorili da nemamo novca u dojnjem vešu. Kad su vidjeli da nemamo novca ni tu, jedan od njih je izvodio djecu. Izveli su jednog, ali tada nisam znala kojeg. Samo sam čula da je pukao metak. Tada su govorili: "Daj

drugog!” Kad su došli do najmlađeg, držao se za T. ženu. Ovi su ga odvukli iako je plakao: “Pustite me! Pustite me!” Tada je moja svekrva rekla: “Djeco moja, nemam 2000 DM, imam samo 350 DM što sam prodala kravu. Ako vam to može pomoći, više nemamo, sve nas možete poklati.” Odatle su otišli za svekrvom, koja je otišla u sobu. Kad su došli tamo istrgli su joj novčanik iz ruku i uzeli još nekih vrijednih stvari. Kad je svanulo djeca su govorila: “Bježimo! Mama, bježimo!” Nisam znala gdje da odemo svi su se bojali. Svi su bježali iz kuća, jedino smo mogli otići u potoke.

Jednog dana sam im rekla da idemo kući, ali da nećemo paliti svjetlo. Ušli smo u kuću, tu noć nisam spavala. Oni su oko 1:00 došli. Vidjela sam kroz prozor isti onaj žuti “stojadin” koji su parkirali kod potoka i ugasilu svjetla. Tada sam čula kako zatvaraju vrata. Pošto sam to vidjela rekla sam: “Bježite!” Otišli smo do susjeda Srbina koji je takođe bio u srpskoj vojsci. Susjed je zapucao i ovi su otišli. Tek tada sam vidjela da mi nema povratka kući. Sve sam ostavila tamo. Kad sam pošla i ključ sam ostavila u vratima od kuće. (...)

Ostavila sam traktor i željeznu pilu kod svaka. Dao mi je 500 DM da imam s čim otići, a ako se vratim da traktor ostaje meni. Ne znam kako su oni napravili ugovor da je to prodato. T. traktor su takođe odvezli.

U Novskoj, 25. ožujka 1994.

- and81

GODINA ROĐENJA: 1971.

PREBIVALIŠTE: Kozarac

NACIONALNOST: Musliman

Uhvaćen sam 27.05. u Kozarcu. Odatle smo transportirani za Keraterm - Prijedor. Tu večer nismo bili istovareni jer je bila velika kolona autobusa. Tu je bila kolona od oko 20 autobusa. Sačekali smo oko pola sata i krenuli u nepoznatom pravcu. Nismo znali gdje idemo, krenuli smo prema rudniku Tomašica. Putovali smo i skrenuli starim putem prema Omarskoj. U Omarsku, pred rudnik, došli smo navečer oko 11:30 i čekali 10 ili 15 minuta da nas puste unutra. Kad smo došli tu počeli su nas istovarati. Odmah su nas počeli tući i maltretirati. Kad su nas sve istovarili iz autobusa, tu smo čekali do ujutro. Čekali smo iako nismo znali ni gdje smo ni šta ćemo tu. Tada su nas počeli odvoditi na ispitivanje. Vodili su nas dvojicu po dvojicu. Bili smo u jednoj prostoriji gdje su se radnici iz tog rudnika presvlačili. U toj prostoriji su

bile nekakve kasete koje su gurnuli u jednu stranu. Tako da smo sjedili na podu. Taj dan je počelo to ispitivanje. Tko je otišao na ispitivanje nije se ni vratio. Nismo znali gdje, ni zašto se ide na to ispitivanje. Ljudi iz mog sela i ja smo tek sutradan došli na red za ispitivanje.

Kad smo otišli na ispitivanje, tamo smo vidjeli dosta poznatih ljudi. Npr. D., Ž., R. i još neke koje smo poznavali od prije. Pitali su nas: Gdje smo imali puške? Gdje smo se borili i što smo radili? Dok su nas ispitivali tukli su, maltretirali, psovali... Dok su nas ispitivali rekli su da će nas ispitati i pustiti da idemo kućama. Poslije tog ispitivanja rekli su nam: «Idite dolje na pistu!» Kasnije su nešto rekli stražaru koji nas je odveo dolje. Tukao nas je, ali ne mnogo.

Na toj pisti smo bili dok nisu svi ispitani taj dan. Kasnije su nas odveli u jednu sobu (nešto kao kancelarija) i rekli: “Sjedite! Lezite!” U toj sobi smo bili do oko 18:30. Tada je došao jedan stražar i rekao: “Postrojite se po 30 ljudi! Idete na večeru!” Tada su nas odveli na večeru, nisu nas tukli. Za večeru smo dobili po 1/4 kruha i nekakvo varivo. To varivo je bilo samo: prokuhana voda, ubačen kupus i krompir. Poslije te večere vratili smo se natrag.

Nakon 5 ili 6 dana počeli su dovoditi Prijedorčane. Tada su počeli tući, maltretirati, psovati, izvoditi i tražiti novac, ubijati... Novce su tražili stražari. Jednostavno, dođe i izvede jednog od nas zatvorenika. Kad ovaj zatvorenik izađe, stražar mu kaže: “U roku od 10 minuta hoću da mi nađeš 700 DEM!” Nekad su tražili 500, nekad 700, a nekad i 1000 DEM. Taj zatvorenik mu kaže: “Pa, nemam novaca!?” Na to mu ovaj stražar kaže: “Idi traži od drugih. Ne budeš li imao, ja ću te ubiti!” Zatvorenik bi došao u tu prostoriju, a narod nije imao novaca. Netko bi se potrudio, pa bi skupio nešto. Uzimali su od zatvorenika: satove, prstenje, naših novaca, jakne, cipele... Dok su to uzimali govorili su: “Što će vama to, to treba nama!”

Jedno izvjesno vrijeme su pitali: “Tko je bio na ratištu?” Ja sam bio u vojsci u Slavoniji. Kad je zapucalo u Prijedoru, vratio sam se, tako da su i mene pokupili. Tu su pokupili nas 30 i rekli: “Idete za nama!” Odveli su nas do kuhinje, u neki staklenik. Tu nije bilo krova, ali je bilo dobro jer smo imali čist zrak. Rekli su nam: “Tu sjedite, neće vas nitko maltretirati niti tući. Vi ste drugačiji nego ostali.” Tako su nam govorili. Pošto je tu bila i kuhinja, neki su počeli prati tanjure i raditi u toj kuhinji.

Poslije toga počeli su dovoditi žene. Prvo su doveli tri žene, a kasnije su dovodili dvije, pet itd. Tako se sakupilo oko 26 žena. Tu je bilo i starijih žena od 67 ili 68 godina, a bilo je i od 20 godina. Njih su maltretirali jer su morale sve čistiti i ribati. Psovali su im majku ustašku. Neke od tih žena su budili navečer i silovali. Žene su plakale! Često su se po noći čuli jauci tih žena. Često, kad bi legli čuli bi jauke tih žena. Preko

dana su dolazili u kuhinju i udarali ih. Tu su bile: nastavnica u Kozarcu, iz Prijedora što su radile u pošti, jedna Z. iz Kozarca, jedna konobarica što je radila kod M., žene što su radile u SUP-u, sudu... Jednostavno, kupili su žene iz stanova i dovodili.

Kasnije smo i mi počeli raditi u kuhinji. Odvodili su i neke od nas. Kad bi išli na ručak odlazilo nas je po 30. Međutim, trideseti čovjek nije imao vremena jesti. Ako je trideseti čovjek na liniji, ne može stići skoro ništa uzeti jer su ostali polazili. Prvi što posjedaju ti i jedu, posljednji ne mogu stići nikako na red. Čim bi ti sjeli, ovi stražari bi rekli: "Ustaj! Gotovo!" Tada su bacali tanjure, tacne. Sipali su vodu i maltretirali, tukli... Npr., ako ti ispadne ta 1/4 kruha na pod i hoćeš ga dići, nisi mogao jer, ubiše te! Udarali su kundakom. Udarali su i repom od goveda. Taj rep bi osušili, ispleli i tim su udarali. Odrezali bi šestožilno kabel na oko 80 cm i tim tukli. Neko tko je gladan, uzimao bi dvije četvrtine kruha, ili ako bi netko dao nekom kruh tada bi istukli ovog što je dao taj kruh i ovog što je uzeo.

Poslije toga su počeli masovno ubijati u "Bijeloj kući". Tamo je počela nemoguća tuča. Samo bi izvodili jednog po jednog i tukli. Preko noći se čuje tuča, dernjava. Ujutro bi dolazio plavi TAM-ić i odvezio 5 ili 6 ljudi. Poslije toga tri jutra su dolazili sa velikim kamionom. Tri jutra su odvezili kamionom te mrtve ljude. Ljudi bi utovarili u tu "kašiku" po 20 ili 30 ljudi. Nakon toga bi ovaj dizao tu "kašiku" i istresao to u kamion. Tako su znali odvesti po pun kamion. Ubijali su doktore, ubili su dr. P. i dr. B.

Po dr. B. došli su jedno jutro. Kad je on uzeo svoju torbu, ovaj mu kaže: "Torba ti neće trebati." Dr. B. je izišao napolje. Otišao je iza "Bijele kuće". Poslije toga se čuo pucanj. Poslije 2 ili 3 sata došao je kamion i vidjeli smo kako dr. B. bacaju na kombi. Od preživjelih doktora u Omarskoj je ostao samo dr. K. (...) Jednostavno su izvodili: prijevoznike, bogate ljude, intelektualce, i sl. Izvodili su njih jer su znali da oni imaju novaca. Tko nije imao novaca tukli su ga. Rekli su: "Tko ima novaca, ne služi svom narodu. Pripremao je nešto."

Š. - S. što je imao "De Lux" na raskršću u Kozarcu, izvodili su pet puta i tukli. Dok su ga tukli, tražili su novce. On je imao novaca, ali ne kod sebe. Petu večer su ga ubili. Kad je dolazio bio je cijeli u modricama. Jednostavno, jedne večeri nije ni došao. Prije nego su ubili J. i ostale tako su ih maltretirali. Oni su morali na pisti ležati po tri sata na tri prsta od ruku. Ili bi ih postavili uza zid, tako su morali stajati prislonjeni na tri prsta uz zid. Ako tako ne stoje, tukli su, maltretirali, psovali.

Kad dovoze neku novu grupu, nakon "čišćenja" tada je po 500 ljudi znalo ležati na pisti po osam i po sati. Morali su staviti glavu dolje i ruke na leđa. Iako je po cijeli dan sunce pržilo. Ako bi se tko digao, stražar bi ga pozvao. Tamo bi tog čovjeka

pretukao: oštećivao bi mu bubreg, kralježnični pršljen. Poslije toga je počelo izvođenje po noći. Npr., izvode kolegu što leži pored tebe. Kad bi ga izveli napolje čuli bi se stravični glasovi. Ovaj bi jaukao, a stražar bi ga tukao, psovao, maltretirao... Znali su mačem probijati: ruku, nogu, malo zasjeći pojedini dio tijela. Dok bi to radili govorili su: "Zaklat ćemo te, ako ne kažeš tko je imao oružje!?" Tada je počela panika i strah među nama. Bolje je bilo da i nas ubije nego da nas onako maltretira. Bojali smo se! Jednostavno bi ulazili i govorili: "Ti izlazi!" Uzimali bi po redu, kasnije bi taj dolazio pretučen. Poslije toga su izvodili drugog. Tada sam mislio da će i mene izvesti. Kad bi ovaj dolazio, odmah mu je pravljeno mjesto za ležanje. Od nekih boljih stražara smo dobivali svinjsku mast, pa smo mazali leđa ljudima. Kupovali smo kekse iako je ta kutija keksa bila oko 7 milijardi (njihovih novaca). To smo morali kupiti zbog ovih ljudi koje su prebijali.

Noć je bila najgora. Jedna noć za nas je trajala kao godina. Čim bi se smračilo odmah bi izvodili ili je bila prozivka. Tko je bio s njima u svađi prvi bi odlazio. Nitko nije dolazio napraviti uviđaj i sl. Njihov doktor (što je bio bez ruke) zove se K. Ljudima koji bi se žalili da su bolseni, on bi davao samo neke lijekove. Kasnije je ovaj doktor, što je bio tu govorio: "To nisu ti lijekovi."

Nismo smjeli izići. Najgore je bilo za vodu. Davali su nam litru vode na 500 ljudi koji su bili u sobi. Nekad bi nam davali kanister od 5 litara. Za dva sata nam nisu davali ništa. Zatvorili bi sve prozore koje nismo smjeli otvoriti.

Jedan dan, pred mrak oko 19:30, moj stričević je ležao pored prozora. Stražar je govorio: "Zatvorite prozore!" To nismo čuli, odjednom je došao jedan stražar i rekao: "Izvedite ga ovamo!" Ovog što je spavao u sredini izveli su van. Kad su ga izveli pitali su: "Zašto nisi zatvorio prozor?" Ovaj mu je rekao: "Nisam znao!" -"Kako nisi znao!? Majku ti ustašku jebem!" Tu ga je toliko istukao. Kad se ovaj vratio bio je cijeli crn. Kasnije je ušao unutra i kad smo ga vidjeli zatvorili smo prozor.

Kad sam prešao u staklenik oni su skupili ljude s piste i rekli im da spavaju u restoranu. Posložili bi stolove u jednu stranu, a ti ljudi su spavali dolje. Jednu noć bila je mala buka jer su ljudi razgovarali između sebe. Kad je to čuo stražar rekao je: "Tišina!" Ovaj čovjek kojeg su tukli nastavio je pričati. Jednostavno je taj čovjek izludio. Tom stražaru se nije obraćao. Kasnije je stražar rekao najbližem do prozora: "Otvori prozor!" Kad je ovaj otvorio, stražar je ispalio rafal. Tada je ubio tog i dvojicu ranio. Kad je ovaj stražar ispalio rafal polupao je prozore. Nakon sat vremena došli su i tražili od nas da platimo ta stakla. Mnogi od ljudi nisu imali novaca, a što su imali to je bilo jako sitno. Govorili su da je to staklo od rudnika i da se mora sve ostaviti u ispravnom stanju. Poslije njega je došao jedan D. mesar i rekao: "Ljudi ležite. Vi niste

krivi što je to staklo razbijeno. On je razbio to staklo i neka ga plati." To je bio isto Srbin, ali je bio malo bolji od njih. -"Lezite, vama nitko ne smje nešta reći. Ako vas netko bude večeras tukao, ja ću se s njima svađati." Tako da je ulio povjerenje ljudima. Tada su se ljudi osjećali sigurnije.

Kad je došla gazdarica R. iz Kozarca izvodili su je i šamarali oko sat i po, da prizna gdje je sakrila novce. Govorili su da je ona kao bila gazdarica, da je hranila te "zelene beretke", da im je davala ručak.

Mi smo spavali u stakleniku, a žene su spavale iznad nas u sobama. Pošto je bilo ljetno doba i otvoreni prozori sve se čulo. Čuli smo kako su govorili: "Hajde skidaj se!" Tu bi ih silovali. Ujutro žena ili dijevojka bi plakala i pričala nam šta je to bilo. Govorile bi nam da ne smjemo nikom reći jer su im zaprijetili ako bi nekom rekle da će ih ubiti ili zaklati.

U Omarskoj je bilo oko 30 stražara koji su nas čuvali. Svako jutro dolazio je autobus sa stražarima koji nije bio pun. Kad bi ujutro iznosili smeće, gledao sam kako se postrojavaju. Svako 12 sati im je bila smjena. Instrukcije im je davao Ž. M., o tome šta će raditi i kako. Svi smo se bojali da će nas izvesti noću, ali pretežno su izvodili ljude intelektualce ili bogate. Oni su imali spiskove. Mnogi stražari nisu znali te ljude. Ti stražari su bili iz okoline Omarske. Mislim da im je netko dao te podatke. To je mogao biti B. On je od mnogo ljudi tražio novce i govorio: "Vodim te do UNPROFOR-a na slobodnu teritoriju, ako platiš 5000 DEM." Tako se pričalo među ljudima.

Među nama je bilo i ljudi koji su govorili: "Ima ovaj." Došao bi B. i izvodio tog čovjeka. Govorio je: "Ne boj se. Ako imaš novaca, odvest ću te kući da nađeš taj novac i odvest ću te na slobodnu teritoriju." Dosta je ljudi nasjelo tome. Od toga znam dva ili tri čovjeka koji su se vratili. Mnogo ljudi što je otišlo za koje ne znamo. Pitao je čovjeka koji mu je dao novce: "Šta želiš da ti kupim?" Pošto su ljudi bili gladni i žedni ljudi su govorili: "Nije važno! Bilo šta." On bi otišao i kupio kutiju keksa i kutiju cigareta za nečijih 5000 ili 3000 DEM.

Jedan iz Gradine što je tukao on je ubio J. i E. (...)

Jedne nedjelje, odjednom je bila nekakva panika između stražara. Došli su u kuhinju i pokupili oko 15 tacni, 3 kante vode naši dečki su odnjeli tamo. Vidjeli smo kako su pobacali protupožarne aparate. Vidjeli smo kako su ih već poredali u stroj. Naši ljudi su digli tri prsta u zrak i govorili: "Živjela Srbija!" Tamo su ih tukli i maltretirali. Tukli su ih dok su ulazili. Kad su došli na liniju za ručak govorili su im: "Brže!" Netko od zatvorenika je zaboravio kruh, netko žlicu, tanjur... Kad bi odlazili tamo, zadnji nije ni stigao da uzme nešto, stražar kaže: "Gotovo!" Te ljude su batine pratile

od ulaza do izlaza. Koji bi od zatvorenika pao taj je dobio toliko batina. Tako je bilo i sa sljedećom grupom koja je ulazila. Od kruha i hrane koju smo dobivali, mislim da je oko 100 kg kruha pobacano. Hrane je bilo po cijeloj prostoriji. Mislim, da nikad hrane nije prosuto kao taj dana. Taj dan su ljudi pretrpjeli mnogo zla. Nekom od tih ljudi su razbili glavu, nekom leđa, slomili kralježnicu. Inspektori su to gledali i smijali se. Oni su bili iza nekog stakla. ... Taj dan je bila nekakva sahrana. Netko od njih je poginuo na ratištu pa su se oni osvećivali na nama.

Bila je neka C. ekipa koja je dolazila tu u logor. Kad bi došli, oni su ih puštali do nas. Ljude koji su bili tu klali su i ubijali. Kad bi došli sa ratišta ubijali su ljude.

U logoru, oko 01.07.1992., bilo je oko 2500 do 3000 ljudi. Dosta ljudi je ulazilo i izlazilo iz Omarske. U Omarskoj je poginulo od 1000 pa na više ljudi. Leševi tih su odvoženi na kopove. Kako sam čuo od stražara neki leševi su odvezeni u Tomašiću, neki su govorili da su odvezeni na Gomljenicu, neki na kopove po Omarskoj. Kad je bio Bajram u Kevljanima kod Omarske srušena je džamija. Taj dan su oni došli pijani i donijeli dve ili tri gajbe pive. Pozivali su ljude koje su poznavali.

Kad bi ti zatvorenici dolazili rekli bi im: "Hajde da nazdravimo! Džamija vam je srušena na današnji dan." Kako im ljudi nisu smjeli ništa reći, popili bi malo pive. Kad bi to vidio ovaj stražar rekao bi: "Pij! Šta je? Napraviti ćete drugu ako ostanete živi, ako ne ostanete napraviti će netko drugi." Kasnije su dolazili S., M., Ž. Oni su tukli i maltretirali. Kad je bio odlazak u WC, morali smo ići. Onog trenutka kad bi trebali u WC nisu nam dali ići nego smo nuždu vršili u jednu kantu. Nekad kad se nekom nije ni išlo u WC oni bi govorili: «Hajde po 10 u WC!» Kad bi se tih 10 ljudi vratilo, oni nisu bili ni za šta. Bili su pretučeni, imali su modrice, bili krvavi... Morali smo prisilno ići u WC tako da bi nas oni mogli tući.

Kad su stigla tri autobusa ljudi, istovareni su i odvedeni iza jednog hangara. Dok su ih istovarali, svi stražari koji su bili tu došli su tući te ljude. Dok su ti ljudi izlazili tukli su ih: palicama, nogama, kundacima. Pošto su ti ljudi bili lijepo obučeni, mislim, da su ih tek izvukli iz kuća. Oni su tu stigli oko 12:00 ili 12:30, a navečer oko 19:00 opet su došli autobusi. Ž. M. se svađao i govorio: "Ti ljudi nemaju mjesta ovdje. Te ljude treba prebaciti u drugi logor." Tada je komandir logora bio K. Autobusi nisu napuštali Omarsku. Vozači rezervisti koji su vozili te autobuse su bili ljuti. Oko 19:15 su te ljude ponovo tukli i ukrali u autobuse. Odatle su ih odvezli u nepoznatom pravcu. Večer poslije toga, oko 22:30, odveli su: B. M. ženu, malu E. iz Prijedora, S. B. - D., S. R. i još mnogo tih momaka. Na autobusu je bilo napisano Šešelji, a tablice su bile Bihaćke. Kako kod nas nije bilo krova, a autobus je bio blizu, sve smo mogli čuti. Ovi što su bili prozvani morali su obući uniforme koje su im donesene. Rekli su

im da moraju slušati stražare koji su bili s njima. Svi stražari su imali brade koje su bile duge oko 10 ili 15cm. Govorili su im da ne bježe i sl. Taj autobus je otišao kao za Petrovo selo (kod Bihaća). Tu se trebala izvršiti razmjena. To je moglo biti od 20. do 25.07.1992. Sa njima je otišao B. i još dvojica stražara.

Jedno jutro oko 8:00, došao je B. i rekao: "Dolazi TV, morate dizati tri prsta, sve da bude za vas bolje." Rekao nam je za ta tri prsta i dao nam neke pjesme kao: "Čoban tjera ovčice, preko jedne riječice" i "Čoban tjera ustaše prako jedne riječice". Govorili su: "Držite tri prsta da vas kamera može snimiti." Kasnije su došli ti novinari i slikali. Tu su slikali i žene. To je bila TV Banja Luka. Poslije TV B. Luka, trebao je doći BBC. To je bio ponedjeljak, kad je trebala doći BBC. Taj dan su oni pokupili tih 26 žena i odveli ih u pripremnicu, gdje se pripremala hrana. Ujutro su te žene otišle čistiti prozore gore. Međutim, taj dan nije došla ta TV jer je bila nekakva pucnjava.

Tek sutra oko 10:00 došao je taj BBC, odmah su ušli kamermani kroz prozor snimali su i slikali. Dok su oni sjedili, ljudi su jeli po 10 ili 15 minuta. Bila je servirana sol i sl. Jedan od njih je pitao: "Koliko puta jedete na dan?" Stražar je bio iza tog novinara i pokazivao rukom na tri puta. Kako sam radio u kuhinji sve sam vidio. Međutim, nitko nije mogao reći tim ljudima iz BBC ništa, jer je stražar bio pored njih. Nitko nije imao prilike da kaže da je to pakao. Ljudima iz BBC-a bilo je dozvoljeno samo da vide kako ljudi jedu i ništa više. Njih je zanimalo kako i gdje leže zatvorenici. Međutim, ovi im nisu dopuštali. Prije dolaska BBC-a žene su sjedile tu. Kasnije su oni te žene sklonili. Kako je od jedne žene ostao šal na stolici, ovi iz BBC-a su pitali odkud to tu? Sve to je snimala kamera. Na to su im ovi odgovorili: "To je od muškaraca. Kad su se rastajali sa ženama, ostalo je tu." Dok je to trajalo, oko logora se strahovito pucalo. Ovi su pitali: "Šta je to?" - rekli su im: "To Muslimani napadaju logor." Kad je otišla ta TV, poslije dva jutra, pokupljene su sve žene i odvedene prema Trnopolju. Kasnije smo doznali da su zaista otišle za Trnopolje.

Sutradan, dok je trajao taj ručak bila je nekakva prozivka. Neki su izlazili na pistu. Tada je 800 ljudi bilo određeno za Trnopolje. To su bili ljudi koji nisu ništa napravili njihovoj državi. Nas su strpali u jedan hangar. Kasnije je stiglo dosta autobusa. Nitko od nas nije znao gdje se ide. Kako je bilo poznatih vozača, prišao sam jednom Đ. i pitao: "Gdje idu ovi ljudi? Gdje ćemo?" Rekao je: "Ovi što su tu, 8 autobusa ide za Trnopolje, a ostali idu u logor Manjača." Vidio sam da nisam prozvan među ove što idu za Trnopolje. Otišao sam kod mog strica i rekao: "Idemo za Manjaču". Postojala je mogućnost da netko pređe npr. iz autobusa za Manjaču u autobus za Trnopolje. Međutim, u tom trenutku nitko se nije usudio jer je bio toliki haos. Kad sam svojima rekao da idemo za Manjaču, oni su mi rekli da gore "četnici" kolju, ubijaju.

Oko 16:30 su nas tukli i potrpali u autobus. Kad smo sjeli u autobus morali smo staviti glavu dolje. Nitko nije smio dignuti glavu. Ko bi digao glavu maltretirali bi ga ili tukli. Čim smo ušli u autobuse pitali su: "Tko ima novaca, satova..." Tu akciju su pretežno napravili vozači. Jedan čovjek, kad su mu uzimali sat, rekao je: "Nemojte! To mi je od oca." Ovaj mu kaže: "Jebo' te otac, on je mrtav. Bit ćeš i ti! Daj taj sat ovamo!"

Kad smo prolazili do Banja Luke prema Manjači, ljudi iz onih sela su izlazili i bacali na nas: drva, kamenje, djeca su bacala pijesak... Dizali su po tri prsta i govorili: "Ustaše! Ustaše!" Malo naviše su stali i puštali djecu u autobuse. Djeca su ulazila u naše autobuse i udarala nas drvima koje su ljudi pripremili za zimu. Kad smo prolazili pored kasarne, njihova vojska nas je gađala. Govorili su: "Pustite ustaše ovamo da ih pokoljemo!" Čulo se kako galame. To je bilo oko 20:30 ili 21:00. Došli smo pred logor ali nam nisu dali ući unutra. Rekli su: «Neka spavaju u autobusima!» Tu večer su nas tako tukli. Cijelu tu noć su ulazili u autobuse tukli, tražili novce i sl. Kad smo dočekali jutro, bilo je kao novi život.

To jutro, kad su nas izveli, odmah je počela prozivka. Prozivali su po 100 ljudi. Kako su ih prozivali tako su ih vodili na ispitivanje. Poslije ispitivanja vodili su gore na pregled. Ja sam bio u trećoj grupi. Kad smo došli gore rekli su nam: "Malo sjedite tu." Tu su nam dali vode da popijemo. Ušli smo tamo, tada su nam rekli: "Skidajte se do gaća!" Neki su vikali: "Nemam ja gaća!?" Na to su im odgovarali: "Skinu se gol!" Sve su pregledali, rekli su nam da idemo u neku žicu (prostor ograđen žicom). Prije nego su nam rekli da idemo u logor u tu žicu naredili su: "Glavu dolje i ruke na leđa! Ne smijete pogledati u stražara dok vam on ne dozvoli!" Na ručak se išlo organizirano po 10 ili po 30 ljudi. Tu nije bilo tuče, ali je postojala disciplina. Puštali su ljude po pola sata da idu sjesti van. Spavali smo na nekoj travi, a deke nismo imali. Tu smo spavali iako nam je bilo jako hladno.

Od Omarske do Manjače pratili su nas čuvari iz Omarske. Stražari koji su najviše ubijali ... Šef pratnje bio je policajac. U putu od Omarske do Manjače osam ljudi je bilo ubijeno. Pošto je dosta ljudi imalo dizenteriju u putu je podleglo 22 ljudi. Kad su autobusi stali pored logora, ubili su još neke ljude. Te ljude ubili su ... i još mnogo ljudi. Sve to je bilo noću kad smo došli. Mi smo bili u autobusima, ali nismo smjeli dizati glave niti koga gledati. Neke od tih ljudi su odmah klali, nekima su nožen odrezali ruku ili rezali komad po komad mesa. Neke ljude su izvodili iz autobusa i tukli. Npr., izvedu 5 ljudi pa ih tuku. Izvodili su po dvojicu i npr. tučem ja njega, a on mene. Ako ne tučeš jako onda te on tuče. Sve to je radila pratnja iz Omarske.

Dana, 06.08.1992. selili smo se iz Omarske za Manjaču. Zatvorili su prozore i vrata na autobusima i uključili grijanje. Uključivali su grijanje iako je bio kolovoz. Vode nam nisu dali, vruće je bilo, a nismo se smjeli skinuti. U autobusu je bilo toliko ljudi da smo jedan na drugom sjedili. U te autobuse utrpali su po 50 ili 60 ljudi. To je bilo nemoguće! Išli smo na radove, a to su bili: kopanje, radovi na crkvi, hraniti stoku. Crkvu su pretežno radili logoraši. Oko crkve se kopala kanalizacija, crkva je imala vodu i sl. Ljudi koji su radili tu crkvu pričali su da ima nekih stvari iz muslimanskih džamija i sl.

U Karlovcu, 22. prosinca 1992.

- and82

GODINA ROĐENJA: 1953.

PREBIVALIŠTE: Ljubija

NACIONALNOST: Musliman

Dana 26.06.1992. oko 10:00 ujutro otišao sam do stolara B. Tamo sam otišao po neku stolariju jer mi je bila potrebna. Tu sam sjeo i popričao sa njegovim sinom R. Dok smo pričali došla je vojna policija žutim kombijem u njegovo dvorište. Ta vojna policija je opkolila dvorište od njegovog susjeda F. koji se nalazi na radu u inozemstvu (u Njemačkoj). Kad su opkolili kuću, tražili su njegove sinove. U prvoj kući nisu našli nikoga. Iz te kuće je izišla samo jedna stara žena (majka od F.). Pošto su pretražili u toj kući, prešli su u susjednu.

F. je imao dvije kuće. Pucali su puškama u bravu, kasnije je izišao jedan momak i rekao: "Šta trebate? Izvolite!" Čim je on izišao počeli su ga tući i psovati: "Jebo' vam Alija majku!" Dok su ga tukli, tražili su pušku. Poslije toga su ih priveli do kombija u kojem je sjedio jedan momak duže kose. (V. F.). Taj momak duže kose doveo ih je na lice mjesta u namjeri da pronađu oružje. Tu su ih maltretirali oko sat vremena. Vidio sam tu vojsku kako su ih tukli i maltretirali. Te momke su zlostavljali oko sat vremena. Svi ljudi su izišli i gledali kako ih tuku. Tu se ova starija žena onesvijestila, pa su je polijevali vodom. Poslije toga su ih odvezli. Ovu ženu su odveli kod stolara B., da je sklone da ona ne gleda. Kasnije je došao jedan policajac, koji je poznavao mene i R. Rekao je: "Vi se ne trebate plašiti. Vama nitko neće ništa, mi vas znamo." Policajca koji je vozio kombi znao sam iz viđenja. Taj policajac je bio najpošteniji među njima. Ovi ostali su bili rezervisti, koje nisam poznavao. Kad sam to vidio sjeo sam na bicikl i odvezao se kući.

Prije toga sam čuo za taj žuti kombi koji je kupio ljude po selu. Kad sam došao kući, vidio sam da nešto nije u redu. Majka je plakala, moja žena je plakala, djeca... Pitao sam ih: "Šta je?" Rekli su mi: "Traži te policija, trebaš se hitno javiti tamo i dati izjavu." Odmah sam pošao tamo, jer sam znao da ništa nisam napravio. U putu sam sreo neke prijatelje s kojima sam se posavjetovao. Naišao sam i na jednog Srbina prijatelja (koji je aktivni policajac) i pitao ga za savjet. On mi je predložio da tamo ne govorim njegovo ime, ali da mi je najbolje da bježim. Pitao sam ga: "Zbog čega bi trebao bježati?" (...) Poslije toga sam razmišljao da li da odem.

Vidio sam jednu scenu maltretiranja žena i djece. Kako sam imao dvije kćerke, da ne bi bilo nešto njima, mislio sam da je bolje da odem i da se prijavim. Kad sam došao u stanicu policije, razmišljao sam oko dva sata. Oko 13:45, tada je već bila smjena u SUP-u. Primio me komandir te policije, a osobno me poznao. Rekao je: "Izvoli sjesti" Kad sam sjeo pitao me: "Šta treba?" Rekao sam da ja ne znam, a da bi on to trebao znati. Rekao je da ne zna ni on i da će provjeriti preko telefona. Dok je on provjeravao stigli su... Njih dvojica su redovno prolazili po Prijedoru mercedesom (cigla boje) sa srpskom zastavom, kupili ljude i dovodili ih u SUP. To im je bio zadatak. Kad su stigli pitali su: "Da li ste vi taj?" Rekao sam: "Jesam!" Čim sam to rekao, oni su izvadili popis na kojem je bilo oko 60 imena. Pored nekih, već je bilo nešto zabilježeno. Tako su napravili i pored mog imena. Rekli su da izvadim sve iz džepova i stavili su jednu vreću pored mene. Morao sam izvaditi: novčanik, vezice iz cipela, remen...

Poslije toga došao je drugi policajac i stavio nekakvu ceduljicu gdje su zapisali moje ime i prezime. Izvadili su moj novčanik i dali mi novce (dinare), a ostalo su ostavili kod sebe. U novčaniku sam imao i oko 700 DEM. Poslije toga došao je drugi policajac koji me proveo kroz jedno dvorište u zatvor. Kad sam došao tamo vidio sam momka koji je bio u onom kombiju. Sam je bio u toj ćeliji. S njim nisam pričao jer ga nisam poznao. Kasnije sam mu prišao i pitao: "Šta je ovo?" Rekao je kako tu dovode svakog trenutka, a da se on tu nalazi već dva dana. Rekao je da su došli do H. dva brata M. Oni su kao učestvovali u napadu na Prijedor i da su odvezeni, a dovedeni su drugi. Oni su odvedeni za Keraterm, a ovi su odvedeni za Omarsku. On je znao kud su odvedeni. Kasnije mi je rekao da svakih sat vremena dolazi jedan vojnik u maskiranom odijelu i tuče.

Nakon 15 minuta otvorila su se vrata ćelije i ušao je policajac. To je bio policajac koji je bio meni na osiguranju na utakmicama. To je bio lijep momak izgledom, plav. Za njim je ušao vojnik u maskiranom odijelu koji je imao bradu. Na ruci je imao kožni pojas, a u ruci je držao palicu, imao je i beretku koja je bila kao maskirno odjelo.

Kad je ušao, začuđeno me pogledao i pitao: "Otkud ti ovdje!?" Rekao sam: "Došao sam da dam izjavu." Na to je on opsovao i rekao: "Nije dobro! Ja sam malen da ti mogu pomoći." On je mahnuo glavom ovom u maskirnom odijelu i izišli su. Poslije toga sam pitao ovog zatvorenika: "Šta se događa?" Rekao je: "Čudno mi je! Ovaj je ulazio svako sat vremena i tukao svakog tko bi bio tu." Pretpostavio sam da je ovaj mene prepoznao i da zbog toga nisu tukli. Nakon 15 minuta, opet su se otvorila vrata. Tada su doveli Š. H., poslije toga su doveli dva profesora iz Kozarca. Tako da nas je bilo osam u toj ćeliji. Dovedi su i S. M. koji je radio u općini. (...) Tu smo se zadržali do 18:00. Poslije je došla ta policija, pokupila nas i izvela van. Kad su nas izveli bio je špalir (dvored) koji su napravili policajci koji su bili preko puta. Dok smo prolazili do kombija tukli su nas u tom špaliru. Kad smo ušli u taj kombi zatvorili su ga i odvezli nas za Omarsku.

U Omarsku smo došli oko 18:30, tada im je bila smjena straže. Kad smo došli vidjeli smo kako na pisti leži oko 1000 ljudi. Sa tih ljudi bile su skinute košulje. Glavu su morali okrenuti prema asfaltu. Kad smo izišli poredali su nas uza zid te zgrade. Naredili su nam da dignemo tri prsta i da se naslonimo uz taj zid. Čitali su imena iz ličnih karata. Pročitali su ime od V. F. (imao je dužu kosu) i pitali: "Tko je V. F.?" Kad se javio počeli su ga tući petožilnim kabelom (promjera oko 30 milimetara) i palicama. Tu je bio žuti policajac P. i jedan D. (crn, visine oko 140 cm ili 150 cm). Njih dvojica su ga tukli. Kasnije su i nas počeli tući. Ovi policajci koji su došli s nama iz Prijedora, nisu nas tukli. Otvorili su jednu garažu i poredali nas da ulazimo u tu garažu. Kad smo prolazili taj dio do garaže, tukli su sve redom. Ja sam ulazio zadnji. Kad je mene udario, mahnuo sam rukom. Tada je P. rekao: "Daj, vrati tog gospodina u kožnoj jakni, na dopunu!" Vratio sam se, a on mi je rekao: "Stavi tri prsta i uza zid i raširi noge!" Počeli su me tući. Tukli su me oko pola sata. Poslije toga sam bio crn. U jednom trenutku me udario i iza vrata, malo je falilo da se ne onesvijestim. Inače sam bio težak 92 kg, bavio sam se sportom i bio sam izdržljiv. Držao sam se da ne padnem jer sam znao da su jako tukli one koji padnu. Na sebi sam imao modrice od palica, čizama i sl. Oko 19:00 su me pustili da uđem unutra. Kad sam ušao u tu garažu vidio sam strahotu! Ti koji su bili u toj garaži, sve su bili sami intelektualci iz Prijedora. To je bila prostorija 4 sa 5, a bilo nas je oko 86. Tako da se u toj prostoriji nije moglo ni leći. Tu su bili: predsjednik općine M. Č., A. S. iz krim. službe, O. M., S. M. iz Općine, svi poznatiji ljudi i privatnici bili su tu. Bili su i ovi policajci. Tada je završena smjena i bilo je malo zatišje.

Oko 12:00 noću, otvorila se garaža i prozvali su M. Č. Izveli su ga van. Čuli smo jauke, nakon 15 minuta vratio se nazad. Kad su ušli naredili su nam da okrenemo

glave prema podu. Ušla su njih trojica, ali nitko nije smio pogledati. Vratio se M., a od nas su tražili da skupimo oko 200 DEM u roku od 5 minuta. Rekli su nam ako to ne sakupimo, M. neće ostati živ. Svi su šutili, jer nitko nije imao novaca. O. M. je iz košulje izvadio oko 200 DEM i dao. Tada sam prvi put vidio O. Lijevo oko mu je bilo natečeno, a lijeva ruka crna. On je namakao maramicu i tim se mazao. U jednom kutu je bila kanta za WC. Imali smo jednu kanticu od 5 litara u kojoj smo dobivali vodu. Tu vodu smo mogli dobiti kad otpjevamo tri srpske pjesme. To su: Od topole pa do ravne gore..., o generalu Draži... Kad bi to otpjevali dobili bi 5 litara vode na nas 86. Međutim, sjetili smo se da strgamo cijev od radijatora i tako navlažili malo usne.

Kad je M. iznio te novce, tukli su ga još malo i vratili nazad. Tada su ušli i pitali: "Tko je ZNG-a?" Ponovio je drugi put i rekao: "Nemojte da ja tražim tko je ZNG-a! Neka se javi!" Tada je ustao M. A. - bio je policajac u Prijedoru. Ustao je i rekao: "Ja sam!" Ovaj ga je pitao da li zna nekog komandira i rekao njegovo ime. Znači da je ovaj radio u Zagrebu, pa je i znao. Nismo ga vidjeli, samo je dolazio navečer. Taj je poznavao kompletan Zagreb i sve komandire. Međutim, mi ga nismo mogli vidjeti, a nisu nam ni dali da dignemo glavu. Izveli su M. i udarili ga nekoliko puta. Jedan ga je udario okvirom pištolja i izbio mu četiri zuba. Poslije toga su nas pustili na miru.

Ujutro, jedan je pitao da prospe iz kante u koju smo vršili nuždu. Stražar bi govorio: "Može, ali ne vi nego 'gospon' predsjednik!" Kad je on odnio to prosuti, svi su izišli da vide kako on to nosi. On se vratio sa praznom kantom, kad je došao do ćelije nabili su mu tu kantu na glavu. Natjerali su ga da ode i opere tu kantu. Svaki put su se izživaljali.

Sutradan, oko 16:00 stigli su K. i C. u mercedesu. To smo vidjeli kroz jednu šupljinu, prepoznao sam auto i njih. Nakon toga su prozvali M. A. i odveli ga. Nakon pola sata vratio se cijeli izmasakriran. Rezali su ga nožem, tukli... Cijeli je bio crn, imao je rane po leđima, imao je posjekotine od noža, usne su mu bile razbijene, oko razbijeno. Prišao mi je i rekao: "Ako navečer opet dođu po mene, pokušat ću bježati. Molim te, pozdravi moje! Bolje da me ubiju nego da me ovako tuku. Ovo se ne može izdržati." On je imao oko 40 ili 50 kg, toliko je bio smršavio jer je prije ovog bio u vojno - istražnom zatvoru u Banja Luci.

Poslije toga smo išli na ispitivanje. Svaki dan su tukli jednog ili dvojicu i tražili novce. Tek tada sam shvatio zbog čega smo bili odvojeni. To su napravili da mogu od nas tražiti. Kad je bilo ispitivanje, tamo je bila grozota! Morali smo kleknuti ispred stola, da nas oni mogu šutirati nogom u glavu. Ispitivali su nas Z. i R. K.. Mene je ipitivao R. i jedan iz Banja Luke. Svi oni su bili iz SUP-a... Na tim ispitivanjima su pitali: da li sam bio u stranci, da li sam pomagao stranci, da li sam dao novaca, koliko sam

dao, gdje sam kupovao naoružanje, šta se spremalo protiv njih, zašto nisam išao u njihovu vojsku kad nas je Srbija pozvala? Rekao sam mu da nisam član stranke SDA. Pitao me zbog čega lažem jer su svi oni znali da je SDA pobijedio. To su bila sve pitanja bez ikakve veze i smisla. Skoro svi su me poznavali ali tada su se pretvarali da te ne vide. Svi, od stražara pa do intelektualaca, imali su takvo mišljenje. Spavao sam na pisti, odatle smo mogli vidjeti tučnjave. Nismo mogli vidjeti gdje su odvođeni.

Jedan vozač kruha u "Žitoprometu" odveden je oko 12:00 sa ručka, da ide utovarati mrtve iza "Bijele kuće". Kako je tada otišao, nije se više ni vratio. Mogli smo samo nagađati kako se to dogodilo, jer oni koji su utovarali nisu se ni vraćali. Mi smo imali priliku da te ljude koji su bili ispitivani iznosimo na svojim leđima. Sa tih ispitivanja u "Bijeloj kući" iznosili smo ljude polumrtve ili mrtve. Odnosili smo ih iza "Bijele kuće" i tamo ih bacali. Ja sam imao priliku da iznesem F. Tada on nije bio mrtav, nego je bio tako pretučen da nije znao za sebe.

Kad smo išli na ispitivanje kroz hodnik je bio špalir vojnika. Sa mnom je došao jedan Hrvat iz Briševa. Kad je on pokazao ličnu kartu, ovaj je rekao: "O, ustaša došao. Dobro došao." Kad sam se ja pojavio rekao je: "Otkud ti sudac!? Nemoj više da dolaziš." Mene tu nisu tukli, ali su tukli ovog Hrvata.

Vidio sam da je ubijen R. H. Kako smo se vratili s ručka i sjedili na pisti, R. je izvadio kruh koji je donio s ručka. Kako smo jeli brzo ostala mu je 1/8 kruha. To mu je ostalo od ručka jer smo imali 3 minute da uđemo, pojedemo i iziđemo iz tog restorana. Kako je jeo, ovaj stražar mu je rekao: "Prijatno." R. mu je rekao: "Hvala, bujrum." Na to mu je stražar rekao: "Majku ti jebem! Otkud bujrum u Omarskoj, dođi ovamo!" Nama su naredili da legnemo, a njega su odvukli. Tamo su ga tukli. Kad su ga vratili, nakon 5 minuta je umro. Tako da su ga tukli do iznemoglosti.

Vidio sam i I. D. - inženjera, upravnik rudnika. Njega su 5 ili 6 puta odvodili i tukli. Pred nama, na pisti, je podlegao batinama. M. Š. su tukli. Kad sam njega vidio uplašio sam se. Nas su uveli u jednu prostoriju, jer je padala kiša. U toj prostoriji smo vidjeli M. Š. Imao je slomljenu lijevu ruku i zamotan u kartonom. Pitao sam ga: "Šta je?" Reкао je: "Ne pitaj, digni me." Dignao sam ga da sjedne. Kad sam ga dignao rekao je: "Spusti me, ne mogu sjediti." Nije mogao sjediti jer su mu rebra bila slomljena. To je bio čovjek težak preko 120 kg, a spao je na oko 70 kg. Taj dan je jedva disao, a navečer je umro.

Vidio sam F. M., njega su tukli do iznemoglosti. On je bio cijeli dan u jednoj "Mujinoj sobi". Tada mu je E. S. sa skalperom rezao podljeve na nozi, cijedio rukama, dao mu je dvije injekcije. Navečer je umro. Njega su u jednoj deci odnijeli iza "Bijele kuće". Ti koji su tukli, pretežno su bili: straža iz Omarske, Maričke, Tomašice i sl.